

Міністерство освіти і науки України
Навчально-методичний центр професійно-технічної
освіти в Одеській області

ПРОФТЕХОСВІТА ОДЕЩИНИ

Функціонування
закладів П(ПТ)О
під час війни

Інформаційно-методичний
збірник №8 (22), 2023

Центри
кар'єри

Цифрові
освітні
платформи

Вступна
кампанія

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Профтехосвіта • №8 (22) 2023

ОДЕЩИНІ

Інформаційно-методичний збірник

**Інформаційно-методичний збірник Навчально-методичного центру
професійно-технічної освіти в Одеській області**

Висвітлює питання, що стосуються життєдіяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Призначений для надання практичної методичної допомоги керівникам і педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Лазарева Т.О., директор НМЦ ПТО в Одеській області

Редакція: Кашуба Л.М., Чепіс Т.П., Литвинюк О.М.

Технічна підтримка: Шатохін Б.І., методист НМЦ ПТО в Одеській області

НАШІ РЕКВІЗИТИ:

65045, м. Одеса, вул. Новосельського, 86,
тел/факс +380487260426, +380487260315;
E-mail: nmcpto@ukr.net; profkabinet@ukr.net,
Web: <http://www.nmc.od.ua/>

ЗМІСТ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ	4
ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ П(ПТ)О ОБЛАСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	25
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	29
ВИРОБНИЧЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	38
«SOFT SKILLS» ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ І САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	43
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ШВЕЙНОГО СПРЯМУВАННЯ	51
ПРО КУЛЬТУРУ ОБЧИСЛЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ (ПРО ЄДИНИЙ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИЙ РЕЖИМ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ)	59
ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	69
УРОК З БІОЛОГІЇ НА ТЕМУ: «ІМУННА СИСТЕМА ЛЮДИНИ, ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ»	79
ЗБІРНИК ЗАВДАНЬ ТА ВПРАВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	87
ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ. РОБОЧИЙ КОНСПЕКТ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗА ПРИНЦИПОМ «БАЧУ – НАВЧАЮСЬ!»	95
МОДЕЛЮВАННЯ УРОКІВ ІСТОРІЇ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ	104
ПЛАН-КОНСПЕКТ ВИХОВНОЇ ГОДИНИ «СУЧАСНИЙ ПАТРІОТИЗМ»	114
ЗАРОДЖЕННЯ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ОДЕЩИНИ	120
ІНФОРМАЦІЙНО-МОТИВАЦІЙНИЙ ТРЕНІНГ ДО ВСЕСВІТНЬОГО ДНЯ БОРОТЬБИ ЗІ СНІДОМ НА ТЕМУ: «ВІЛ – ВЧОРА І СЬОГОДНІ. ЖИТТЯ БЕЗ СНІДУ: ЗНАТИ, ЩОБ ЖИТИ».	129
ЖИВОПИСНА СПАДЩИНА Т.Г.ШЕВЧЕНКА – ЯСКРАВА СТОРІНКА УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	144

ОФІЦІЙНІ ПОВІДОМЛЕННЯ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Solidarity Fund PL

Документ підготовлено та надруковано польським Фондом міжнародної солідарності,

ВСТУП

Запропоновані Концептуальні засади розвитку людського капіталу у сфері професійної освіти і навчання значною мірою ґрунтуються на Планові відновлення України, розробленому Урядом України та представленому під час Міжнародної конференції з питань відновлення України в Лугано, Швейцарія, 4-5 липня 2022 року. Цей документ також є продовженням Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня № 419-р.

У вересні 2022 року в рамках Програми ЄС «Еи4Бкіііз: Кращі навички для сучасної України» за участі представників Верховної Ради України, Міністерства освіти і науки України, Державної служби зайнятості та Федерації роботодавців України було організовано стратегічну сесію. Протягом цієї сесії українські посадовці, відповідальні за розробку політики, а також польські та українські експерти провели аналіз наявних тенденцій і сформулювали низку довгострокових рішень, які можуть допомогти у створенні ефективнішої, міцнішої, витривалішої та більш гнучкої системи освіти і навчання, здатних краще реагувати на потреби ринку праці, модернізованої української економіки і навіть найістотніших викликів, таких, як поточна війна.

Також українські партнери провели низку консультацій з колегами з польських міністерств, щоб ознайомитися з досвідом Польщі щодо реформування освітньої галузі та сектора розвитку людського капіталу, особливо під час підготовки до вступу до ЄС і після приєднання до ЄС. Цей документ не намагається розглянути всі аспекти надзвичайно широкої проблематики розвитку людського капіталу та сектора професійної освіти і навчання, а радше зосереджується на тих сферах і заходах, де потреба змін є найбільш нагальною і де обмежені ресурси, за умови стратегічного використання, можуть забезпечити тривалі позитивні зміни.

КОНТЕКСТ ДЛЯ ЗМІН

Тоді, як загальна увага цілком виправдано прикута до боротьби України проти російської агресії, війна істотним чином посилила та висунула на передній план виклики, процеси та зміни, що відбувалися протягом багатьох років до її початку. Безперечно, українську економіку буде відновлено після війни, і нова економіка буде набагато більш модернізованою порівняно зі станом до війни. Вона буде більш сучасною, конкурентною, екологічною, цифровою та міцно інтегрованою в європейський ринок. Успіх модернізації української економіки надзвичайно високою мірою залежить від людського капіталу – навичок і знань людей. Таким чином, необхідно здійснити реформування системи професійної освіти і навчання для молоді і дорослих на основі міжнародного досвіду з повагою до української традиції та особливих умов.

Критичним викликом залишається невідповідність системи професійної освіти і навчання потребам ринку праці, що швидко змінюються. Роботодавці підкреслюють, що випускники повинні бути належним чином підготовлені до умов праці з використанням нових технологій і матеріалів. Виникнення цієї проблеми можна пояснити декількома основними причинами.

ЗАСТАРІЛИЙ ЗМІСТ, НЕГНУЧКІСТЬ ТА НЕДОСТАТНЯ УВАГА ДО НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Українська система освіти і навчання все ще глибоко закорінена в підходах централізованої радянської економіки. Це відображається в системі кваліфікацій і стандартів. Одним із найяскравіших прикладів є національний класифікатор професій, який складається із більш як 10 000 професій та виконує роль не тільки довідника, а й фактично регуляторного документа, який впливає на рішення щодо навчання, набору на роботу і навіть оплати праці у державному і приватному секторах. На сьогодні в Україні використовуються професійні стандарти, освітні стандарти, типові навчальні плани і типові навчальні програми. У багатьох випадках ці документи є негнучкими та дублюють один одного, створюючи додаткове бюрократичне навантаження для роботодавців і постачальників освітніх послуг. Крім того, зміст освіти у багатьох випадках є застарілим та не відповідає потребам модернізованої української економіки. Ці документи приділяють багато уваги процесові навчання замість чітких навчальних результатів, які дають ясне уявлення про те, чого можна досягти в процесі навчання, і забезпечують учнів, майстрів виробничого навчання і роботодавців інформацією про предмет.

Навчальні результати також забезпечують справедливе незалежне оцінювання навичок, засвоєних учнями. Сьогодні система зовнішнього оцінювання компетентностей учнів поширюється лише на частину освітньої системи. Необхідно поширити систему на всіх здобувачів освіти, як на молодь, так і на дорослих. Побудова системи зовнішніх екзаменів забезпечить надійне оцінювання ефективності окремих закладів освіти та підвищить мобільність учнів на ринку праці.

НЕОБХІДНО ЗМІЦНИТИ СИСТЕМУ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

- Система управління й фінансування професійної освіти і навчання має бути більш ефективною і гнучкою. Керівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти потрібно більше автономії для прийняття багатьох операційних рішень — від кількості учнів у групі до академічних годин. У ситуації обмежених ресурсів вимагається реформування управлінської та фінансової систем, що забезпечило б заклади освіти більшою незалежністю та чіткими стимулами для точнішої відповіді на запити ринку праці та потреби здобувачів освіти.

- Збільшення незалежності закладів освіти вимагає нового набору навичок для їхніх керівників. Існує потреба фундаментальної підготовки керівників із чітким баченням змін у закладах професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до реальних потреб ринку праці та учнів.

- Основна відповідальність за навчальний процес лежить на педагогічних працівниках. Висококваліфіковані викладачі, які використовують оновлений зміст навчання, можуть забезпечити засвоєння учнями навчальних результатів. Проте новий підхід до навчання вимагає інтенсивних інвестицій у навички педагогічних працівників.

НЕОБХІДНО РЕТЕЛЬНО СПЛАНУВАТИ, ПЕРЕБУДУВАТИ ТА МОДЕРНІЗУВАТИ МЕРЕЖУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

- Сьогодні більше 50 % державного бюджету спрямовується на воєнні потреби, тому на інвестиції у розвиток професійних навичок, життєво необхідних для підтримки економіки, тепер доступно ще менше ресурсів. На додаток до того, що фінансування є недостатнім, воно переважно надається для фізичної підтримки неефективної мережі закладів освіти і приміщень (більше 97 % витрачається на оплату праці та комунальних послуг), тоді як на

забезпечення якості освіти і навчання кошти фактично відсутні. Існує потреба підтримати зусилля місцевих органів влади з оптимізації мережі закладів і зосередити інвестиції на найефективніших з них.

- Станом на грудень 2022 року приміщення 16 закладів профтехосвіти зруйновано, а 124 пошкоджено. Найбільше таких закладів освіти розташовано в Донецькій (32), Харківській (18), Луганській (14) і Миколаївській (11) областях. Існує потреба у відбудові зруйнованої інфраструктури разом із оптимізованою мережею закладів освіти.

- Наявна освітня інфраструктура є застарілою, що зменшує привабливість закладів професійної (професійно-технічної) освіти і перешкоджає можливостям викладання згідно із модернізованими стандартами.

ІСНУЮТЬ ТАКОЖ НАСКРІЗНІ ПРОЦЕСИ, ЩО МАЮТЬ ВАЖЛИВИЙ ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ПРОФТЕХОСВІТИ

Демографічні зміни. Україна систематично страждає від негативних демографічних тенденцій – зниження народжуваності, старіння населення та еміграції – з часу відновлення незалежності. Війна в Україні у багато разів прискорила демографічні зміни. Мільйони людей були змушені залишити свої домівки; чимало з них (майже 8 мільйонів) виїхали з країни. Жінки й діти складають більшість (приблизно 70 %) внутрішньо переміщених осіб і біженців, поглиблюючи гендерний дисбаланс на ринку праці, а також у секторі освіти і навчання. Багато людей втратили свою роботу, дім і бізнес. Мільйони також страждають від фізичної і психологічної травми, що не може не викликати тривалих негативних ефектів. Усе це істотним чином і швидко скоротило кількість потенційних учнів для системи професійної освіти і навчання та змінило її демографічні показники. Протягом останніх 20 років кількість учнів лише в рамках офіційної системи профтехосвіти скоротилася з більш як 500 тисяч до трохи більше як 230 тисяч осіб, і ця тенденція триватиме, якщо не вжити рішучих заходів для її зміни на протилежну.

Інтеграція в ЄС. Довгий шлях України до членства в Європейському Союзі позначений багатьма проблемами, як політичними, так і технічними. На жаль, лише повномасштабна війна радикально прискорила цей процес і для України, і для Європейського Союзу. 28 лютого 2022 року, всього через 4 дні після початку російського вторгнення, Україна подала офіційну заяву на членство в ЄС, а 23 червня 2022 року вона отримала статус кандидата. Це означає, що системи, пов'язані з освітою, навчанням і професійною підготовкою в Україні мають

пройти швидкі й радикальні зміни, щоб одночасно відповідати на економічні і військові виклики та синхронізуватися з Європейським Союзом.

СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ І ЗАВДАННЯ

Бачення. Побудова системи професійної освіти і навчання, яка буде гнучкою, міцною, інклюзивною, витривалою та робитиме внесок у відновлення, сталий економічний розвиток і європейську інтеграцію України.

На основі аналізу вищевказаних та інших основних тенденцій, а також попередніх ініціатив щодо реформування, було визначено основні сфери та пріоритети реформи.

1. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ ДЛЯ МОЛОДІ (IVET) І ДОРΟΣЛИХ (CVET). ГАРМОНІЗАЦІЯ ІЗ КРАЩИМИ ПРАКТИКАМИ ЄС ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Належний зміст освіти є самою суттю і основою системи.

Щоб забезпечити створення й регулярне оновлення такого змісту, Україні потрібно реформувати національний класифікатор професій, впровадити вдосконалені та більш гнучкі професійні і навчальні стандарти, створити систему незалежного оцінювання кваліфікацій і кардинально підвищити можливості закладів освіти і майстрів виробничого навчання щодо створення й реалізації змісту, направленою на різноманітні цільові групи.

Існує потреба у створенні механізмів, які б забезпечували відповідність змісту освіти поточним вимогам ринку праці та його майбутнім викликам. Зміст необхідно формулювати у вигляді навчальних результатів, щоб заклади освіти, викладачі та учні чітко розуміли очікувані результати освітнього процесу, а система освіти набувала гнучкості. Щоб підтвердити досягнення навчальних результатів, слід обов'язково створити систему незалежного оцінювання кваліфікацій.

Впровадження цифрових технологій залишатиметься істотною тенденцією, тому українські заклади освіти будуть змушені навчитися працювати з нею. Як згадувалося раніше, війна значно прискорила зміни в демографічних характеристиках учнів. Буде постійно збільшуватися потреба надавати підтримку окремим особам (особливо дорослим) і компаніям для швидкої адаптації до динамічного ринку праці, розвитку здатності пристосовуватися і зберігати витривалість, швидкого оновлення навичок.

2. ЗМІЦНЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ОСВІТОЮ І НАВЧАННЯМ

Це стосується всіх рівнів – від всеукраїнського до окремих закладів. На всеукраїнському рівні існує потреба об'єднати зусилля розпорошеної системи професійної освіти та забезпечити наявність узгодженої і систематичної державної політики й законодавства у цій сфері. На регіональному рівні пріоритетом залишатиметься планування систем освіти і навчання, налагодження партнерських відносин з підприємствами і галузями, визначення й прогнозування потреб у кваліфікованих працівниках. На інституційному рівні ключову роль у трансформації закладів освіти відіграватиме їхня здатність приймати кращі управлінські рішення, залучати наявних і потенційних здобувачів освіти, налагоджувати тривалі партнерські відносини з бізнесом. Необхідно істотним чином підсилити здатність закладів освіти забезпечувати потреби дорослих осіб щодо навчання та перепідготовки, особливо із найбільш вразливих груп, таких як безробітні, внутрішньо переміщені особи та ветерани.

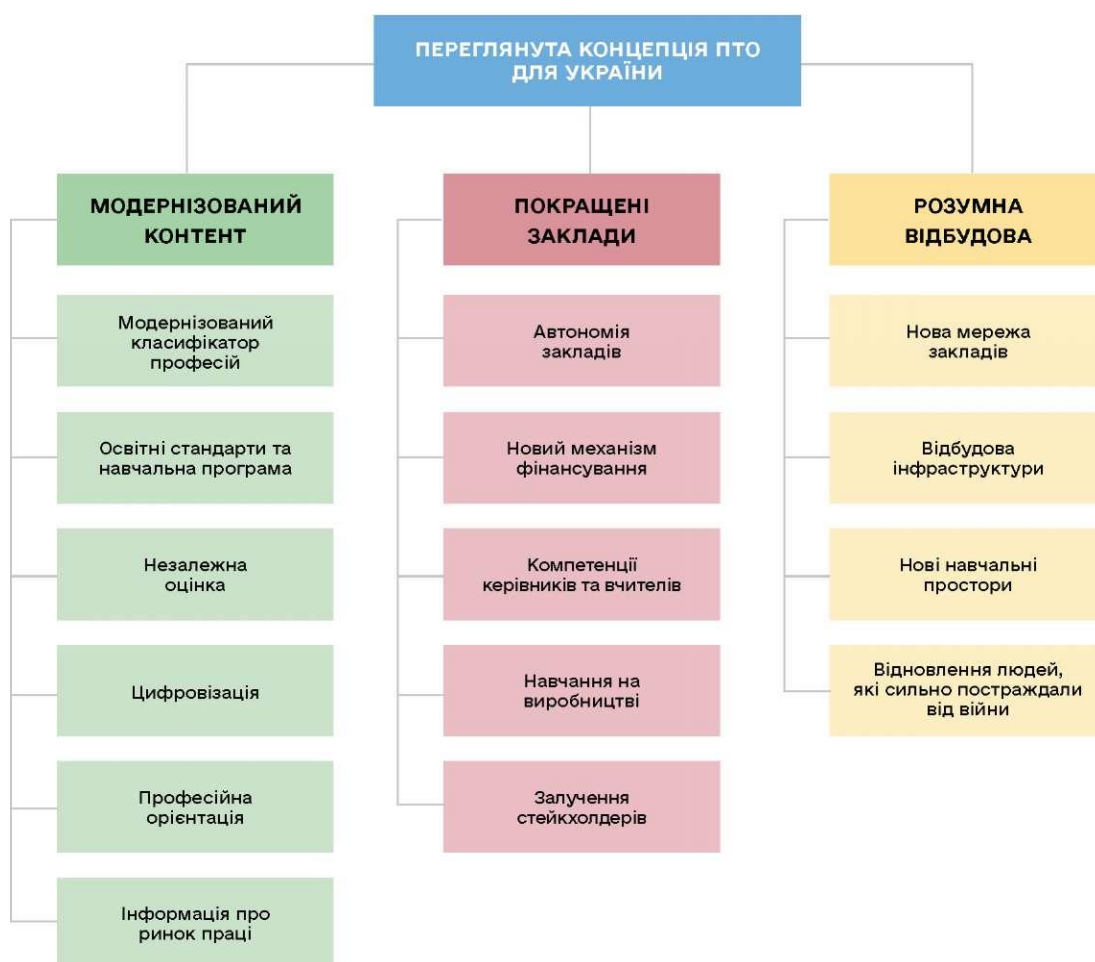
Хоча фінансування важливе для всіх аспектів системи освіти і навчання, в Україні воно набуває особливої ваги, оскільки система постраждала протягом десятиліть не лише в недофінансуванні, але і в майже повній відсутності інвестицій у такі стратегічно важливі складові, як вдосконалення навичок майстрів виробничого навчання, нові навчальні матеріали та інфраструктура. Поки країна бореться із важкими економічними проблемами та руйнуваннями, спричиненими війною, важливо буде допомогти Україні не тільки реструктурувати власні механізми фінансування для кращого врахування змінюваних потреб, але й надати пряму фінансову підтримку, яка допоможе фізично відбудувувати навчальні приміщення та інвестувати у вдосконалені програми навчання й працевлаштування, в тому числі навчання на робочому місці (навчання на виробництві).

3. РОЗУМНА ВІДБУДОВА

Зміни на ринку праці і технологічні виклики вимагатимуть побудови якісно нової мережі закладів освіти для адаптації до швидких змін у безпековій ситуації. Необхідно не лише ретельно відбудувати й оптимізувати фактичну мережу цих закладів, але й кардинально покращити фізичну інфраструктуру. Основні зусилля будуть спрямовані на те, щоб зробити нові заклади освіти високотехнологічними, а їхній навчальний простір – набагато більш привабливим та інклюзивним.

Надійний захист і безпека здобувачів освіти, на жаль, залишатимуться пріоритетом для осяжного майбутнього так само, як підвищення енергоефективності та витривалості будівель та інших складових матеріально-технічної бази.

Війна заподіяла серйозні травми мільйонам українців, як цивільним, так і військовим. Травма і вимушене переміщення впливають не тільки на особисте та сімейне, але й на професійне життя, часто призводячи до зменшення продуктивності і здатності пристосуватися до змін на ринку праці. Буде надаватися підтримка розвитку програм спеціального навчання, консультування і професійної орієнтації, щоб неповнолітні та дорослі здобувачі освіти могли впоратися із травматичним досвідом і отримали навички, що допоможуть їм бути більш витривалими та користуватися попитом на динамічному ринку праці.

У всіх цих сферах реформи і заходи будуть керуватися такими основними принципами:

Актуальність і гнучкість Настільки, наскільки це можливо, процеси й

підходи будуть спрощені та оптимізовані для швидшої реакції на швидкі зміни середовища.

Інклюзія і партнерство. Буде здійснено перехід від системи, націленої переважно на роботу з дітьми шкільного віку, до набагато більш різноманітної цільової групи. Надзвичайно важливою буде тісна співпраця з роботодавцями, громадами та іншими партнерами. Такі ж зусилля будуть спрямовані на врахування системою потреб незахищених груп і підтримку гендерної рівності.

Емпіричність. Рішення на всіх рівнях мають підкріплюватися постійним і систематичним зором і аналізом якісних та кількісних даних.

Заходи, передбачені цим документом, також відображають бажані властивості систем IVET та CVET, внесені до Рекомендації Ради Європи від 24 листопада 2020 р. «Щодо профтехосвіти для сталої конкурентоздатності, соціальної справедливості і витривалості (2020/C 417/01)».

КРОКИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ

Цей розділ містить стислий огляд деяких ключових заходів та ініціатив, необхідних для швидкого початку перегляду українських систем, які відповідають за забезпечення ринку праці кваліфікованими людськими ресурсами.

ПРІОРИТЕТ 1. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ ДЛЯ МОЛОДІ (IУЕТ) І ДОРΟΣЛИХ (OУЕТ). ГАРМОНІЗАЦІЯ ІЗ ПЕРЕДОВИМ ДОСВІДОМ ЄС ТА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ

Хоча національна система кваліфікацій є надзвичайно складною, реалізація заходів лише у декількох сферах може принести істотне покращення та наблизити систему до сучасних економічних реалій. До цих заходів належать:

РЕФОРМА НАЦІОНАЛЬНОГО КЛАСИФІКАТОРА ПРОФЕСІЙ

Як згадувалося вище, Національний класифікатор професій є надзвичайно складним документом, який не тільки містить перелік більш як 10 000 професій і посад, але також виконує функцію регуляторного механізму для деяких сфер, у тому числі щодо управління людськими ресурсами, навчання тощо. Потреба комплексного перегляду цього документа вже давно перезріла, оскільки його поточний вигляд і властивості створюють низку труднощів та не дають національній системі кваліфікацій стати більш гнучкою і динамічною. З цією метою буде проведено детальний юридичний аналіз наявного класифікатора, всіх

його нормативних і регуляторних функцій, після чого відбудеться серія обговорень за секторами. Класифікатор і його зміст будуть гармонізовані з міжнародним досвідом, у тому числі з моделями Міжнародної стандартної класифікації професій (International Standard Classification of Occupations, ISCO). Також у тісній співпраці з представниками роботодавців буде розроблено механізм регулярного перегляду та оновлення класифікатора.

РОЗРОБЛЕННЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ І ЗРАЗКІВ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ

У тісній співпраці із соціальними партнерами буде продовжено та підсилено роботу над сучасними освітніми стандартами, що ґрунтуються на навчальних результатах. Результати навчання включатимуть не тільки виключно професійні, але й ключові компетенції. Зміцнення ключових компетенцій здобувачів освіти є основою їхньої майбутньої здатності адаптуватися до змінюваних очікувань (здатність учитися в майбутньому).

Зкладам освіти також допоможуть у підготовці **модульних навчальних програм, орієнтованих на результати**, у співпраці з представниками галузей та на основі доступної інформації про ринок праці. Це може включати (залежно від доступності фінансування) реалізацію пілотного механізму заохочень для тих постачальників, які впроваджуватимуть розробку та реалізацію (випробування) нових навчальних програм з метою оновлення пропозиції навчальних послуг. Програма тісно співпрацюватиме з українськими та міжнародними партнерами та інвестуватиме в проекти, що роблять внесок в інклюзивну якісну професійну освіту. Цей захід (заохочення для модернізації навчальних програм, у тому числі для навчання дорослих) буде реалізовуватися спільно із концепцією опорних закладів освіти / провідних центрів, які розглядаються в пріоритеті 3 «Інтелектуальна відбудова» цього документа.

ВПРОВАДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ – СТВОРЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Вони можуть розташовуватися на базі закладів освіти або на підприємствах роботодавців. Україна потребує допомоги в розробленні правил і процедур оцінювання для таких центрів, а також інвестицій у фізичну інфраструктуру (обладнання, інформаційні технології, мережі). Працівникам центрів та незалежним оцінювачам слід забезпечити ґрунтовне навчання і підтримку в зміцненні їхніх можливостей.

Розроблення належних модульних навчальних планів для дорослих на основі оновлених професійних стандартів та створення інституційних можливостей для їхньої реалізації, оскільки більшість закладів освіти і педагогічні працівники мають досвід викладання виключно для учнів шкільного віку.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ. НАЦІОНАЛЬНА ПЛАТФОРМА ПРОФТЕХОСВІТИ

У цьому напрямі вже зроблено перші кроки завдяки створенню Всеукраїнської школи онлайн, яка містить спеціальний розділ для профтехосвіти з обмеженою кількістю навчальних ресурсів. Проте існує величезна потреба в нових навчальних ресурсах, оскільки для багатьох професій нові ресурси не створювалися протягом більш як 30 років. Тому пропонується створити набагато міцніший та більш інтерактивний всеукраїнський навчальний ресурс для профтехосвіти, внесок у який можуть робити як майстри виробничого навчання, так і представники галузей.

РОЗРОБКА ЦИФРОВИХ НАВЧАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Ці ресурси включатимуть онлайн-курси, електронні підручники, аудіо- та відеоматеріали, ресурси з використанням віртуальної реальності тощо. Всі вони будуть розроблятися для пріоритетних професій та розміщатися на всеукраїнській онлайн платформі у відкритому доступі. Всі створені ресурси будуть пристосовані для осіб з обмеженими можливостями.

МІЦНИЙ НАГОЛОС НА РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ НАВИЧОК УЧНІВ

Модернізована українська економіка буде набагато більшою мірою спиратися на цифрові технології, тому учням потрібно буде засвоювати набагато складніші цифрові навички, як загальні, так і специфічні, для їхньої професії. Тому цифрові навички буде включено в оновлені освітні стандарти та в освітній процес.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Буде створено комплексну програму навчання, щоб забезпечити майстрів виробничого навчання знаннями й навичками, необхідними для використання цифрових засобів навчання й викладання та ефективно впроваджувати їх у

навчальні програми.

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ТА РОЗВИТОК НАСКРІЗНИХ НАВИЧОК

Тепер українським учням більше ніж будь-коли необхідна підтримка щодо вибору майбутнього місця навчання, професії та кар'єри. У ситуації хаосу на ринках праці, закриття, переміщення або навіть знищення великої кількості закладів освіти належна інформація та постійна підтримка підвищить імовірність того, що молоді люди залишатимуться в Україні, незважаючи на труднощі, та дозволить їм вибрати професії, потрібні для модернізованої економіки. Так само важливо забезпечувати молодь і дорослих осіб навичками, які можуть підтримати їхню тривалу успішну інтеграцію на ринку праці. Для систематичного впровадження цих підходів і забезпечення закладів освіти по всій Україні навичками й ресурсами, необхідними для надання учням профорієнтації та навичок, що сприятимуть їхньому успіхові за місцем роботи або в підприємстві, слід виконати такі кроки:

ІНТЕГРАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ В РАМКОВІ СТАНДАРТИ

Хоча деякі елементи професійної орієнтації вже подаються в початковій і середній школі, ще важливіше включити її у рамкові стандарти та навчальні плани старших класів загальноосвітніх шкіл. Учні цього віку починають обирати стежки своєї подальшої освіти і кар'єри, і школи відповідають за те, щоб надати їм та їхнім батькам надійну інформацію, а також допомогти їм визначити свої сильні сторони та схильності. Також важливо продовжувати роботу над інтегрованим предметом «Здоров'я, безпека та добробут» та включенням професійної орієнтації у конкретні предмети.

ЦЕНТРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Деякі заклади професійної (професійно-технічної) освіти вже почали створювати такі центри, проте вони існують переважно номінально. Щоб мати можливість дійсно створити такі центри, закладам профтехосвіти необхідні ресурси для створення привабливих приміщень та надання відповідної підготовки вчителям і майстрам виробничого навчання, залученим до профорієнтації.

ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК КОНСУЛЬТАНТІВ ІЗ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ

Якісна професійна орієнтація значною мірою залежить від навичок консультантів із профорієнтації або вчителів, які надають ці послуги: їхніх знань про ринок праці, можливості навчання, методи й інструменти професійної орієнтації. Тому буде створено систему розвитку навичок консультантів із профорієнтації разом із пілотним проектом з її підтримки.

РОЗРОБЛЕННЯ РЕСУРСІВ З ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

В Україні спостерігається величезний дефіцит навчальних матеріалів з професійної орієнтації на всіх рівнях — від початкової школи до профтехосвіти. Йдеться і про друковані, і про цифрові ресурси. Надзвичайно важливу роль відіграватиме допомога закладам освіти та іншим зацікавленим сторонам усунути ці прогалини шляхом сприяння в підготовці підручників, навчальних онлайн-ресурсів, методичних матеріалів для учителів, курсів для учнів тощо, як загальних, так і за окремими предметами.

ПАРТНЕРСТВО З РОБОТОДАВЦЯМИ

Підприємства і роботодавці є ключовими партнерами в наданні інформації та підтримці професійної орієнтації для молоді і дорослих. Пропонується підтримувати проекти, що розвивають таке партнерство, подібно до WorldSkills та інших ініціатив.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПІДПРИЄМНИЦТВА

Буде надано підтримку всеукраїнському конкурсу підприємницьких ініціатив учнів та пов'язаних заходів, спрямованих на розвиток навичок майстрів виробничого навчання із навчання підприємництву.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО РИНОК ПРАЦІ

РОЗРОБЛЕННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ ЗБОРУ ДАНИХ

Для забезпечення більш якісного та цілеспрямованого навчання на всіх рівнях вимагається доступ до надійної інформації про працевлаштування та вектори розвитку кар'єри (особливо серед випускників закладів профтехосвіти). З цією метою дані з відповідних національних реєстрів і баз даних (служба зайнятості, податкові органи, пенсійний фонд тощо) будуть інтегровані за допомогою порталів із надання державних послуг (таких як Дія).

БАРОМЕТР ПРОФЕСІЙ

На додаток до великої кількості кількісних даних надзвичайно важливо забезпечувати якісну інформацію. Збір такої інформації завдяки безперервному спілкуванню з представниками галузей не тільки допомагає визначити навички, які користуються попитом, але й сприяє кращому налагодженню діалогу. В рамках цієї ініціативи на регіональному та місцевому рівні будуть створені експертні групи, які аналізуватимуть доступні статистичні дані, інформацію за галузями та інші джерела з метою підготовки звітів, що оцінюватимуть попит на конкретні професії або групи професій, а також визначатимуть наскрізні навички. Якісна інформація, отримана завдяки цьому інструменту, буде також надсилатися в конкретні заклади освіти для подальшого використання в процесі розроблення навчальних планів, а також вдосконалення процедур оцінювання навичок і кваліфікацій.

РЕГУЛЯРНІ ОПИТУВАННЯ РОБОТОДАВЦІВ

Регулярний збір інформації від роботодавців є особливо важливим для отримання актуальних відомостей про потреби ринку праці та створення короткострокових прогнозів.

Вдосконалення навичок і процедур регіональних служб зайнятості, які відповідатимуть за збір, аналіз та інтерпретацію даних, а також надання рекомендацій постачальникам освітніх і навчальних послуг щодо поточних і майбутніх потреб ринку праці.

ПРІОРИТЕТ 2. ЗМІЦНЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

Професійна (професійно-технічна) освіта в Україні традиційно отримувала недостатньо фінансування, а з початком війни ситуація істотно погіршилася. Фінансування професійної (професійно-технічної) освіти не тільки недостатнє, воно також надзвичайно негнучке і пропонує обмежені стимули для надання фактично якісної освіти; кошти натомість спрямовуються переважно на те, щоб «не гасити світло» в існуючих закладах освіти, чимало з яких є дуже неефективними. Покращення цієї ситуації вимагатиме виваженого поєднання операцій на багатьох рівнях з метою зробити управління закладів освіти більш автономним, щоб передати більше відповідальності за надання якісної освіти та

отримання відповідних результатів керівникам закладів освіти, педагогічним працівникам.

АВТОНОМНІСТЬ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

У цій сфері слід вжити таких заходів:

Комплексний аналіз законодавства і нормативно-правової бази, що регулює управління закладами освіти. Це дозволить визначити можливі вузькі місця та зайві бюрократичні процедури, що не дозволяють закладам і їхнім керівникам працювати у більш гнучкий спосіб, орієнтуючись на актуальний попит. Для кожної із виявлених проблем буде підготовлено детальне рішення, реалізація якого буде здійснюватися через відповідні юридичні механізми або шляхом залучення зацікавлених сторін.

Створення більш відкритої моделі управління закладами освіти з активним залученням роботодавців, громади та інших зацікавлених сторін. За допомогою відповідних процедур і нормативно-правових актів будуть розроблені та впроваджені ефективні механізми відкритого управління і консультацій.

РЕФОРМА СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ, СПРЯМОВАНА НА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ІЗ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Законодавство у сфері освіти й працевлаштування все ще пропонує дуже мало дієвих стимулів для розвитку ефективної системи професійного навчання. Буде підготовлено пакет пропозицій щодо законодавчих і процедурних змін, а для їх реалізації також буде надаватися підтримка. Це дозволить розробити детальні механізми і рішення у таких сферах:

- диверсифіковане фінансування, що враховує зміст навчання (тобто за якими саме професіями здійснюється підготовка);
- пріоритетність фінансування тих навичок і професій, для яких є попит на ринку праці;
- хоча навчання на виробництві належить до найефективніших інструментів забезпечення високої якості професійної освіти і навчання, наявні фінансові механізми насправді знеохочують роботодавців від співпраці з закладами освіти. Тому буде розроблено новий фінансовий механізм, який

реально заохочуватиме роботодавців, особливо малі і середні підприємства, до співпраці з закладами освіти. Необхідно впроваджувати стимули, особливо для підприємств і громад, які б заохочували їх інвестувати в освіту, особливо в навчання на робочому місці та практичну частину навчання (компонент IVET та CVET, що передбачає навчання на виробництві); це може включати (залежно від наявності коштів) пілотне впровадження механізму стимулювання навчання на виробництві, яке надається роботодавцями. Механізм буде зосереджуватися на тих секторах і професіях, які користуються найбільшим попитом на ринку праці і є важливими для економічної відбудови України. Пріоритет також надаватиметься учням – внутрішньо переміщеним особам та ветеранам;

- розроблення інструментів для підтримки активного й гнучкого державно-приватного партнерства в галузі освіти;
- розроблення життєздатного механізму «гроші йдуть за учнем».

ВДОСКОНАЛЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

- **Навчання керівників.** Підвищення автономності закладів професійної (професійно-технічної) освіти вимагає належної підготовки керівників до виконання своїх обов'язків. Тому буде розроблено і впроваджено типову навчальну програму для керівного складу в галузі освіти, що включатиме такі навички, як вміння діагностувати потреби закладу освіти, лідерство в освіті, залучення зацікавлених сторін, маркетинг в освіті, використання цифрових інструментів управління, фінансове планування й менеджмент, підприємництво, управління проєктним циклом, управління кадрами в освіті, використання даних, оцінка досягнень закладу освіти тощо. Водночас будуть створені мережі керівників закладів освіти на регіональному рівні. Вони використовуватимуться для обміну досвідом між керівниками та зміцнення компетенцій шляхом спільного навчання. Як уже згадувалося в цьому документі, Україна проходить екстремальні та бурхливі зміни, що змушують усі державні системи працювати під постійним стресом і дуже швидко реагувати на виклики. Профтехосвіта, як частина освітньої системи, найтісніше і безпосередньо пов'язана з ринком праці, має адаптуватися надзвичайно швидко. Для цього вона вимагає якісного нового рівня управління закладами, здатного продемонструвати стратегічне мислення і лідерство.

- **Підготовка педагогічних працівників.** Навички викладачів є ключовими для реалізації освіти й навчання та досягнення навчальних результатів. Тому слід впровадити якіснішу підготовку педагогічних працівників. Заходи для викладачів зосереджуватимуться на таких аспектах:

- вдосконалення педагогічних навичок, зокрема за ключовими компетенціями буде створено та реалізовано практичну, гібридну програму підготовки вчителів;

- буде впроваджено вдосконалення професійних навичок майстрів виробничого навчання, в тому числі обов'язкову підготовку на фактичних підприємствах.

Реалізація нових, більш гнучких та орієнтованих на потреби ринку навчальних програм для нової аудиторії вимагатиме суттєвого оновлення навичок учителів і майстрів виробничого навчання. Учителям потрібно буде швидко пристосовуватися з огляду на те, що в зміст навчання додаватимуться дедалі більше практичних компонентів, а серед учнів буде дедалі більше дорослих осіб. На сьогодні різні викладачі відповідають за теоретичні і практичні компоненти, і майже у 100 % випадків у них немає досвіду і навичок роботи з дорослими людьми та особами, травмованими війною. Тому надзвичайно важливо забезпечити вчителів методиками й засобами, які дозволять їм ефективно працювати з усіма цими цільовими групами.

- **Розроблення навчальних матеріалів,** методичних посібників, інструкцій для педагогічних працівників згідно з оновленими освітніми стандартами.

ВДОСКОНАЛЕНЕ УПРАВЛІННЯ ІVET ТА CVET НА ЦЕНТРАЛЬНОМУ Й РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

РОЗБУДОВА МОЖЛИВОСТЕЙ ЦЕНТРАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ЗМІЦНЕННЯ МЕХАНІЗМІВ КООРДИНАЦІЇ

До сфери професійної освіти і навчання залучено декілька центральних органів влади, в тому числі Міністерство освіти і науки України, Державну службу зайнятості, Міністерство економіки України тощо. Незважаючи на нещодавні спроби покращення координації між ними (в тому числі через Раду з питань розвитку професійно-технічної освіти), ця сфера потребує значного вдосконалення. Програма підтримуватиме створення вдосконаленої операційної координації між багатьма центральними зацікавленими сторонами та зміцнюватиме зв'язки між всеукраїнським та регіональним рівнями. Це допоможе їм

набагато швидше й ефективніше знаходити відповіді на чимало нагальних і стратегічних питань.

ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ І КООРДИНАЦІЇ

Відповідальність за професійну освіту і навчання загалом несе місцева влада. Проте їм бракує навичок, необхідних для стратегічного планування та управління такими складними системами, а також відповідних інструментів. Наприклад, більшість приміщень закладів освіти і їх матеріально-технічної бази все ще належать державі. Тому для проведення юридичного й технічного аудиту та визначення шляхів оптимізації мережі вимагаються значні ресурси. Надаватиметься підтримка місцевим органам влади та іншим ключовим зацікавленим сторонам у покращенні планування, стратегічного управління та кращого використання даних. Також передбачається зміцнення механізмів координації з усіма ключовими гравцями на регіональному рівні та допомогу у розвитку співпраці з соціальними партнерами.

РОЗРОБЛЕННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ УПРАВЛІННЯ

Буде розроблено інформаційну систему управління на рівні закладу. Вона допомагатиме керівникам приймати кращі та більш інформовані рішення на основі доступних даних. Така система дозволить впровадити показники діяльності, допомагатиме вимірювати ефективність і результативність, а також надаватиме місцевій владі та іншим зацікавленим сторонам основу для планування та управління системою освіти і навчання. Для керівників закладів освіти з усієї країни буде забезпечено навчання з використання розробленої системи.

ПРІОРИТЕТ 3. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВІДБУДОВА

ВІДНОВЛЕННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФТЕХОСВІТИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ, ГОТОВИХ ВІДПОВІДАТИ НА ПОТРЕБИ РИНКУ ПРАЦІ

Створення більш оптимальної та витривалішої мережі закладів освіти. Враховуючи останні демографічні дані та інформацію з ринку праці, а також поточні міркування щодо безпеки, буде виконано системне моделювання оптимальної мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. На цій основі будуть створені загальні рекомендації для місцевих органів влади щодо адаптації їхньої мережі із основною увагою на створення сильних, добре оснащених опорних закладів освіти (кращих закладів освіти, опорних закладів із практичного навчання, в тому числі для дорослих). Також будуть підготовлені нові рекомендації щодо таких аспектів, як доступність для осіб з інвалідністю, безпека та енергоефективність.

ВІДНОВЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ БАЗИ

Значну кількість закладів освіти було знищено або суттєво пошкоджено. Передбачається фінансування відбудови інфраструктури на основі планів, підготовлених на регіональному рівні, із пріоритетом для опорних закладів освіти. Під час відновлення інфраструктури наголошуватиметься на аспектах охорони довкілля та цифрових технологій.

НОВИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОСТІР

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти в Україні залишаються непривабливими для учнів. Одна з основних причин – відсталість фізичної інфраструктури та погане обладнання. Як наслідок, вони не забезпечують сприятливе, комфортне навчальне середовище і не сприяють отриманню навичок для роботи із сучасними цифровими засобами і пристроями. Згідно з цим компонентом, відібрані заклади освіти (з пріоритетом для опорних) отримують кошти для оновлення наявної матеріально-технічної бази і обладнання, забезпечення їхньої відповідності сучасним технологічним вимогам, принципам інклюзивності та енергоефективності. Пріоритет надаватиметься закладам освіти, які виконуватимуть роль не лише освітніх установ, але й ресурсних центрів та провідних центрів для інших закладів у регіоні, а також надаватимуть послуги СУЕТ.

ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ, ЯКІ СИЛЬНО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

Зміцнення витривалості. На жаль, війна стала серйозним травматичним досвідом для мільйонів українців, як цивільних, так і військових. Ця травма і вимушене переселення також вплинули на їхнє професійне життя, часто зменшуючи їхню продуктивність та здатність пристосуватися до вимог ринку праці. Існує також величезна потреба в підтримці шляхом навчання і перепідготовки, консультування й дорадчих послуг, щоб дорослі люди отримували професійні навички, які допоможуть їм бути витривалими та користуватися попитом на динамічному ринку праці. Ключову роль у наданні цільової допомоги та активних заходів щодо ринку праці для переміщених осіб і безробітних відіграватиме Державна служба зайнятості.

Популяризація профтехосвіти як привабливого виду навчання і життєвої стежки. Це включатиме декілька напрямів – від масштабних кампаній у традиційних і цифрових засобах масової інформації для популяризації та реклами профтехосвіти загалом і окремих професій зокрема до розширення міжнародної співпраці та участі у таких програмах, як Erasmus+.

СХЕМАТИЗАЦІЯ ЗАХОДІВ І ФІНАНСУВАННЯ

Заходи	Вимагає значної мобілізації внутрішнього фінансування	Вимагає технічної підтримки (консультативної допомоги)	Вимагає підтримки донорів на пілотному етапі для каталітичного впливу на системні зміни	Вимагає інвестиційної (інфраструктурної) підтримки
ПРІОРИТЕТ 1: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ				
ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ				
Реформа Національного класифікатора професій		•	•	
Розроблення стандартів		•		
Підтримка в підготовці та реалізації навчальних планів (включно зі стимулами для закладів освіти)		•	•	
Незалежне оцінювання		•		•
Навчальні плани для дорослих		•		
ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ				
Навчальна платформа				
Розроблення цифрових ресурсів		•		
Наголос на цифрові навички в навчальних планах				
Зміцнення цифрових навичок майстрів виробничого навчання				
ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ І НАСКРІЗНІ НАВИЧКИ				
Інтеграція в стандарти		•		

Центри професійної орієнтації		•	•	
Навички консультантів		•		
Профорієнтаційні ресурси		•		
Партнерство з роботодавцями		•		
Розвиток навичок підприємництва		•	•	
ІНФОРМАЦІЯ ПРО РИНОК ПРАЦІ				
Цифрові засоби збору даних		•		
Барометр професій		•		
Опитування роботодавців		•		
Можливості ДСЗ		•		
ПРІОРИТЕТ 2: ЗМІЦНЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ НАДАННЯ ПОСЛУГ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ				
АВТОНОМНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ				
Вдосконалення законодавчої бази				
Розроблення відкритої моделі				
РЕФОРМА СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ				
Диверсифіковане та пріоритетне фінансування (із врахуванням різних професій та актуальності для ринку праці)	•	•	•	
Зміни механізмів фінансування для компонента навчання на виробництві	•	•	•	
Розроблення механізму «гроші йдуть за учнем»	•	•		
ВДОСКОНАЛЕННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ КЕРІВНИКІВ І ВИКЛАДАЧІВ				
Навчання керівників		•		

Підготовка викладачів		•		
Розроблення навчальних матеріалів		•		
ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА ЦЕНТРАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ				
Центральні установи та координація		•		
Регіональний рівень управління		•		
Цифрові засоби управління (EMIS)		•		
ПРІОРИТЕТ 3: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВІДБУДОВА				
ВІДНОВЛЕННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФТЕХОСВІТИ				
Створення оптимальної та витривалої мережі		•		
Відновлення освітньої бази (пріоритетність для опорних закладів освіти)	•			•
Новий навчальний простір (обладнання)	•			•
ПІДТРИМКА ЛЮДЕЙ, ЯКІ СИЛЬНО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ				
Зміцнення витривалості (перепідготовка та інші форми підтримки)	•	•	•	
Популяризація профтехосвіти як привабливого життєвого вибору		•		

НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ П(ПТ)О ОБЛАСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Лариса Кашуба –
заступник директора НМЦ ПТО в Одеській області

Сфера професійної освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін з моменту віроломного нападу на Україну. 24 лютого 2022 року усі ми працювали, учні здобували освіту та готувались до регіональних етапів конкурсів професійної майстерності для участі у Всеукраїнському конкурсі «WorldSkills-2022», заклади професійної (професійно-технічної) освіти – до конкурсного відбору на створення нових навчально-практичних центрів галузевого спрямування та вирішення інших потрібних та продуктивних питань.

Війна все змінила... Те, що здавалося таким важливим і необхідним, відійшло на інший план, а головним завданням в умовах воєнного стану стала якісна підготовки кваліфікованих кадрів за короткий проміжок часу, підвищення кваліфікації та перепідготовка дорослого населення і тимчасово переміщених осіб, надання прихистку громадянам, які змушені були покинути свої домівки, організація волонтерської діяльності для потреб фронту та для людей, що опинилися у скрутному становищі.

І заклади професійної освіти продемонстрували неймовірний рівень патріотизму та гуманізму, професіоналізму та самопожертви. Із перших днів війни працювали всі: педагоги, учні, увесь персонал, батьки за графіком 24/7, без вихідних... Заклади стали рідною домівкою для тисяч людей... Потрібно було прихистити, розселити, нагодувати, одягнути, забезпечити роботою, виконати замовлення фронту щодо пошиття необхідної амуніції, приготування їжі, виготовлення захисних засобів і спорядження.

Протягом 2022 року понад 12 тис. здобувачів освіти та 1400 педагогічних працівників із 32 ЗП(ПТ)О області взяли участь у волонтерських та благодійних акціях для різної категорії населення. Спільними зусиллями виготовлено понад 6000 кг борошняних виробів; сплетено 3,5 км маскувальних сіток; виготовлено понад 7000 банок м'ясних консервів; законсервовано фруктів та овочів близько

700 банок. Пошито понад 1000 патріотичних стрічок; шевронів патріотичних 300 штук; медичних стрічок 600 штук; масок 500 штук; пов'язок ТРО 700 штук; чохлів на захисні шоломи понад 40 одиниць виробу; понад 2500 балаклав та 1500 бафів; тактичні рукавиці більше 300 пар; термобілизни більше 400 комплектів; набори постільної білизни понад 30 комплектів; плащ-палатки більше 30 одиниць виробу; понад 3000 комплектів нижньої білизни; близько 300 розгрузок; 1,5 км прапорів; 300 їжаків; понад 1000 штук скобів для скріплення бліндажів. Виготовлено пательні для приготування їжі – 6 штук; металеві ліжка – 40 штук; пластини для бронезилетів – 18 штук; підставки для прапорів понад 100 штук; 65 засобів обігріву; відремонтовано 10 автомобілів; організовано і здійснено індивідуальний ремонт військової форми понад 2000 одиниць. Налагоджено виготовлення окопних свічок, зібрано 1200 бляшанок та оброблено 50 кг картону.

У рамках благодійної діяльності заклади освіти області брали участь в акції «Монета за донат для ЗСУ», вносили благодійні грошові внески у Фонд Сергія Притули, а також інші благодійні фонди; організовували проведення благодійних ярмарків на підтримку ЗСУ. Таким чином ЗП(ПТ)О в Одеській області зібрано донати у загальній сумі близько 300 000 грн.

З-поміж перших добровольців, які поповнили лави Збройних Сил України – випускники, учні та працівники закладів професійної освіти. Нині не знайдеться закладу, який би не поніс гірких втрат та не оплакував своїх Героїв, які полягли мужньо захищаючи свою Вітчизну.

З метою забезпечення стійкого функціонування закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану, в 24 закладах облаштовано укриття, де одночасно може розміститись понад 7 тис. осіб. У період частого аварійного відключення електроенергії на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти регіону працювало 18 пунктів підтримки для всіх учасників освітнього процесу та мешканців області.

Надзвичайно важливим складником переходу роботи закладів професійної освіти на нові умови організації освітнього процесу стало оновлення нормативно-законодавчої бази. Про зроблене протягом 2022 р. у цій сфері [повідомляє](#) пресслужба Міносвіти:

- Внесені зміни до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», у якому передбачено можливість здобуття профтехосвіти без повної загальної середньої освіти та незалежно від місця реєстрації. Крім того, передбачено безоплатне отримання другої робітничої професії.
- Учні та викладачі професійної освіти внесли до переліку осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації. Таке рішення

допоможе уникнути зриву навчального процесу та практичної підготовки в закладах освіти, а також сприятиме наповненню ринку праці кваліфікованими робітниками.

- Уряд схвалив розпорядження щодо підписання угоди між МОН, УФСІ та німецьким банком KfW, в межах якої 20 млн євро планують виділити на створення центрів професійної досконалості в закладах професійної освіти. Центри професійної досконалості стануть освітніми осередками з висококваліфікованими педагогами та управлінцями, а також інклюзивними приміщеннями, де зможуть здобувати професійну освіту учні та дорослі.
- Затверджено правила внутрішньої академічної мобільності учнів закладів професійної освіти під час воєнного стану. Відтепер учні можуть продовжити навчання в інших профтехах, водночас отримавши документ про професійну освіту того закладу, де вони навчалися. Для цього потрібно укласти угоду про співпрацю між закладами.
- Оновлено Типові правила прийому до закладів професійної (професійно-технічної) освіти України, у яких передбачена можливість подання документів для вступу до закладу професійної освіти через електронний кабінет та подання виписки з Реєстру документів про освіту ЄДЕБО (у разі відсутності документів про освіту).
- Спрощено процедуру затвердження регіонального замовлення під час воєнного стану. Відтепер регіональне замовлення не погоджуватимуть з регіональними радами професійної освіти, а зміни до нього затверджуватимуть лише за поданням місцевих департаментів освіти і науки.
- Запущено візуальну комунікаційну кампанію щодо вступу до закладів профосвіти «Приклади руку до...» та іміджеву комунікаційну кампанію «Все працює завдяки нам». Мета останньої – змінити ставлення підлітків та дорослих до професійної освіти.

Ці зміни суттєво оновили законодавчу базу професійної освіти, наблизили її до реалій війни та сучасного ринку праці, зберегли від загрози зриву проведення освітнього процесу і практичної підготовки у ЗП(ПТ)О.

Для продовження функціонування закладів професійної (професійно-технічної) освіти та здійснення в них освітнього процесу в умовах воєнного стану гостро постала проблема поєднання традиційних організаційно-методичних підходів із такими, які забезпечували б можливість здобувачам освіти навчатись дистанційно, використовуючи інноваційні засоби і ресурси. Актуальними стали

питання розроблення й використання загальних інформаційних та інформаційно-освітніх просторів, електронних навчальних платформ, дистанційних курсів, короткотермінових навчальних програм.

В організації якісної професійної підготовки майбутніх робітників першочергово постала проблема готовності педагогів професійної освіти до ефективного використання всіх ресурсів інформаційно-комунікаційного середовища та сучасних методів організації освітнього процесу. У такому контексті однією з основних форм підготовки педагогів стало підвищення цифрової компетентності. Адміністрація закладів професійної освіти розв'язували цю проблему системно, водночас педагоги самостійно використовували доступні ресурси інтернету для навчання.

Наприкінці 2022 року НМЦ ПТО в Одеській області проведено моніторинг цифрової компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. В опитуванні взяли участь 211 педагогічних працівників ЗП(ПТ)О області. З них: 69 (32,7%) викладачів загальноосвітньої підготовки, 54 (25,6%) майстри виробничого навчання, 58 (27,5%) викладачів професійної підготовки, 21 представник адміністрації (9,9%), 9 (4,3%) інші педагогічні працівники. 165 (78,2%) опитаних оцінюють свій рівень цифрових навичок як високий, лише 11 (5,2%) вважають його недостатнім.

Основним напрямком дослідження було визначення досвіду створення власних дидактичних матеріалів. З'ясовано, що 184 респонденти (87,2%) створюють власні матеріали для онлайн-навчання, 151 респондент (74,8%) зазначив, що розробляє власні онлайн-тести, 54 (26,7%) опитаних створюють інтерактивні вправи, відеоуроки в запису або трансляції, 83(41,1%) – динамічні презентації 97(48%), вправи для спільної роботи – 86(42,6%), веб/блог-квести – 16 (7,9%), інтерактивні електронні підручники – 9 (4,5%).

Найчастіше для дистанційного та змішаного навчання педагоги використовують безкоштовний набір додатків, які надаються компанією Google. Для створення відео уроків, або проведення прямих трансляцій переважна більшість викладачів використовує Google Meet 87,6% та Zoom 61,7%.

Моніторинг показав, що основною проблемою організації дистанційного навчання є недостатність технічного забезпечення, слабка мотивація до навчання здобувачів освіти. Слід зазначити, що 8% здобувачів освіти не мали доступу до засобів дистанційного навчання через мережу Інтернет. Це переважно учні, які перебували в сільських місцевостях без доступу до мережі Інтернет. 44,4% педагогів здійснювали дистанційне навчання вимушено перебуваючи за

кордоном, 1% – в іншому населеному пункті України поза межами Одеської області, 96,3% здійснювали дистанційне навчання за основним місцем роботи.

Підхід до навчання у ЗП(ПТ)О стає більш сучасним і кар'єроорієнтованим.

Важливим складником розвитку системи професійної освіти є створення на їхній базі навчально-практичних центрів. Це – майстерні й лабораторії, де здобувачі освіти на практиці відточують професійні навички. Всі навчально-практичні центри мають сучасне дороге обладнання, інструменти й матеріали. В умовах війни заклади професійної (професійно-технічної) освіти обладнали кабінети дистанційного навчання. Тут є безліч інноваційних технологій для якісної освіти. Робота з професійним програмним забезпеченням на сучасному обладнанні дає змогу професійно-технічній освіті крокувати в ногу з часом. Інноваційний підхід та інтеграція ІТ-рішень в освітній процес стали важливою частиною модернізації профтехів. Педагоги продовжують навчатись на тренінгах і вебінарах та переймають досвід від європейських колег.

Професійна освіта впевнено дивиться у майбутнє. Для нас надзвичайно важливо знайти нових здобувачів професійних кваліфікацій, провести активну профорієнтаційну кампанію, оскільки перед Україною постали завдання відновлення зруйнованої інфраструктури, виконання ремонтних робіт та технічного обслуговування техніки, передусім, військового спрямування, проведення сільськогосподарських робіт, надання побутових послуг та харчування переселенців, представників військових та охоронних структур. Проте, головним завданням залишається організація ефективного та якісного навчання навіть у таких складних умовах – це сфера відповідальності закладів професійної освіти сьогодні.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Богдан Шевченко – методист кабінету організаційно-методичної, кадрової та виховної роботи НМЦ ПТО в Одеській області

Анотація. Професія викладача може бути дуже стресовою, що призводить до вигорання, низького морального духу та інших психологічних проблем у педагогів. Такі проблеми можуть негативно впливати на якість освіти, робоче середовище та загальний добробут викладачів та здобувачів. Метою цього дослідження є

вивчення важливості психологічної підтримки для працівників закладів професійно-технічної освіти, зокрема викладачів. В дослідженні було проведено огляд відповідної літератури та наукових досліджень, щоб отримати уявлення про проблеми, з якими стикаються педагоги у сфері професійно-технічної освіти, та різні методи психологічної підтримки, які можуть бути використані. Результати дослідження свідчать про те, що програми психологічної підтримки можуть відігравати життєво важливу роль у сприянні добробуту педагогів у закладах професійної освіти. Дослідження визначає різні методи підтримки, які можуть бути використані для вирішення психологічних проблем, з якими стикаються викладачі, такі як управління стресом, вирішення конфліктів та тренінги з емоційного інтелекту. Дослідження також підкреслює важливість державних і недержавних органів у наданні належної підтримки та ресурсів педагогам. Дослідження має практичне значення для закладів професійно-технічної освіти, оскільки підкреслює важливість надання психологічної підтримки педагогічним працівникам. Дослідження можуть бути використані для розробки комплексних програм підтримки педагогів, сприяння створенню здорового робочого середовища та підвищення загальної якості освіти.

Ключові слова: психологічні проблеми, підтримка, професійна освіта, викладачі.

Постановка проблеми. Психологічна підтримка працівників закладів професійної освіти стала критично важливою в Україні останніми роками. Оскільки заклади професійної освіти продовжують зростати в розмірах і ускладнюватися, потреба в ефективній психологічній підтримці працівників стає все більш очевидною. У цьому дослідженні буде розглянуто проблеми, пов'язані з наданням психологічної підтримки працівникам закладів професійної освіти в Україні.

Однією з найбільш значущих проблем, з якою стикаються заклади професійної освіти при наданні психологічної підтримки своїм працівникам, є стигма, пов'язана з проблемами психічного здоров'я. Багато працівників можуть неохоче звертатися по допомогу через страх стигматизації або остракізму з боку колег. Ця стигма може бути особливо шкідливою в закладах професійно-технічної освіти, де сильний акцент робиться на професіоналізмі та компетентності. Страх бути сприйнятим слабким або некомпетентним може перешкоджати працівникам звертатися за допомогою, необхідною для подолання стресу, тривоги та інших проблем психічного здоров'я.

Ще однією проблемою, з якою стикаються заклади професійної освіти при наданні психологічної підтримки, є брак ресурсів, доступних для підтримки

працівників. Багато закладів можуть не мати необхідних коштів, щоб найняти штатного психолога або фахівця з психічного здоров'я для надання постійної підтримки своїм працівникам. Це може призвести до тривалого очікування на прийом, обмеженого доступу до консультивання чи терапії та неадекватної підтримки працівників, які борються з проблемами психічного здоров'я.

Високий рівень стресу, пов'язаний з складним становищем в Україні, може призвести до проблем з психічним здоров'ям. Високі вимоги до робочого навантаження, постійні стресові ситуації, зірвані плани можуть сприяти підвищенню рівня стресу, що призводить до тривоги, депресії та вигорання. Без належної психологічної підтримки працівникам може бути важко впоратися з цими стресовими факторами, що призводить до прогулів, зниження продуктивності праці та зменшення задоволеності роботою.

Надання психологічної підтримки працівникам закладів професійної освіти є критично важливою сферою, що викликає занепокоєння в організаціях. Стигматизація, брак ресурсів, високий рівень стресу, недостатня обізнаність і підготовка керівників – ось деякі з ключових проблем, пов'язаних з наданням ефективної психологічної підтримки працівникам. Вирішення цих питань вимагатиме узгоджених зусиль зі сторони держави, громадських організацій, а також закладів професійної освіти, політиків і фахівців у галузі психічного здоров'я, щоб забезпечити працівникам підтримку, необхідну для процвітання в їхньому робочому середовищі.

Огляд літератури та останніх наукових публікацій. Наявність численної кількості наукових досліджень зарубіжних авторів на тему психологічної підтримки працівників закладів освіти підкреслює важливість надання ефективної психологічної підтримки працівникам з метою сприяння їхньому благополуччю, зниження рівня вигорання та підвищення задоволеності роботою. В Україні ж, на відміну від іноземних досліджень, питання психологічної підтримки працівників практично не піднімається. Саме тому, щоб оцінити поточну ситуацію із психологічного стану серед працівників освіти, було досліджено експертну літературу та іноземні наукові дослідження.

Одним із ключових висновків огляду літератури є висока поширеність проблем психічного здоров'я серед працівників закладів освіти. Дослідження показали, що працівники навчальних закладів мають підвищений ризик розвитку тривоги, депресії та вигорання через такі фактори, як високе робоче навантаження, відсутність підтримки та складне робоче середовище [1-2]. Крім того, працівники освітніх установ можуть бути більш вразливими до стресу та вигорання через емоційні вимоги їхньої роботи, наприклад, спілкування з

проблемними учнями, батьками чи колегами [3]. Досить часто в літературі підкреслюється необхідність ефективної організаційної підтримки працівників навчальних закладів. Це включає такі заходи, як гнучкий графік роботи, програми допомоги працівникам, а також політику, що сприяє балансу між роботою та особистим життям і запобігає перенапруженню на роботі [1-4]. Що стосується проблем вітчизняних викладачів, то методів протистояння психологічним проблемам викладачів практично не розроблено, а тому поточне дослідження має вагомий практичний та науковий цінність.

Мета дослідження – показати напрями здійснення психологічної підтримки працівників закладів професійної освіти України.

Виклад результатів досліджень. Статистичні дослідження показали, що викладачі мають підвищений ризик розвитку психологічних проблем, таких як стрес, тривога та вигорання. Ці проблеми можуть мати значні наслідки для добробуту викладачів, їхньої задоволеності роботою та здатності надавати якісну освіту здобувачам.

Дослідження, проведене Американською федерацією вчителів в 2017 році [5], показало, що 61% вчителів повідомили про стрес, пов'язаний з роботою, а 58% – про відчуття психічного виснаження. Аналогічно, дослідження, проведене Національною асоціацією освіти в 2018 році, показало, що 81% вчителів повідомили, що відчувають стрес через свою роботу, а 57% – що відчувають емоційне виснаження. Ці дані свідчать про те, що стрес і вигорання є звичайними проблемами для вчителів у Сполучених Штатах.

Основним фактором, що сприяє стресу, пов'язаному з роботою, є робоче навантаження. У світі проблеми більшою мірою загострені пандемією, а організація дистанційного навчання стала ключовим фактором, що сприяє погіршенню психічного здоров'я вчителів.

Що стосується ситуації в Україні, то вона пересікається із показниками світового рівня психологічних проблем викладачів. Загальний психологічний стан українських педагогів викликає занепокоєння. Більше половини викладачів повідомили про ознаки професійного вигорання, а 54% – потребують психологічної допомоги. Це свідчить про те, що значна частина педагогічних кадрів бореться з вимогами своєї професії і, можливо, не має необхідних механізмів вирішення психологічних проблем.

Цікавим є факт, що понад 70% педагогів визнали ознаки вигорання у своїх колег, але не у себе, що вказує на потенційну недостатню обізнаність і стигматизацію – педагоги бояться висміювання, а тому не хочуть зізнаватися у власних психологічних проблемах. Це підкреслює важливість надання підтримки

для викладачів, а також підвищення обізнаності про важливість психічного здоров'я.

Високе робоче навантаження та відповідальність, покладені на українських педагогів, також викликають занепокоєння: 80% респондентів повідомили про збільшення навантаження в процесах освіти. Це свідчить про те, що викладачі, можливо, намагаються збалансувати свої професійні обов'язки з особистим благополуччям, що призводить до високого рівня стресу та вигорання.

Потреба в психологічній та методичній підтримці педагогів стала пріоритетною, особливо в надзвичайних ситуаціях. Викладачі потребують знань і тренінгів про те, як розпізнавати і реагувати на ознаки стресу або психологічної травми у здобувачів, а також як надавати першу медичну та психологічну допомогу [7].

Психологічні проблеми серед викладачів в Україні загострилися через війну, розв'язану Росією в 2014 році проти нашої держави. Війна набула статусу «широкомасштабної» з 24 лютого 2022 року. В наслідок цього перед країною постали економічні та політичні виклики.

Основні психологічні проблеми, з якими стикаються працівники професійної освіти в Україні наведені на рис.1.

Рис.1. Ключові психологічні проблеми працівників професійної освіти України в 2022 році

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Працівники професійної освіти на сході України зазнали впливу травматичних подій, таких як бомбардування, обстріли та переміщення, що призвело до ПТСР.

Високе робоче навантаження. Педагоги в Україні часто змушені працювати довгі години без перерв, що може призвести до стресу та вигорання. Особливо

впливає на емоційний стан, психологічний стан та фізичний стан онлайн робота (відсутність живого спілкування, бо під час такого процесу викладач не відчуває емоцій, задоволення-незадоволення, відсутності-присутності здобувача під час уроку).

Фінансові потреби й проблеми. Викладачі в Україні часто отримують низьку заробітну плату, що може призвести до фінансового стресу та незадоволеності роботою (майже всі витратні матеріали для роботи викладач купує за власні кошти).

Брак підтримки. Викладачі в Україні часто відчувають брак підтримки з боку колег, керівників і суспільства в цілому, що може сприяти виникненню почуття ізоляції та стресу.

Брак ресурсів. Викладачі в Україні часто стикаються з нестачею ресурсів, зокрема підручників, технологій та шкільного приладдя. Це може призвести до розчарування та стресу, оскільки педагоги намагаються забезпечити якісну освіту для здобувачів.

Вирішення цих проблем і надання ефективної психологічної підтримки для працівників професійної освіти має важливе значення для забезпечення добробуту викладачів і якості освіти для здобувачів.

На сьогодні держава ініціює ведення різного виду програм психологічної підтримки освітян. Розглянемо найбільші з них, що були реалізованими останніми роками.

Програма «Психологічна підтримка шкільних вчителів» – це навчальна ініціатива, яка надає психосоціальну та емоційну підтримку вчителям закладів загальної середньої освіти України, які працюють зі здобувачами з числа внутрішньо переміщених осіб. Програма реалізується в онлайн-форматі Державною службою якості освіти. Програма складається з трьох основних розділів: психологічна підтримка та безпека, педагогічна підтримка та профілактика конфліктів. Тренінги побудовані в інтерактивній формі з використанням різноманітних методів: презентацій, практичних вправ, групових дискусій, роботи в міні-групах. Наприкінці кожної сесії відбуваються обговорення та відповіді на запитання учасників. Програма стартувала у квітні 2022 року і тривала до кінця червня 2022 року. Загалом у навчанні брали участь понад 760 вчителів з 22 областей та м. Києва, тренінги проводили 59 науково-педагогічних працівників з 11 закладів вищої освіти. Програма мала на меті забезпечити вчителів необхідними навичками та знаннями для надання психологічної підтримки здобувачам з числа внутрішньо переміщених осіб, а також допомогти вчителям управляти власним психосоціальним та емоційним

благополуччям. Програма є важливою ініціативою в контексті триваючої війни та підкреслює потребу в ефективній психологічній підтримці вчителів у складних умовах [8].

Програма «Психологічна підтримка вчителів» надає психосоціальну підтримку вчителям і реалізується в рамках програми EU4Skills: «Кращі навички для сучасної України», що впроваджується ЄС та його країнами-членами Німеччиною, Фінляндією, Польщею та Естонією. Програма включає двогодинне групове заняття з самопомоги та вправ для зняття стресу, а також чотири індивідуальні консультації для учасників за бажанням.

Для педагогічних працівників Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти в Одеській області 10 лютого 2023 року тренером програми – Іриною Михайлівною Пивоварчик (канд.психол.наук, доцент кафедри психології, соціальної роботи та інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти») було проведено групове заняття з питань психологічної підтримки емоційного стану. Під час двогодинного заняття кожен мав можливість оцінити свій внутрішній стан та отримати базові вправи самопомоги та відновлення у стресі. Учасникам було запропоновано індивідуальні консультації за бажанням. Також до цієї програми залучені колективи закладів професійно-технічної освіти (тривалість з лютого по квітень 2023 року).

Програма «Психологічна самопомога для вчителів» – це навчальна ініціатива, спрямована на надання вчителям України навичок управління власним психологічним благополуччям та надання підтримки здобувачам, які можуть переживати психологічну травму через війну розв'язану Росією проти України. Програма реалізується громадською організацією «Розумна освіта» та Фондом народонаселення ООН в Україні. Програма включає в себе тренінги з виявлення та управління посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), а також практичні навички самопомоги та зменшення стресу. Тренінг покликаний озброїти педагогів знаннями та інструментами, необхідними для підтримки себе та здобувачів а також для запобігання розвитку ПТСР. Програма проводиться психологом і травмотерапевтом, який володіє методом EMDR, і включає в себе тренінги з виявлення ознак ПТСР, уникнення ПТСР, а також про те, що не потрібно робити, якщо ви помітили симптоми ПТСР у близької людини.

Програма «Психологічна самопомога для вчителів» є важливою ініціативою в контексті війни, розв'язану Росією проти України, і підкреслює потребу в ефективній психологічній підтримці та для вчителів та учнів, які пережили травму. Програма є цінним ресурсом для вчителів, які можуть не мати доступу до офіційних служб психологічної підтримки, і дає їм можливість взяти

на себе відповідальність за власне психологічне благополуччя та благополуччя здобувачів [9].

Курс психологічної підтримки для вчителів – це комплексна навчальна програма, покликана надати викладачам знання та навички, необхідні для управління власним психологічним благополуччям та ефективною підтримки здобувачів. Курс складається з 5 модулів, 25 відеоуроків, 5 вебінарів наживо та тестів до кожної теми. Курс викладають провідні світові фахівці та найкращі українські педагоги і психологи. Курс охоплює низку тем, серед яких навчання дітей під час війни, ефективні комунікативні підходи для викладачів, емоційна регуляція та основи арт-терапії. Курс пропонується безкоштовно, а ті, хто успішно його завершить, отримають 30-годинний сертифікат про підвищення кваліфікації. Крім того, учасники курсу матимуть практичні зустрічі з експертами для обміну досвідом, отримання зворотного зв'язку та обговорення питань і кейсів, які виникають під час застосування запропонованих на курсі інструментів і технік [10].

Враховуючи зазначене, варто відзначити, що більшість курсів ініціюються громадськими організаціями. Дуже важливо, щоб держава та відповідні міністерства вживали заходів для стримування розвитку психологічних проблем серед освітян.

Держава має сприяти забезпеченню належного фінансування ресурсів та служб підтримки психічного здоров'я. Це фінансування може бути використане для створення програм консультування, навчання фахівців у галузі психічного здоров'я та розвитку ресурсів психічного здоров'я, до яких можуть мати доступ освітяни.

Неурядові організації, такі як спілки викладачів та асоціації, можуть відігравати значну роль у стримуванні розвитку психологічних проблем серед освітян. Ці організації можуть виступати за включення послуг з підтримки психічного здоров'я до колективних договорів і працювати над забезпеченням доступу освітян до таких ресурсів, як консультування і терапія.

Держава також може впроваджувати політику і практики, які зменшують навантаження і стрес, що відчують освітяни. Наприклад, обмеження кількості робочих годин педагогів, надання підтримки у плануванні уроків та оцінюванні, а також забезпечення достатньої кількості викладачів у класах може допомогти знизити рівень стресу серед педагогів. Крім того, держава може сприяти забезпеченню балансу між роботою та особистим життям, пропонуючи освітянам гнучкі умови праці, такі як сумісництво [11].

Освітян можна було б навчити визначати стресогенні фактори та управляти ними, розробляти стратегії подолання стресу та звертатися по допомогу, коли це необхідно. Надаючи освітянам інструменти та ресурси, необхідні для управління стресом і збереження психічного здоров'я, держава може допомогти запобігти розвитку психологічних проблем серед освітян.

Це, в кінцевому рахунку, принесе користь і освітянам, і суспільству. Зрештою, це піде на користь як педагогам, так і здобувачам завдяки створенню більш здорового і позитивного навчального середовища.

Висновки. Отже, психологічна підтримка працівників закладів професійної освіти має вирішальне значення для підтримання добробуту викладачів та забезпечення позитивного навчального середовища для здобувачів. Незважаючи на те, що існує безліч психологічних проблем, з якими можуть стикатися педагоги, існують також рішення, які можна впровадити, щоб допомогти запобігти цим проблемам та вирішити їх.

В Україні існує низка психологічних програм, розроблених для підтримки освітян. Ці програми зосереджені на різних сферах, від управління стресом та профілактики вигорання до емоційного інтелекту та вирішення конфліктів. Маючи доступ до цих програм, освітяни розвивають навички та стратегії, необхідні для збереження психічного здоров'я та ефективного подолання викликів, пов'язаних з їхньою роботою.

Однак, з боку держави все ще є робота, яку потрібно зробити, щоб забезпечити всім освітянам доступ до ресурсів, необхідних для збереження психічного здоров'я. Це включає в себе фінансування ресурсів психічного здоров'я. Це включає в себе фінансування ресурсів і служб підтримки психічного здоров'я, впровадження політики, яка зменшує робоче навантаження і стрес, а також забезпечення навчальних програм для освітян. Здійснюючи ці кроки, держава може допомогти створити більш здорове та позитивне навчальне середовище як для здобувачів, так і для викладачів.

Література

1. Bakker, A. B., Demerouti, E., & Verbeke, W. (2004). Using the job demands-resources model to predict burnout and performance. *Human Resource Management*, 43(1), 83-104.
2. Hakanen, J. J., Bakker, A. B., & Schaufeli, W. B. (2006). Burnout and work engagement among teachers. *Journal of School Psychology*, 43(6), 495-513.
3. Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding the burnout experience: Recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*, 15(2), 103-111.
4. Zheng Y. A review of burnout in college English teachers in China. *Front Psychol.* 2022; 13. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.884304

5. American Federation of Teachers. (2017). Educator quality of worklife survey. Retrieved from https://www.aft.org/sites/default/files/media/2017/2017_eqwl_survey_web.pdf
6. NASUWT, the Teachers' Union. (2022). Teacher wellbeing. Retrieved from <https://www.nasuwt.org.uk/news/campaigns/teacher-wellbeing-survey.html>
7. Освіта в умовах війни: як змінилися вчителі та учні за минулий рік? Освіторія. 2022. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvita-v-umovah-vijny-yak-zminylysy-a-vchyteli-ta-uchni-za-mynulyj-rik/>
8. Триває програма «Психологічна підтримка вчителів шкіл». Державна служба якості освіти України. 2022. URL: <https://sqe.gov.ua/trivaie-programa-psikhologichna-pidtr/>
9. Як учительству впоратися з травматичними розладами. Розповідають психологині. НУШ. 2022. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelstvu-vporatysya-z-travmatychnymy-rozladamy-rozpovidayut-psychologyni/>
10. Курс з психологічно-емоційної підтримки для вчителів та шкільних психологів «Розумію». Освіторія. 2022. URL: <https://osvitoria.university/rozumiju/>
11. Зливков В.Л., Завгородня О.В., Лукомська С.О. Психологія педагогічної взаємодії. К.: 2019. – 259 с

ВИРОБНИЧЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

(З досвіду проведенні уроків виробничого навчання у
ДНЗ «Одеське вище професійне училище
автомобільного транспорту)

Дацюк Олександр – майстер виробничого
навчання, ДНЗ «Одеське вище професійне
училище автомобільного транспорту»

У ході 2021-22 навчального року Міністерство освіти і науки та навчальні заклади системи професійної (професійно-технічної) освіти накопичили певний досвід організації та проведення навчального процесу в умовах воєнного стану та дистанційного навчання. Якщо з проведенням занять теоретичного навчання та організацією виробничої практики на виробництві все більш-менш зрозуміло, то з організацією та проведенням виробничого навчання виникли певні проблеми.

Теоретичне навчання проходило в основному в режимі дистанційного навчання, навчальні заклади керувались наказами та листами Міністерства, напрацюваннями з організації Онлайн навчання у період карантинних обмежень, пов'язаних з ковідом. Проходження виробничої практики на підприємствах регламентовано навчальними програмами та режимом роботи підприємств.

Зовсім інша справа з проведенням виробничого навчання. Виходячи з накопиченого досвіду можна перерахувати кілька форм занять з виробничого навчання.

1) Виробниче навчання у навчальному закладі (за наявності відповідної виробничої бази). Деякі місцеві військові адміністрації дозволяють таке навчання за наявності офіційно зареєстрованих бомбосховищ. Незручності у навчанні приносять повітряні тривоги та відсутність електроенергії, що не можна передбачити заздалегідь.

2) Виробниче навчання на підприємствах (якщо є така можливість). У цьому випадку майстер виробничого навчання та навчальна група дотримуються правил і режиму роботи підприємства. В умовах воєнного стану не всі підприємства готові надавати нам такі можливості.

3) організація виробничого навчання у дистанційному режимі. Ці заняття багато в чому відрізняються від занять у режимі Онлайн з теоретичного навчання, оскільки на відміну від знань, важко, а часом неможливо дистанційно формувати вміння та навички.

Формування знань, навичок і умінь має свої педагогічні, психологічні та психофізіологічні особливості, і це необхідно враховувати під час проведення дистанційного виробничого навчання. Зрозуміло, що в режимі Онлайн важче показати учню, як кріпити кришку карбюратора або регулювати натяг ременя. Практично неможливо проводити уроки виробничого навчання в Онлайн одному педагогу, – як мінімум, один має показувати, а інший проводити відеозйомку. Потрібно також враховувати те, що неможливо вести відеозйомку без перерви, тому в більшості випадків майстри виробничого навчання використовують відзняті відеофільми. Існують інші технічні складності.

Виходячи з досвіду організації та проведення дистанційного виробничого навчання в умовах карантину в ОВПУ АТ в 2021-22 роках можна виділити два режиму такого навчання:

1) Онлайн-навчання (навчання в призначений час) – «живе» спілкування майстра виробничого навчання з здобувачами освіти.

2) Віддалене навчання (розтягнуто за часом) – організація самостійної роботи здобувачів освіти за активного контролю та корекції майстра виробничого навчання.

За обох режимів навчання основною формою навчання є урок. Урок виробничого навчання зазвичай відбувається у навчальних майстернях, цехах та лабораторіях. На уроці формуються початкові професійні вміння та навички, відбувається інтеграція знань та їхнє практичне застосування. Зрозуміло, що при дистанційному уроці виробничого навчання не доводиться говорити про

традиційну структуру таких уроків, – вступний, поточний та заключний інструктажі значне змінюються або взагалі не проводяться.

Найменші зміни зазнає вступний інструктаж. У процесі вступного інструктажу при дистанційному навчанні залишаються такі традиційні завдання:

- ознайомлення учнів зі змістом навчальної виробничої роботи;
- ознайомлення із засобами її виконання (інструментами, обладнанням, пристосуванням тощо);
- ознайомлення з технологічною документацією та вимогами до кінцевого результату;
- ознайомлення з технологією робіт (пояснення правил та послідовності виконання роботи та окремих операцій);
- ознайомлення зі способами контролю (самоконтролю) за результатами роботи.

Доречно розповісти учням про помилки, що найчастіше зустрічаються, стандартні труднощі в ході роботи. Звичайно, ніхто не скасовував техніку безпеки. Однак, тут є суттєві відмінності від проведення такого інструктажу у звичайних умовах, необхідно враховувати можливості відеотехніки, надійності та якості зв'язку, а також дистанційного сприйняття матеріалу, що подається.

При дистанційному навчанні практично неможливо організувати синхронність проведенні робіт майстром виробничого навчання та учнями. Неможливо організувати синхронне виконання робіт усією навчальною групою, а також проконтролювати виконання окремих операцій. Таким чином поточний інструктаж практично неможливий. Також важко організувати проведення заключного інструктажу, неможливо об'єктивно підбити підсумки роботи учнів. На практиці замість зазначених інструктажів значну частину уроку займають питання учням, консультації педагога, обговорення проблем, що виникають під час виконання робіт. Насправді виходить, що дистанційний урок виробничого навчання перетворюються на особливий різновид уроку дистанційного теоретичного навчання.

Проведення відеоуроку Онлайн складно: потрібно розробити конкретний план, написати своєрідний сценарій відеофільму, забезпечити якісною відеозйомкою з деталізацією окремих операцій та інше, тому самостійно провести такий урок педагогу практично неможливо, потрібні асистенти, помічники. Деякі майстри виробничого навчання заздалегідь готують відеофільми з найважливіших тем. Чи можна вважати демонстрацію відеофільму, навіть створеного для конкретної аудиторії уроком виробничого навчання? Основне питання створення таких відеоуроків: чи можливо відтворити всі необхідні технологічні процеси?

На практиці складно забезпечити повне підключення всіх учнів групи та проконтролювати постійну участь тих, хто підключився, як правило, у частини слухачів трапляються технічні проблеми (відсутність або перебіг зі зв'язком, збій у програмному забезпеченні, несвоєчасне розрядження мобільних телефонів та інше). Одна з головних труднощів – утримати увагу учнів. Так чи інакше, перегляд відеофільмів або роликів з Інтернету – найпростіший і практично безальтернативний спосіб проведення дистанційних уроків виробничого навчання.

Найскладніша частина нашої роботи – організація зворотного зв'язку і необхідного контролю. У період дистанційного навчання відсутній візуальний та змістовий зв'язок між учнями і майстрами виробничого навчання, стає питання як оцінити діяльність учнів? Усі контрольні заходи можуть здійснюватися відповідно до рішення навчального закладу. Одним з варіантів є рекомендації Міністерства освіти і науки України (лист від 07.04.2022 № 1/395222), де визначено, що «заклади П(ПТ)О самостійно обирають форми та методи організації навчально-виробничого процесу, а педагогічні працівники самостійно, з урахуванням основ педагогіки, визначають засоби і методи навчання та виховання учнів». У відповідності із Законом України «Про освіту» (2019 р.) та статутами навчальних закладів великі повноваження в організації учбового процесу надані педагогічним радам. Педрада може ухвалити рішення про вибір необхідних та можливих форм, способів та методів навчання, у тому числі і занять виробничого навчання. Також можна визначити необхідні форми контролю та критерії оцінювання в цей період.

Оцінювання практичної професійної підготовки складається з оцінювання виробничого навчання та результатів виробничої практики. У разі неможливості оцінювання виробничого навчання учнів Міносвіти вищезазначеним листом дозволило «здійснити оцінювання результатів виробничої практики із врахуванням результатів виробничого навчання та проміжного оцінювання роботодавцями рівня кваліфікації випускників закладів П(ПТ)О; зарахувати проходження виробничої практики (результати навчання), здобуті шляхом неформальної освіти у разі працевлаштування здобувачів освіти на підприємстві (установі, організації), у тому числі і за кордоном, що має бути підтверджено відповідним листом керівника цього підприємства (установи, організації)». Таким чином, у разі неможливості реального оцінювання виробничого навчання можна виходити з рівня теоретичної підготовки здобувача освіти, його минулих результатів, чи брати за основу результати виробничої практики.

Наприкінці хочу зауважити, що сьогодні, як ніколи, на перше місце виходить мотивація здобувача освіти. Мотивація на оволодіння професією дає

впевненість у тому, що учень рано чи пізно оволодіє необхідними знаннями, вміннями, навичками, дає впевненість у тому, що він не зупиниться на досягнутому, а постійно вдосконалюватиметься у своїй майстерності. Можна з упевненістю говорити, що за наявності мотивації у учня необхідна програма виробничого навчання так чи інакше буде освоєна. Як досягти цієї мотивації?

Праця повинна бути мотивована, – це аксіома. В сьогоденних умовах можна виділити наступні основні мотиватори:

1) Праця та обрана професія не повинні приносити відторгнення від очікувань, особистість повинна отримувати задоволення від своєї професійної праці;

2) Праця повинна бути оплаченою. Добре, якщо рівень оплати відповідає очікуванням підлітка, сім'ї. Дуже добре якщо є можливість регулювати рівень оплати від якості і кількості виконаної роботи.

3) Праця повинна бути затребуваною. Підліток повинен бути впевненим, що в разі потреби він оперативно зможе знайти роботу за обраненою спеціальністю, а не очікувати тривалий час вакансії на біржі праці.

4) Професія повинна припускати можливість подальшого навчання продовж життя, професійного або кар'єрного росту. Можна отримати поглиблені знання, вміння на своєму робочому місці, а можна перейти на інший рівень освіти в професійному сенсі.

5) Професія повинна розширяти життєвий кругозір особистості: нові люди (колеги і клієнти), трудові колективи, новий стиль і темп життя, нові знання, уміння та навички, нові технології. Видатний педагог А. Макаренко писав, що «справжнім стимулом людського життя є завтрашня радість».

Саме тому при підготовці до дистанційних уроків виробничого навчання важливе місце у майстра виробничого навчання займає визначення мети уроку. Майстер повинен чітко розуміти на що він буде робити акцент під час проведення такого уроку. Багато хто ставить під сумнів досягнення виховної мети при дистанційному навчанні, залишимо це для спору теоретикам навчання.

Резюмуючи сказане, хочеться відзначити, що з організації дистанційних уроків виробничого навчання в педагогів відкриваються найрізноманітніші можливості, застосування найрізноманітніших форм і методів проведення таких уроків та й їх різноманітних поєднань, при індивідуальному підході до учнів, залежно від їхньої підготовленості та можливості навчання. Попри складнощі організації таких уроків майстрам виробничого навчання відкриваються великі можливості.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

«SOFT SKILLS» ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ І САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Хмельницька Людмила Миколаївна –
методист кабінету організаційно-методичної, кадрової та виховної роботи

Виклики сьогодення щодо підготовки кваліфікованих робітників вимагають від педагогічних працівників професійної (професійно-технічної) освіти нового осмислення діяльності, нетрадиційних підходів до вдосконалення своєї фахової майстерності, уміння навчатися впродовж життя.

За даними сучасних досліджень у світі вже до 2024 року через інтеграцію цифрових технологій в усі види професійної діяльності фахівців прогнозується зникнення близько 75 млн. робочих місць, а мінімум 54% співробітників у світі повинні будуть пройти перенавчання, аби бути конкурентоздатними і затребуваними на ринку праці.

Високий рівень безробіття серед молоді зумовлений тим, що значна частина молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи. Роботодавці вважають рівень підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти низьким, що, безперечно, не відповідає вимогам сучасного виробництва. Не задовольняє не лише якість підготовки, а й рівень кваліфікації значної кількості випускників. Тому важливим чинником для забезпечення оновлення змісту професійної підготовки у закладах професійної (професійно-технічної освіти) є створення умов для безперервного фахового розвитку педагога, який зміг би підготувати кваліфікованого робітника спроможного працювати в умовах сучасного виробництва.

Підвищення кваліфікації педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти не може обмежуватися виключно фаховим, психолого-педагогічним і методичним спрямуванням. Нова модель розвитку виробництва потребує від педагога професійної (професійно-технічної) освіти широкого спектра навичок і компетенцій для успішного виконання своїх професійних функцій. Ефективність змін у професійній компетентності педагога професійної підготовки залежить від його вміння своєчасного вивчення попиту на нові

компетентності кваліфікованих робітників на ринку праці; інноваційного, організаційно-методичного та наукового забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників; організації ефективної взаємодії виробництва та закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

Сьогодні формується оновлений образ педагога, який має бути порадиником, консультантом, тьютором, новатором та дослідником. Педагог сучасного закладу професійної (професійно-технічної) освіти має володіти певним комплексом «soft skills», необхідним для ефективної професійної діяльності. Крім того, останні дослідження ринку праці говорять про те, що інтерес до «soft skills» має позитивну динаміку.

Soft skills (надпрофесійні, гнучкі або м'які навички) – це комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних, наскрізних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність та не пов'язані з конкретною професійною сферою. Дослідження, проведені Гарвардським університетом, Фондом Карнегі та Науково-дослідним центром Стенфорда, свідчать, що 85% успішності в роботі будь-якого фахівця відбувається завдяки добре розвиненим м'яким та людським навичкам («soft skills»), і лише 15% успіху в роботі – технічним навичкам та знанням (тверді навички «hard skills»).

Термін «soft skills» не новий, проте в основному був предметом досліджень у військовій сфері, психології, бізнесі, а останнім часом – в освіті та на ринку освітніх послуг. М'які навички включають такі особисті якості, як: позитивне ставлення, спілкування, планування та організація, критичне мислення, робота в команді тощо. Вони, на думку дослідників, не залежать від попередніх знань чи підготовки і однаково важливі як для педагога – початківця, так і для професіонала з великим стажем.

Узагальнені характеристики для «soft skills»:

- це набуті соціально-психологічні навички, які фахівець отримує шляхом неформальної та інформальної освіти та використовує їх для розвитку в професійній галузі;
- вони не мають сертифікації, їх важко відстежити, виміряти кількісними показниками, перевірити їх рівень розвитку, наочно продемонструвати;
- за їх розвиток відповідає права півкуля головного мозку, EQ – емоційний інтелект;
- вони мінливі та ситуативні, що залежать від конкретної спеціальності та підприємства зокрема;
- допомагають фахівцям знаходити оптимальні рішення в широкому спектрі завдань, які не описані в посадових обов'язках;

- передбачають постановку цілей, лідерство, мотивацію, емоційний інтелект, комунікацію, прийняття рішень, планування, управління конфліктами, критичне мислення, креативність, опірність стресам;
- це особисті якості, які дають можливість ефективно й гармонійно взаємодіяти з іншими людьми, використовувати різні моделі поведінки;
- вони мають мало спільного із професійним знаннями, але натомість тісно пов'язані з характером людини;
- вбирають соціальні, інтелектуальні, комунікативні, вольові тощо компетенції.

Професійна гнучкість допомагає сучасному педагогу успішно вирішувати широкий спектр професійних завдань, змінювати наявні способи їх вирішення на більш ефективні, віднаходити нові оригінальні підходи до розв'язання проблемних ситуацій, що виникають у професійній діяльності.

Ці навички забезпечують сучасному педагогу високу працездатність, витривалість, стресотолерантність, психічну і фізичну гармонійність, бажання щодо професійного саморозвитку та вдосконалення фахової майстерності.

У березні 2023 року з метою вивчення умов для фахового росту педагогічного персоналу закладів професійної (професійно-технічної) освіти та переваг педагогів у виборі платформ для підвищення кваліфікації Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти в Одеській області проведено моніторинг зазначених показників (метод – анкетування; інструмент – Google Forms).

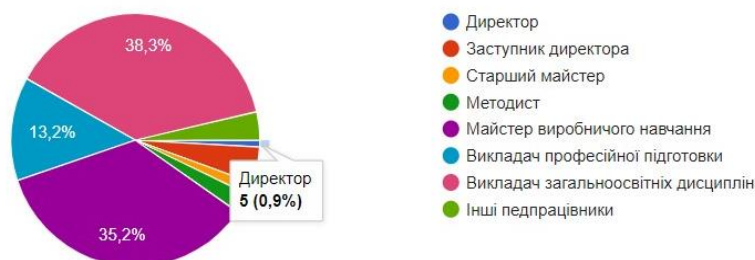
Деяка аналітика відповідей профтехосвітян.

В опитуванні брали участь 582 педагогічні працівники з 29 ЗП(ПТ)О.

Ваша посада

 Копіювати

582 відповіді

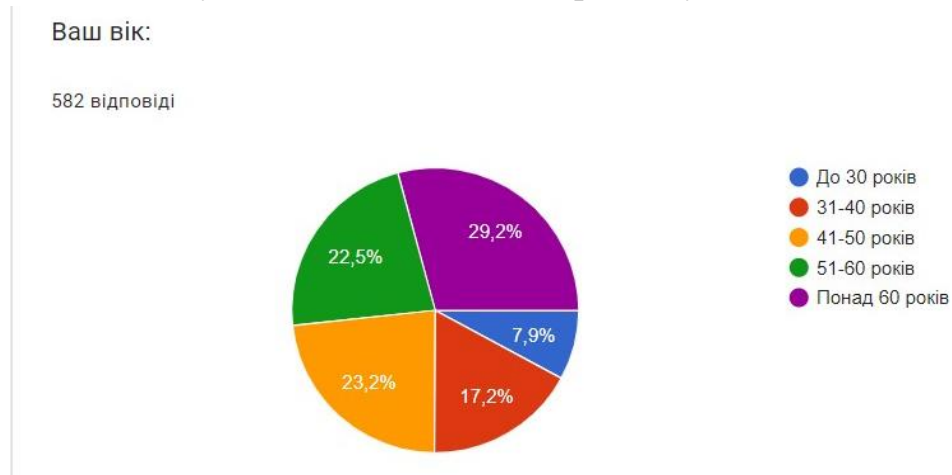
Найбільшу активність виявили викладачі загальноосвітніх дисциплін (38,3%), майстри виробничого навчання (35,2%) та викладачі професійної підготовки (13,2%).

Решта 13,3% опитуваних – це керівні кадри, методисти та інші педпрацівники. Окремо проаналізовано участь в опитуванні зазначених категорій

керівних та педагогічних працівників. З 122 керівників ЗП(ПТ)О відповіли на питання анкети 5 директорів (15% від їх загальної кількості), 27 заступників директорів (50% від їх загальної кількості) та 9 старших майстрів (25% від їх загальної кількості); з 34 методистів ЗП(ПТ)О в опитуванні брали участь 9 (26% від загальної кількості).

Гендерна політика: в опитуванні взяли участь 76% жінок та 24% чоловіків.

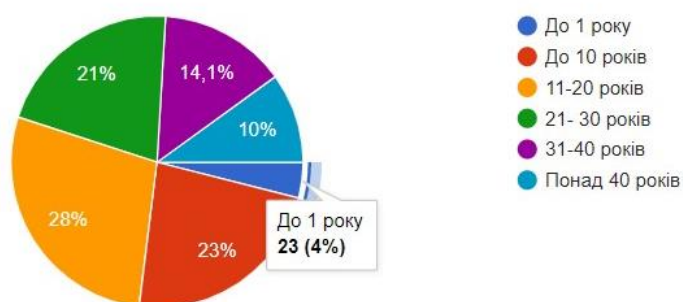
Активність участі педагогічного персоналу за віковою категорією.

Найактивніша група – педагоги вікової категорії «понад 60 років» (29%); майже в однаковому співвідношенні педагоги вікових категорій «41-50 років» (таких 23,2%) і «51-60 років» (22,5%). Найменшу зацікавленість щодо умов для фахового росту та підвищення кваліфікації виявила категорія молодих педагогів віком до 30 років (менше 8%).

Стаж педагогічної роботи

582 відповіді

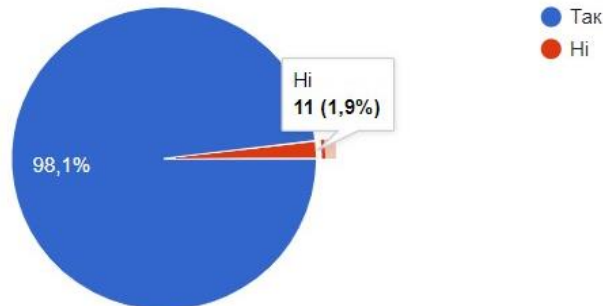

Найбільшу зацікавленість у рості фахової майстерності та створених для цього умов виявили педагоги зі стажем фахової роботи «11-20 років» (28%). Найменша зацікавленість з цього приводу у педагогічних працівників зі стажем «до 1 року» (4%). Майже однакове співвідношення зацікавленості у педагогів з педагогічним стажем «до 10 років» (23%) та стажем «21-30 років» (21%). В

опитуванні взяли участь 10% педагогів, які мають педагогічний стаж понад 40 років.

Чи створені у Вашому закладі освіти умови для постійного підвищення Вашої кваліфікації та Вашого професійного росту:

582 відповіді

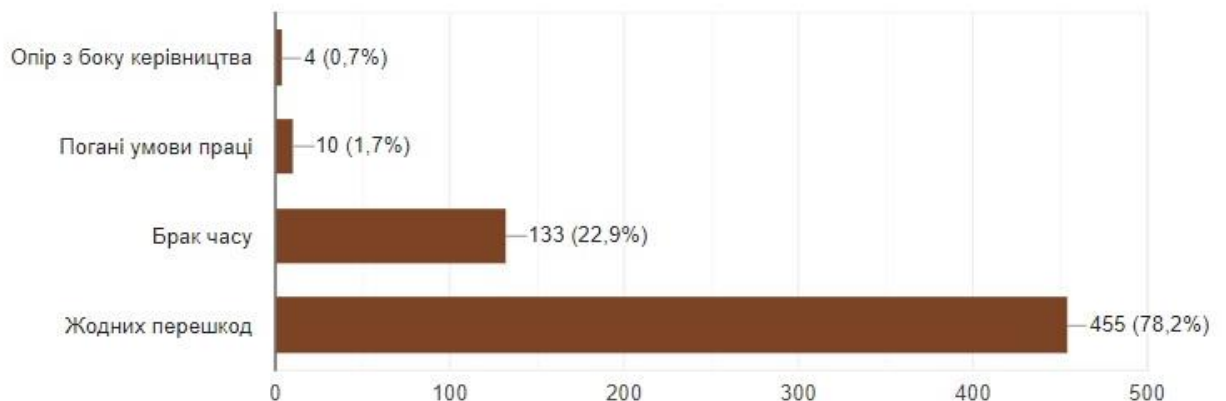

Щодо умов, створених у закладах професійної освіти для підвищення кваліфікації та фахового росту педагогів, то 98,1% респондентів вважають, що в закладі створені сприятливі умови для вдосконалення професійної майстерності.

1,9% педагогів вважають, що в закладі не створені належні умови для підвищення їх кваліфікації та фахового росту.

Що перешкоджає Вашому професійному розвитку (можна обрати декілька):

582 відповіді

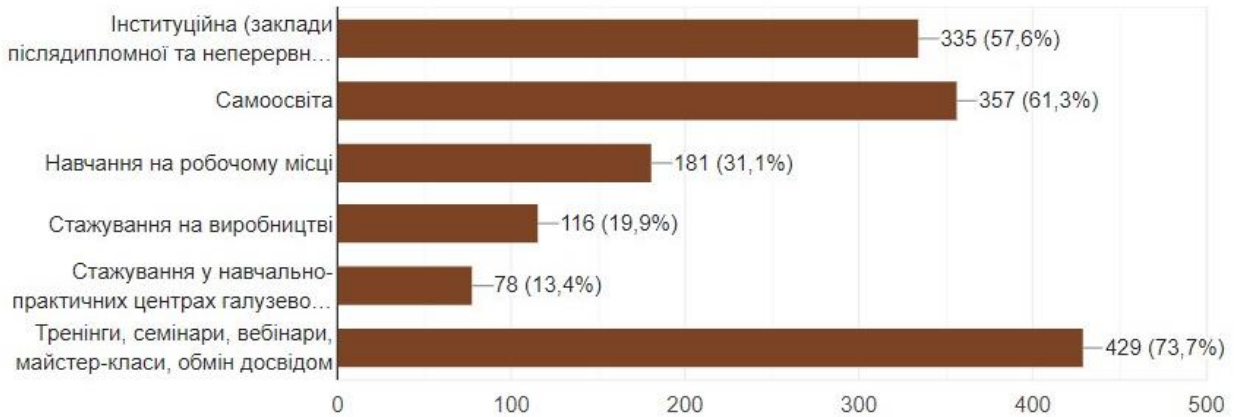

Спектр відповідей на питання: «Що перешкоджає Вашому професійному розвитку» має наступні акценти:

- Опір з боку керівництва – 0,7%
- Погані умови праці – 1,7%
- Брак часу – майже 23%
- Жодних перешкод – близько 78%

Яким формам підвищення кваліфікації Ви віддаєте перевагу (можна обрати декілька):

582 відповіді

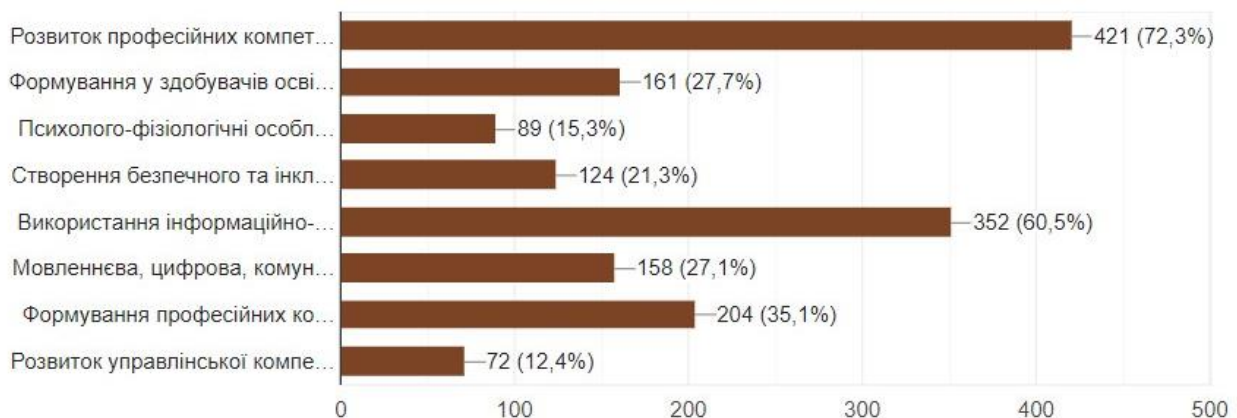

Проаналізовано переваги педагогів у виборі форм підвищення кваліфікації:

- 74% респондентів – тренінги, семінари, майстер-класи, вебінари, обмін досвідом;
- 61% – самоосвіта;
- майже 58% – інституційна форма підвищення кваліфікації;
- кожен третій обирає підвищення кваліфікації на робочому місці;
- 20% віддають перевагу стажуванню на виробництві;
- 13% – стажуванню в НПЦ галузевого спрямування.

Які напрями підвищення кваліфікації Ви обирали упродовж останніх 5 років (можна обрати декілька):

582 відповіді

Аналітика щодо переваг педагогічного персоналу у виборі напрямів підвищення кваліфікації показала, що у пріоритеті:

- Розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій) (72% опитуваних);
- Використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку (60%).

Далі профтехосвітяни обрали напрям щодо:

- Формування професійних компетентностей галузевого спрямування, опанування новітніми виробничими технологіями, ознайомлення із сучасним устаткуванням, обладнанням, технікою, станом і тенденціями розвитку галузі економіки, підприємства, організації та установи, вимогами до рівня кваліфікації працівників за відповідними професіями (35%).

Майже у рівному співвідношенні (близько 30%) наступні напрями вдосконалення фахової майстерності:

- Формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь, визначених [частиною першою](#) статті 12 Закону України «Про освіту»
- Мовленнева, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність

Підвищили кваліфікацію за напрямами:

- Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами (21%);
- Психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки (15%);
- Розвиток управлінської компетентності (12%).

Що стосується вибору платформ для підвищення кваліфікації, які обирають профтехосвітяни області, то понад 73% опитуваних підвищують кваліфікацію в рамках проєкту «Всеосвіта» (в основному викладачі ЗОД); 67% – працюють з платформою «На урок».

Майже кожен третій респондент обирає для професійного росту участь у проєктах, що пропонує Міністерство освіти і науки України в рамках програми ЄС EU4Skills та тестування на онлайн платформах «Едера» і «Прометеус».

Серед педагогів області набирає рейтинг онлайн платформа «Освіторія» – майже 11% опитаних педагогів працюють з проєктами, запропонованими цим суб'єктом підвищення кваліфікації.

Висновок: У закладах професійної (професійно-технічної) освіти області створені належні умови для фахового росту та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, що є дієвим чинником для вираженої динаміки росту якісного складу педагогів.

У сучасній післядипломній педагогічній освіті, яка наразі перебуває під впливом процесів всесвітньої глобалізації, трансформації та інформатизації, педагоги віддають переваги ефективним формам підвищення кваліфікації, в тому числі Soft skills (формуванню надпрофесійних, гнучких або м'яких навичок). Обрані педагогами напрями підвищення кваліфікації дозволяють здобути нові практичні вміння та використовувати їх в організації дистанційного навчання; розуміти місце та роль цифрових технологій в практичній діяльності педагога; вміння організувати інтерактивну взаємодію в освітньому процесі.

Джерела:

1. Сидоренко Вікторія. Розвиток Soft skills педагога професійної (професійно-технічної) освіти в умовах діджиталізації: компетенції, цінності, поведінкові індикатори, результати. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій*: матеріали Всеукр. наук. – метод. семінару 5 листопада 2020 р.; Глухівський НПУ імені О. Довженка. Глухів 2020. 228с.
2. Сидоренко Вікторія. Професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти: ключові компетентності і ресурси: електронний курс. Київ: ДУ «НМЦ «Агроосвіта», 2019. 130 с.
3. Купрієвич Вікторія, Ільїна Тетяна. Soft Skills як необхідна складова професійного розвитку педагога. *Вісник післядипломної освіти «Серія «Педагогічні науки»*.
4. Підсумки моніторингу «Вивчення умов для фахового росту та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу закладів професійної (професійно-технічної) та переваг педагогів у виборі платформ для підвищення кваліфікації», березень 2023.

МЕТОДИЧНА СКАРБНИЧКА

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ШВЕЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Шоломіцька Олена – керівник фізичного виховання, викладач фізичної культури, Державний професійно-технічний навчальний заклад «Одеський професійний ліцей технологій та дизайну».

Анотація: актуальність даної теми обумовлена тим, що сьогодні гостро постало питання інтенсифікації виробництва з високими вимогами до підвищення якості підготовки спеціалістів професійно-технічного напрямку, до конкретних видів професійної діяльності, в тому числі швейного спрямування. Відповідно виникає необхідність до профілювання фізичного виховання з урахуванням вимог обраної професії.

Фізичне виховання у ліцеї має професійно-прикладну спрямованість. Протягом всього навчального року заняття спрямовані на удосконалення фізичних, вольових та інших якостей, необхідних для успішного освоєння обраної професії.

Професійно-прикладна фізична підготовка включена до модулів робочої програми з фізичної культури: легка атлетика та кросова підготовка, гімнастика, атлетична гімнастика, бадмінтон, стрітбол. В розділі робочої програми «Професійно-прикладна фізична підготовка» докладно вивчається матеріал з теми «виробнича гімнастика» та «профілактична гімнастика». Схематично професійно-прикладну фізичну культуру у ліцеї можливо уявити так:

Професійно-прикладна фізична культура		
<p>Виробнича гімнастика. Вивчається на уроках фізичної культури у 1 семестрі, модуль програми «Професійно-прикладна фізична підготовка», I курс – 7 годин, II курс – 3 години, III курс – 2 години. Виконується в дні виробничого навчання.</p>	<p>Професійно-прикладна фізична підготовка.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Уроки фізичної культури, 3 рази на тиждень. 2. Змагання, 1-2 рази в місяць. 3. Спортивні свята, 1-2 рази за семестр. 	<p>Профілактична гімнастика. Вивчається на уроках фізичної культури у 1 та 2 семестрах, модуль програми «Професійно-прикладна фізична підготовка», I курс – 28 годин, II курс – 26 годин, III курс – 20 годин.</p>

Великий об'єм інформації з професійно-прикладної фізичної культури закладається вже на першому курсі. На другому та третьому курсах знання поглиблюються, навички вдосконалюються.

Виробнича гімнастика в ліцеї проводиться щоденно, в період виробничого навчання два рази: в першій половині дня та у другій.

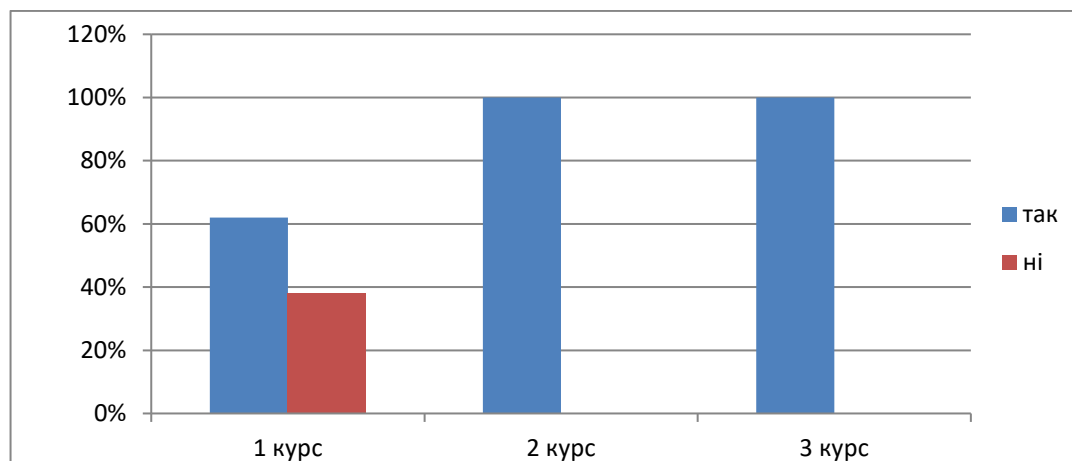
До комплексу входять динамічні вправи, з великої амплітудою рухів, які включають до праці всі основні м'язові групи і функціональні системи. Вони сприяють покращенню постави, діяльності серцево-судинної та дихальної систем, впливають на всю м'язову систему. Мета фізкультурної паузи – підвищити обмін речовин і надати тонізуючий вплив на нервову систему.

Комплекс складається з 5-7 вправ. Вправи виконуються в середньому темпі, під музику. Тривалість фізкультурної паузи 5-7 хвилин. Складність вправ у комплексах збільшується від I курсу до III.

Використання виробничої гімнастики в ліцеї практикується більш 10 років. Серед здобувачів освіти було проведено тестування з метою визначення відношення до цього заходу. Так 62% здобувачів освіти першого курсу рахують, що вона потрібна, а 38%, що без неї можна обійтися. 2 та 3 курс всі 100% зрозуміли необхідність виробничої гімнастики, що наочно видно на гістограмі (графік №1)

Графік №1.

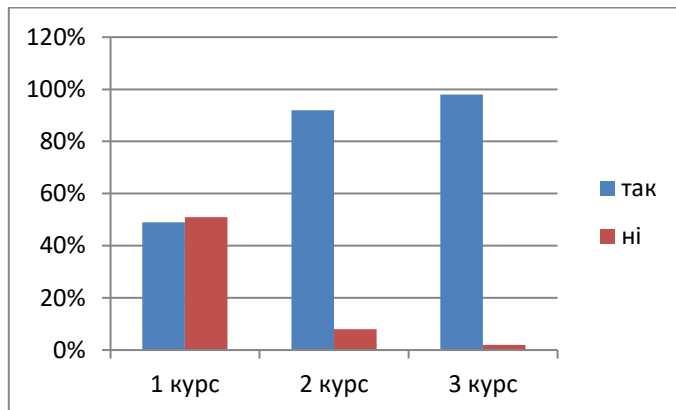
Необхідність виробничої гімнастики очами здобувачів освіти 1, 2, 3 курсів.

Що стосується використання фізкультурних пауз та хвилин, то картина така: на питання «Чи входять фізкультурні паузи та хвилини у твій робочий день?». 49% здобувачів 1 курсу відповіли – так, до 2 курсу ця цифра зросла до 92%, до 3 курсу – 98% (графік №2).

Графік №2.

Використання фізкультурних пауз та хвилин здобувачами освіти.

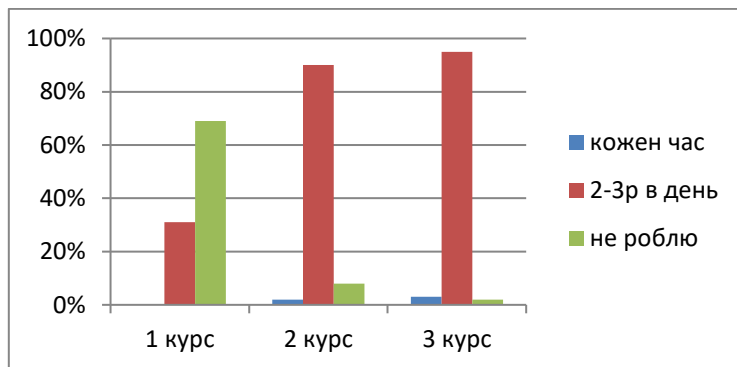

Це вказує, що регулярні заняття в навчальному закладі дають можливість здобувачам освіти відчутти на власному досвіді користь та необхідність виробничої гімнастики, формує стійку звичку до фізичної активності.

Наступне питання було пов'язане з тим, як часто здобувачі освіти виконують протягом робочого дня фізкультурні паузи та хвилини (графік №3).

Графік №3.

Частота використання фізкультурних пауз та хвилин здобувачами освіти

З графіку видно, що при регулярному використанні фізкультурних пауз і хвилин до 3 курсу формується стійка звичка їх виконання 2-3 рази на день.

Для успішного виконання виробничих операцій у спеціалістів швейного спрямування повинна бути розвинута витривалість організму, сила м'язів тулубу, координація рухів рук та кистей, стійкість уваги, м'язова чутливість та можливість тонкого візуального контролю за виконанням робочих дій. Крім того, вони повинні мати добру рухливість у суглобах кистей рук і навичок швидкого й точного руху (Таблиця 1).

Таблиця 1

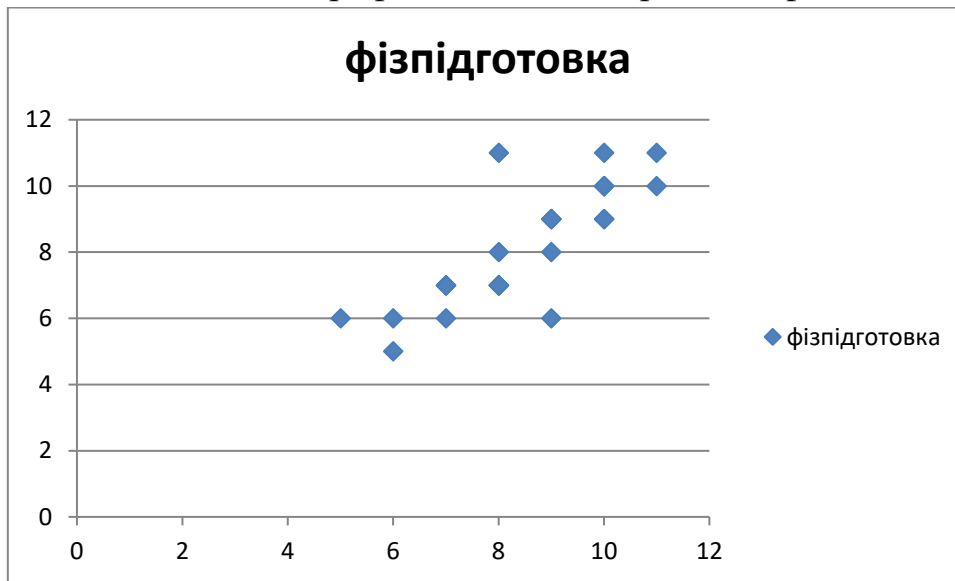
Основні засоби для розвитку спеціальних якостей.

Якість	Засоби	Методичні вказівки
Витривалість	Циклічні вправи: біг, ходьба, плавання, їзда на велосипеді, стрибки на скакалці тощо.	Темп виконання середній (пульс: для спецгрупи – 115-120, для підготовчої і основної – 120-135), тривалість вправи довга
Сила	Вправи для м'язів спини, пресу, рук, з гантелями, на тренажерах, з використанням петель TRX	Багаторазове повторення (спецгрупа-10-15р, підготовча і основна -20-30р), вправи вимагають значного, максимального напруження.
Координація рухів рук та кистей	Вправи для розвитку дрібної моторики, акробатичні вправи, танцювальні вправи, спортивні ігри	Виконання складно координованих дій у зростаючому темпі
Точність рухів, окомір	Метання у ціль, гімнастика, спортивні та рухливі ігри	Багаторазове повторення вправ і дій, розвиваючих пропріоцептивну чутливість
Подвижність у суглобах	Вправи для розвитку гнучкості у суглобах, гімнастика, йога.	Багаторазове повторення різноманітних вправ
Стійкість уваги	Спортивні та рухливі ігри	Вправи зі зміною темпу та умов їх виконання

З метою визначення рівня впливу фізичної підготовки на якість майстерності був проведений кореляційний аналіз. Були взяті оцінки здобувачів освіти 2 та 3 курсів з виробничого навчання і фізичної культури. Аналіз показав пряму сильну залежність між професійною майстерністю та розвитком фізичних якостей. При збільшенні оцінки з фізичної культури, зростає оцінка з виробничої практики (Графік №4).

Графік №4

Взаємозв'язок між професійною майстерністю і фізичною підготовленістю

Кореляційний аналіз цих показників підкреслює необхідність цілеспрямованого постійного розвитку спеціальних фізичних якостей для зростання професійних здібностей.

Профілактика професійних захворювань – це одне із найважливіших питань. У робітників швейного напрямку при сидячій одноманітній роботі більш за все страждає хребетний стовп. Що тягне за собою дистрофічні порушення у тканинах суглобового хряща, які можуть локалізуватися в будь-яких суглобах, а також у міжхребцевих дисках, головний біль, запаморочення, іноді «імітація» болю у серці, може віддавати біль в ногу, обмеження амплітуди рухів і може впливати на роботу внутрішніх органів. Тому спеціальними вправами до профілактики професійних захворювань здобувачів освіти швейного напрямку є поперед всього спеціальні вправи при остеохондрозі хребта. Крім того, велике навантаження йде на очі, тому необхідні вправи для зорового апарату (Таблиця 2).

Таблиця 2.

Засоби профілактичної гімнастики

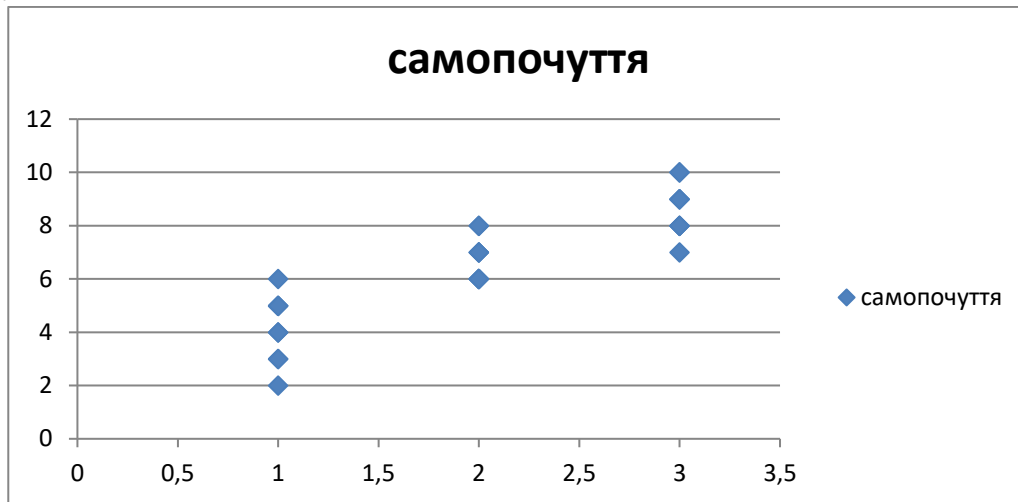
Засоби	Особливості вправ
Вправи для профілактики остеохондрозу шийного відділу хребта	Основне завдання занять – поліпшити кровообіг в шийному відділі, привести в порядок стан міжхребцевих дисків, забезпечити доступ поживних речовин. Всі вправи повинні бути плавними, акуратними, не приносити больових відчуттів.

	Перевантажувати м'язи не потрібно, тому обов'язково виконується вступна частина – розминка, заключна – розтяжка.
Вправи для профілактики остеохондрозу грудного відділу хребта	Важливо, щоб навантаження були строго дозованими і не спровокували руйнування структур хребта. По мірі зміцнення м'язово-зв'язкового апарату хребта, слід поступово збільшувати навантаження. Потрібно виключити будь-які небезпечні рухи, які викликають мікротравми міжхребцевих дисків. Тренуватися потрібно щодня, а робити винятки тільки при поганому самопочутті. Комплекс вправ при грудному остеохондрозі відділу хребта повинен починатися з розминки і закінчуватися розтяжкою.
Вправи для поперекового, попереково-крижового відділів хребта	Ці вправи поліпшують кровообіг в області малого тазу та нижніх кінцівок. Позбавляють від захворювань жіночої статі та варікозу.
Вправи при втомі очей	Виконуються як фізкультурні хвилинки в процесі виробничої праці та в період відпочинку.

Регулярна фізична активність впливає на наше самопочуття. Було проведено опитування серед здобувачів освіти ліцею з метою визначення характеру впливу регулярних занять фізичними вправами на самопочуття (Додаток 3. Анкета №2). Результати видно на графіку №5. По горизонталі – регулярність занять в балах від 1 до 3. По вертикалі – самопочуття в балах від 1 до 10.

Графік №5.

Взаємозв'язок між регулярними заняттями фізичними вправами та самопочуттям.

Зі зростанням рівня фізичної активності покращується самопочуття.

Висновки.

1. Фізкультурні заняття позитивно впливають на здобувачів освіти швейного спрямування, підвищують ефективність їх навчання та праці.
2. До складових професійно-прикладної фізичної культури відносяться: виробнича гімнастика, профілактичні вправи, вправи для розвитку спеціальних якостей.
3. Кожен вид професійно-прикладної фізичної культури має своє місце в навчальному процесі здобувачів освіти швейного спрямування.
4. Регулярні заняття в навчальному закладі дають можливість здобувачам освіти відчутти на власному досвіді користь та необхідність виробничої гімнастики, формує стійку звичку до фізичної активності.
5. Використання фізкультурних пауз і хвилин в період виробничого навчання до 3 курсу формує стійку звичку їх виконання 2-3 рази на день.
6. Досвід показав пряму сильну залежність між професійною майстерністю й розвитком фізичних якостей, цілеспрямований постійний розвиток спеціальних фізичних якостей допомагає зростанню професійних здібностей.
7. Зі зростанням рівня фізичної активності покращується самопочуття, що покращує якість життя та праці.

Список використаних джерел.

1. Білик Ю.Ю. Професійно – прикладна підготовка на уроках фізичної культури в закладах професійної освіти. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/profesijno-prikladna-pidgotovka-na-urokah-fizicnoi-kulturi-v-zakladah-profesijnoi-osviti-216950.html>
2. Еднак В.І. Комплекс вправ при шийному остеохондрозі. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://med-magazin.ua/ua/articles/view/780/>
3. Еднак В.І. Комплекс вправ при грудному остеохондрозі. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://med-magazin.ua/ua/articles/view/789/>
4. Ильинич, В. И. Фізична культура студентів: підручник / В. И. Ильинич – 1999. – С. 185.
5. Кашуба В. А. Биомеханика осанки / В. А. Кашуба. – К.: Олимпийская литература, 2003. – 280 с.
6. Комплекс вправ для поперекового, попереково-крижового відділів хребта. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ortocomfort.ua/ua/articles/view/174/>
7. Кудрицкий, В. Н. Профессионально-прикладная подготовка как средство направленности на повышение эффективности физического воспитания 274 студентов / В. Н. Кудрицкий, В. П. Артемьева на конференції. – Донецьк, 2004. – С. 403–404.
8. Мусаелов Н.А., Нифонтова Л.Н. Производственная физическая культура в трудовом коллективе. – М.:Произдат,1985. – 152с.
9. Навчальна програма з фізичної культури для професійно – технічних навчальних закладів. МОНУ: Київ, 2013р, 121с.
10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.02.2021 № 194 [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/80880/
11. Професійна підготовка: фізичне виховання. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14266/>
12. Шепеленко Т.В., Черніна С.М., Савченко Ю.М. Основи професійно-прикладної фізичної підготовки: Конспект лекції. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/5339/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf>

ПРО КУЛЬТУРУ ОБЧИСЛЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ (ПРО ЄДИНИЙ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИЙ РЕЖИМ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ)

Білоцерковець Олена Романівна –
*викладач фізики і астрономії Державний
навчальний заклад «Одеський професійний
ліцей морського транспорту»*

Ятвецька Лариса Іванівна – *старший
викладач кафедри методики викладання і змісту освіти Комунальний заклад
вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»*

Ятвецький Володимир Мойсейович – *вчитель вищої категорії, учитель-
методист*

В усіх професійно-технічних навчальних закладах (далі ПТНЗ) та закладах загальної середньої освіти існує єдиний орфографічний режим, також повинен існувати і єдиний обчислювальний режим.

Здобувачі освіти ПТНЗ під час обчислень часто питають викладача, скільки знаків за комою потрібно зберігати. Викладачі відповідають, що зберігати потрібно дві цифри. Але ж існують правила, за якими визначають кількість значущих цифр. Ці правила були розроблені професором В.М. Брадїсом і академіком А.Н. Криловим. На жаль, не звертаючи увагу на те, що в школах України ці правила вивчаються в курсі математики, маємо – «дві цифри». Але дотримання цих правил не проста формальність. Кількість значущих цифр – інформація про точність експерименту чи вимоги до точності виробництва продукції. Штучно «підвищувати» точність за рахунок кількості цифр – незаконно. В той же час втрачати значущі цифри – завелика розкіш. Надмірна точність експерименту не завжди має підґрунтя і, буквально, коштує дорого. Невисока, занижена, точність експерименту, не дозволяє вести дослідження на сучасному рівні. Невисока, занижена, точність виробництва на заводах, не дозволяє випускати сучасну техніку. Дотримання правил культури обчислень особливо важливо при підготовці таких робітничих професій: «токаря», «слюсар-ремонтника», «коваль ручного кування», «електрозварника ручного зварювання», «моторист (машиніст)», «столяр», «електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування».

Резервом оптимізації навчального процесу на компетентнісних засадах є його практична спрямованість. З цією метою пропонується розширення діапазону організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, з огляду

на формування способу дій, що передбачає залучення здобувачів освіти до практичної діяльності.

Згідно з метою освітньої галузі «Природознавство» та її хімічного, біологічного, географічного, фізичного компонентів, визначених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, навчання цим предметам у закладах загальної середньої освіти (ПТНЗ та шкіл) спрямовується на розвиток засобами предмета особистості здобувачів освіти, формування їхньої загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких навичок і навичок життєзабезпечення, професійної компетентності при підготовці кваліфікованих робітників системи ПТО.

На перших уроках по цим наукам ми говоримо, що це експериментальні науки, а це означає, що ми стикаємось із результатами вимірів, тобто ми маємо справу з наближеними числами.

Предметна компетентність як особистісна характеристика здобувача освіти передбачає реалізацію системи вимог, якими є предметні компетенції:

- знати і розуміти основи біологічного, фізичного, географічного, хімічного тезаурусів (поняття, величини, закони, закономірності, моделі, формули, рівняння) для опису й пояснення основних властивостей та явищ довкілля, засад сучасного виробництва, техніки і технологій;
- вміти застосовувати методи наукового пізнання і мати навички проведення дослідів, вимірювань, опрацювання даних (обчислення, побудова графіків), розв'язування задач;
- використовувати набуті знання в повсякденній практичній діяльності і на виробництві.

Розв'язування задач – ще один дієвий засіб формування предметних і ключових компетентностей здобувачів освіти. За вимогами компетентнісного підходу задачі повинні бути наближені до реальних умов життєдіяльності людини, спонукати до використання знань у життєвих ситуаціях, виявляти дослідницькі уміння.

Практична спрямованість програми забезпечується збільшеною кількістю лабораторних і практичних робіт. Особливе місце у навчальному процесі відводиться дослідам, спостереженням, які рекомендується проводити не тільки на уроках, а й вдома, на екскурсіях, під час виробничої практики. Експерименти та демонстрації мають знайомити здобувачів освіти з методами дослідження природи, розвивати навички самостійної роботи та спостережливості.

Запровадження процедури тестування під час оцінювання якості

навчальних досягнень з природничих предметів загострює проблему культури обчислень, на яку досить часто не звертають уваги здобувачі освіти, викладачі біології, географії, хімії фізики, астрономії та автори деяких навчальних посібників.

Числа бувають точними і наближеними.

Числові значення, зазначені в довідниках, – завжди наближені числа.

Числові значення, отримані в результаті обчислень, можуть бути як точними, так і наближеними. Очевидно, якщо хоча б одне число наближене, в результаті обчислень не може бути отримано точне число. У той же час не завжди результат обчислення двох точних чисел – точне число. Наприклад, частка від ділення одиниці на три – нескінченна дріб, після округлення якої вийде наближене число.

Всілякі коефіцієнти ми будемо вважати точними числами, показники степенів, якщо не вказано інше. Наприклад, числа π і e – наближені.

Числові значення величин, що належать безлічі натуральних чисел: число частинок, кількість процедур та інше, – точні числа. При цьому число Авогадро наближене. Значення кількості речовини в якості невідомого – наближене число.

В науці і техніці всі числа, що отримані в результаті вимірів або експерименту, є наближеними. Тому виникає потреба, окрім уміння швидко і надійно рахувати, осмислено застосовувати правила поводження з наближеними числами, що, безумовно, відповідає когнітивним аспектам природничої освіти. У зв'язку з цим вважаємо доцільним нагадати деякі з цих правил.

Значущими цифрами наближеного значення числа називаються всі його цифри, крім нулів зліва і нулів справа, які стоять на місцях невідомих або відкинутих цифр. Нулі, що стоять наприкінці десяткового дробу, завжди значущі. Наприклад:

0,02067 – значущі 2067;

8300 – значущі 8,3, а про два нулі потрібна додаткова інформація. Якщо 8300 – точна кількість предметів, нулі – значущі, якщо це число отримане при округленні, припустимо, 8312 до 8300, то нулі не є значущими

$0,80 \cdot 10^3$ – значущі 8, 0;

20,40 – значущі 2, 0, 4, 0;

20,4 – значущі 2, 0, 4.

Зробимо зауваження: для точних чисел записи 20,40 або 20,4 є однаковими, але для наближених чисел наявність або відсутність останнього нуля є принциповою. Тому що це говорить про кількість значущих цифр, а отже про точність, з якою надане число і з якою ми повинні робити розрахунки.

Приклад: 3500, якщо це число задане з точністю до сотень, то значущі-3,5; якщо це число задане з точністю до десятків, то значущими є 3, 5, 0; якщо це число задане з точністю до одиниць, то значущими є 3, 5, 0, 0.

Щоб уникнути плутанини, краще не записувати нулі, що не є значущими. Для цього існує два способи:

1. Перехід до кратних одиниць величин: $92500 \text{ г} = 92,5 \text{ кг}$; $680 \text{ м} = 0,68 \text{ км}$.

2. Заміна незначущих нулів на множник 10^n , тобто запис числа в стандартному вигляді. Наприклад, якщо число 1230000 має чотири значущі цифри, то його варто писати так: $1,230 \cdot 10^6$.

Правило 1. Під час додавання й віднімання наближених значень чисел, у записі яких всі цифри вірні, залишають стільки знаків, скільки їх має наближене дане з найменшою кількістю десяткових знаків.

Примітка. Це правило застосовується для додавання і віднімання тільки десяткових дробів. У тих випадках, коли необхідно працювати із цілими числами, їх варто привести до стандартного виду, з урахуванням зауважень із приводу нулів, що стоять наприкінці числа. Потім виносять за дужки множник 10 у старшій степені й працюють з числами у дужках відповідно до Правил 1.

$$\begin{aligned} \text{Наведемо приклад: } & 321 + 63 + 1345 + 71234 = \\ & 3,21 \cdot 10^2 + 6,3 \cdot 10^1 + 1,345 \cdot 10^3 + 7,1234 \cdot 10^4 = \\ & 10^4 \cdot (0,0321 + 0,0063 + 0,1345 + 7,1234) = 7,2963 \cdot 10^4 \approx 7,30 \cdot 10^4. \end{aligned}$$

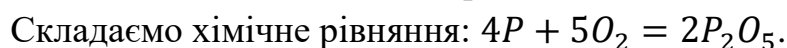
Отриманий результат ми округлили до двох десяткових знаків, тому що серед заданих чисел у числі 0,0063 тільки дві значущі цифри.

Правило 2. При множенні й діленні наближених значень чисел, у записі яких всі цифри вірні, залишають стільки значущих цифр, скільки їх має наближене дане з найменшою кількістю значущих цифр.

При обчисленні проміжних результатів варто зберігати на одну цифру більше, ніж рекомендовано в попередніх правилах.

Слід зауважити, що для підвищення культури розрахунків треба виконувати ці правила завжди й усіма. Наприклад, в [8] на сторінці 86 наведено приклад розв'язування Задачі 1: Під час згоряння 0,5 моль фосфору в надлишку кисню виділилося 373 кДж теплоти. Скласти термохімічне рівняння.

Розв'язання, яке надано авторами.

Обчислюємо тепловий ефект реакції. За умовою задачі при згорянні 0,5 моль фосфору виділяється 373 кДж теплоти, за хімічним рівнянням при згорянні 4 моль фосфору — x кДж теплоти;

$$x = \frac{4\text{моль} \cdot 373\text{кДж}}{0,5\text{моль}} = 2984\text{кДж}$$

З точки зору культури обчислень, так як в числі 0,5 одна значуща цифра (4 – коефіцієнт в рівнянні, тобто, точне число), то відповідь повинна бути 2984 кДж \approx 3000 кДж. Нулі не є значущими

У математиці $4^2 = 16$ та $(4,0)^2 = 16$. Але коли маємо справу з наближеними числами, то:

$(4)^2 = 16 \approx 20$;	$4^3 = 64 \approx 60$;	$5^2 = 25 \approx 20 = 2 \cdot 10^1$ або $30 = 3 \cdot 10^1$ (Не є принциповим, в яку сторону округляємо. Допускається так і так, але завжди однаково. Найчастіше округлюють на парне число).
$(4,0)^2 = 16$;	$(4,0)^3 = 64$;	$5^3 = 125 \approx 100 = 1 \cdot 10^2$
$(4,00)^2 = 16,0$.	$(4,00)^3 = 64,0$.	$5^4 = 625 \approx 600 = 6 \cdot 10^2$ в цьому стовпчику: 1. вихідні числа мають одну значущу цифру; 2. нулі, що стоять в кінці не є значущими

Рівень навчальних досягнень здобувачів освіти з природничих дисциплін визначається не тільки володінням теоретичними знаннями та уміннями використовувати їх при розв'язуванні задач різного типу але й володінням культурою обчислень, сформованістю експериментальних умінь, складовою яких є уміння працювати з наближеними числами. Наведемо приклади розв'язку деяких задач. В усіх наведених прикладах надано авторські варіанти розв'язків.

Задачі з біології.

Вчимося розв'язувати задачі з екології ([6], стор. 182).

Задача. Показником ефективності використання рослинами сонячної енергії є коефіцієнт корисної дії (ККД) – відношення кількості енергії, яка запасається в продуктах фотосинтезу (первинної продукції), к кількості використаної енергії сонячного випромінювання. Для рису показники ККД фотосинтезу становлять від 2,5 до 4,4. Визначте ККД фотосинтезу, якщо поле загальної площею 2 га отримує протягом доби 480000 кДж енергії сонячного випромінювання, а приріст сухої органічної речовини за цей час 12550 кДж. Які висновки можна зробити відносно умов вирощування рису?

Тут мабуть потрібно авторам редагувати текст задачі (масу рису вимірюють не в кДж а в кг – «приріст сухої органічної речовини за цей час 12550 кДж»). Але

це не наша тема.

Алгоритм розв'язку задачі (авторський варіант).

1. Визначаємо ефективність використання рисом сонячного випромінювання протягом доби:

$$480000 \text{ кДж} - 100\%;$$

$$12550 \text{ кДж} - x\%; \text{ (тут і далі орфографія авторів, це теж не наша тема)}$$

$$2. x: 100 = 12550: 480000;$$

$$3. x = \frac{12550 \cdot 100}{480000} = 2,61\%$$

Відповідь: ККД фотосинтезу 2,61 %.

Але ми бачимо, що в числі 480000 маємо 6 значущих цифр (так як використана одиниця кДж), а в числі 12550 маємо 5 значущих цифр, тому у відповіді повинно бути 5 значущих цифр, тобто не 2,61 а $2,6145833 \approx 2,6146$.

Резюме. Відповіддю в цій задачі має бути число 2,6146 %, а не 2,61 %

Задача 1. ([6], стор. 199) Маса тіла людини 70 кг, з якої 60 % становить вода. Яка площа акваторії моря здатна її прогодувати, якщо в їжу споживається риба, що живиться водоростями (фітопланктоном). Продуктивність фітопланктону становить $600 \frac{\text{г}}{\text{м}^2}$ сухої біомаси.

Приклад розв'язку. Використаємо правило екологічної піраміди, згідно з яким, на кожній ланці ланцюга харчування запасється 10 % використаної біомаси.

Визначаємо суху біомасу людини:

$$70 \text{ кг} - 100\%;$$

$$x \text{ кг} - 40\%;$$

$$x = 28 \text{ кг}.$$

Тут потрібно зауважити, що в числі 70 ми не знаємо, чи 0 є значущим, чи ні. Краще було б надати якусь інформацію про це або написати 70,0. В нашій ситуації, при тій інформації, що ми маємо, якщо це кінцева відповідь, треба написати $x = 28 \text{ кг} \approx 30 \text{ кг}$. Ми округлили 28 до однієї значущої цифри. Нуль не є значущим. Але, так як це проміжний результат, ми будемо зберігати одну зайву цифру (тобто, писати 28 кг) і в кінцевому результаті це врахуємо.

Розглядаємо далі розв'язок, наданий в підручнику. Для створення 28 кг сухої біомаси людині потрібно з'їсти 280 кг риби, а рибі – відповідно 2800 кг фітопланктону (пам'ятаємо, що ці нулі не є значущими і вісімка теж, тобто потрібно буде округляти до однієї цифри).

Визначимо площу акваторії заселену такою масою фітопланктону:

$$2800 \text{ кг}: 0,6 \text{ кг} = 4666,66666 \text{ м}^2 \text{ (правильно було б написати не } 0,6 \text{ кг, а } 0,6 \frac{\text{кг}}{\text{м}^2})$$

інакше не зрозуміло, звідки у відповіді з'явилися м²). Автори дають таку відповідь: 4666,6 кг. Обговоримо ці числа. Якщо автори роблять округлення, то вони повинні були врахувати, що числа 6, які округлюються, більше 5 і тому потрібно округлювати до більшого числа, тобто $4666,666 \approx 4666,7$. Але тепер згадаємо, в вихідному числі 28 маємо одну значущу цифру, а 8 – запасна. Відтепер ясно, що останнє число потрібно округлити до однієї значущої цифри: $4666,6666 \approx 4666,7 \approx 5000$. Відповідь повинна бути такою $4666,6 \text{ кг} \approx 5000 \text{ кг} = 5 \text{ т}$.

Задача 3. ([7], стор.213) Використовуючи правило екологічної піраміди визначте площу (м²) відповідного біогеоценозу, на якій може прогодуватися вовк масою 55 кг (ланцюг живлення: трав'янисті рослини → парнокопитні → вовк). Біомаса рослинності лісу становить 2000 г/м². Візьміть до уваги, що масова частка води в організмі становить 70 % від загальної маси.

Приклад розв'язку.

1. Визначаємо суху масу вовка (30% від ваги тіла): $55 \text{ кг} \cdot 0,3 = 16,5 \text{ кг}$. До цих розрахунків є зауваження. Число 55 має дві значущі цифри, тому відповідь повинна бути $16,5 \text{ кг} \approx 16 \text{ кг}$. Але будемо тримати одну запасну цифру, тобто 16,5 кг

2. На підставі правила екологічної піраміди визначаємо суху масу парнокопитних і рослин, які складають трофічний ланцюг:

трав'янисті рослини	парнокопитні	→	вовк
1650 кг	165 кг		16,5 кг

Нам відома продуктивність рослинності лісу ($2000 \frac{\text{г}}{\text{м}^2} = 2 \frac{\text{кг}}{\text{м}^2}$, одна значуща цифра). Виходячи з цього, знаходимо площу лісу, на якій може прогодуватись вовк:

$$\begin{array}{r} 1\text{м}^2 \quad 2\text{кг} \\ x \quad 1650\text{кг} \end{array}$$

Звідси $x = 825 \text{ м}^2$. Тобто відповідь потрібно округлити до 800 м^2

Відповідь: Площа лісу, на якій може прогодуватись вовк масою 55кг, становить 800 м^2 .

Задачі з хімії.[8]

Стор. 36. Задача 4. Який об'єм води потрібно додати до 45 г оцтової есенції (розчин із масовою часткою оцтової кислоти 80 %), щоб приготувати 9 %-й розчин оцтової кислоти?

Дано: m (80 %-го розчину) = 45 г; w (кислоти) = 80 %; w_1 (кислоти) = 9 %; V (води) – ?

Розв'язання

1. Розраховуємо масу оцтової кислоти в 45 г оцтової есенції:

$$m(\text{кислоти}) = w(\text{кислоти}) \cdot m(\text{розчину}) = 0,8 \cdot 45\text{г} = 36\text{г}.$$

Одразу зауважимо, що в числі 0,8 одна значуща цифра – 8. Тому, якщо б це була кінцева

відповідь, потрібно було округлити $36\text{г} \approx 40\text{г}$, а краще цю відповідь було б дати у вигляді $36\text{г} \approx 40\text{г} = 4 \cdot 10^1\text{г}$ (в стандартному вигляді, щоб підкреслити, що 0 в числі 40 не є значущим). Але це проміжний результат і ми зберігаємо одну зайву цифру – 6.

2. Обчислюємо масу 9 %-го розчину, в якому міститься 36 г кислоти:
у 100 г розчину міститься 9 г кислоти,
у x г розчину – 36 г кислоти;

$$x = m(9\% - \text{гор} - \text{ну}) = \frac{36\text{г} \cdot 100\%}{9\%} = 400\text{г} = 4 \cdot 10^2\text{г} = 0,4\text{кг} \text{ (значуща}$$

цифра тільки 4).

3. Розраховуємо масу води, яку потрібно додати до оцтової есенції:

$$m(\text{води}) = m(9\% - \text{го розчину}) - m(80\% - \text{го розчину}) = 400\text{ г} - 45\text{ г} = 355\text{ г}, \text{ але при таких числах відповідь } 400\text{г} = 4 \cdot 10^2\text{г}$$

Нагадаємо, як виконуються додавання і віднімання наближених чисел (див. вище правило 1): $400 - 45 = 4 \cdot 10^2 - 4,5 \cdot 10^1 = (4 - 0,45) \cdot 10^2 = 3,55 \cdot 10^2 \approx 4 \cdot 10^2 = 400$. Це правильна відповідь. Пояснюємо в $(4 - 0,45)$ залишають стільки знаків, скільки їх має наближене дане з найменшою кількістю десяткових знаків. Тому такий результат. Вихід – задавати вихідні дані з більшою точністю – з більшою кількістю значущих цифр.

Стор. 86. Задача 1. Під час згоряння 0,5 моль фосфору в надлишку кисню виділилося 373 кДж теплоти. Скласти термохімічне рівняння. (Розв'язок авторів).
 $n(P) = 0,5$ моль, $\Delta H = -373$ кДж.

Розв'язання.

1. Складаємо хімічне рівняння: $4P + 5O_2 = 2P_2O_5$.

2. Обчислюємо тепловий ефект реакції.

За умовою задачі при згорянні 0,5 моль фосфору виділяється 373 кДж теплоти. За хімічним рівнянням при згорянні 4 моль фосфору – x кДж теплоти;

$$x = \frac{4 \text{ моль} \cdot 373 \text{ кДж}}{0,5 \text{ моль}} = 2984 \text{ кДж}.$$

Для того, щоб у відповіді було 4 значущих цифри, вихідні дані повинні бути надані з 4 значущими числами: $n(P) = 0,5000$ моль, $\Delta H = -373,0$ кДж = $-3,730 \cdot 10^2$ кДж (нулі після коми в кінці чисел є значущими і несуть інформацію про точність). А у нас в задачі число з однією значущою цифрою – 0,5 (4 не вважається наближеним – це коефіцієнт в рівнянні реакції). Тому відповідь повинна бути такою

$$x = \frac{4 \text{ моль} \cdot 373 \text{ кДж}}{0,5 \text{ моль}} = 2984 \text{ кДж} \approx 3000 \text{ кДж} = 3 \text{ МДж}$$

Зауваження. Якщо в розв'язках задач потрібно використовувати відносні

атомні маси, то в таблиці Менделєєва вони надані з точністю 4-5 цифр.

Задачі з географії [9].

Стор. 43. Задача 2. Літак вилетів з екватора і пролетів 4440 км на північ, а потім стільки само на схід, південь, захід. Чи потрапить літак у результаті такого перельоту в точку вильоту? Якщо ні, то на якій відстані від неї буде?

Розв'язок

- $\frac{4440 \text{ км}}{111 \frac{\text{км}}{\text{град}}} = 40^\circ$ – в результаті першого перельоту літак потрапив на паралель 40° пн. ш.;
- $\cos 40^\circ = \frac{r}{R} \rightarrow r = R \cos 40^\circ \rightarrow r = 6371 \text{ км} \cdot 0,77 = 4906 \text{ км}$ – радіус паралелі 40° пн. ш. в числі 0,77 дві значущих цифри, тому потрібно писати не 4906 км, а 4900 км;
- $\frac{4906 \cdot 2 \cdot 3,14}{360^\circ} = 85,6 \frac{\text{км}}{\text{град}}$ – довжина 1° на паралелі 40° пн. ш., а повинно бути $85,6 \frac{\text{км}}{\text{град}} \approx 86 \frac{\text{км}}{\text{град}}$;
- $\frac{4440 \text{ км}}{85,6 \frac{\text{км}}{\text{град}}} = 52^\circ$ – кутова відстань, яку пролетів літак вздовж паралелі 40° пн. ш.;
- $52^\circ \cdot 111 \frac{\text{км}}{\text{град}} = 5772 \text{ км}$ – кутова відстань 52° на екваторі, потрібно $5772 \text{ км} \approx 6000 \text{ км}$;
- $6000 \text{ км} - 4440 \text{ км} = 1560 \text{ км}$. Тут потрібно діяти так $6000 \text{ км} - 4440 \text{ км} = 6 \cdot 10^3 \text{ км} - 4,440 \cdot 10^3 \text{ км} = (6 - 4,440) \cdot 10^3 \text{ км} = 1,560 \cdot 10^3 \text{ км} \approx 1 \cdot 10^3 \text{ км}$ (тому, що в числі $6 \cdot 10^3$ нема десяткових знаків)

Відповідь. У результаті такого перельоту літак не долетить до точки вильоту 1000 км. Хоча автори дають таку відповідь – 1332 км.

Стор.108. Задача 1. Населення України станом на 1 січня 2007 року становило 90% від населення 1990 року, що становило 51,83 млн. осіб, або 99,4% від населення попереднього року. Визначте величину загального приросту населення за 2006 рік.

Розв'язок (авторський)

- 51,83 млн. осіб $\cdot 0,9 = 46,647$ млн. осіб – чисельність населення станом на 1 січня 2007 року;
- $\frac{46,647 \text{ млн. осіб} \cdot 100\%}{99,4\%} = 46929$ тис. осіб – чисельність населення станом на 1 січня 2006 року;
- 46647 тис. осіб – 46929 тис. осіб = 282 млн. осіб (авторський розв'язок).

Відповідь (авторська). Загальний **приріст** населення України за 2006 рік становив 281 млн. осіб. Ми не будемо обговорювати результат цієї «арифметики».

Бо калькулятор дає – 0,282 млн. Враховуючи, що в числі 51,83 2 десяткових знака, в числі 46929 повинно бути 3 значущих цифри, бо в знаменнику стоїть 99,4%.

Тому кінцевий результат отримаємо такий $46,65 \text{ млн.} - 46,9 \text{ млн.} = -0,25 \text{ млн.} \approx -0,2 \text{ млн.}$

Звертаємо увагу, що в п. 3 ми від меншого числа віднімаємо більше. Тому відповідь повинна бути від'ємною: $-0,2 \text{ млн. осіб}$. А це змінює зміст відповіді. Потрібно сказати, що приріст від'ємний. Або, інакше, маємо зменшення населення.

Звертаємось до колег з проханням неухильно дотримуватись правил роботи з наближеними числами. Ще раз наголошуємо – культура числа є основою промислового виробництва і дослідницьких робіт. При необхідності, колеги, ви можете отримати консультації у викладачів математики і фізики, які працюють поруч, а також у викладачів спеціальної дисципліни «Допуски та технічні вимірювання», який вивчається у професійно-технічних навчальних закладах.

Література:

1. Ятвецький В.М., Ятвецька Л.І. Обчислення в курсі фізики в середній школі.
2. Анісімов А.Ю., Ятвецька Л.І., Ятвецький В.М. Про необхідність урахування погрешностей при виконанні лабораторних робіт у середній школі. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції «Рішельєвські читання». Одеса, Астропринт – с.6-8.
3. Балан П.Г., Вервес Ю.Г. Біологія: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів: рівень стандарту, академічний рівень. – К.: Генеза, 2011. – 304 с.: іл.
4. Межжерін С.В, Межжеріна Я.О. Біологія: підручник для 11 кл загальноосвітніх навчальних закладів: рівень стандарту, академічний рівень. – К.: Освіта, 2011. – 336с.: іл.
5. Попель П.П., Крикля Л.С. Хімія: Підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: ВЦ “Академія”, 2009. – 232 с.: іл.
6. Гілецький Й.Р. Географічні задачі та їх розв'язування. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 136 с.

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Лісовська Юлія Михайлівна – викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Одеський професійний ліцей технологій та дизайну»

У статті розглянуто особливості використання онлайн-платформ та інтерактивних додатків для організації дистанційного та змішаного навчання.

Проаналізовано вплив форми та організації очного навчання на зручність та легкість переходу на дистанційне навчання на прикладі двох різних груп здобувачів освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, змішане навчання, онлайн-платформи, інтерактивні додатки, хмарні сервіси.

Постановка проблеми. Сьогодні на перше місце виходять системи дистанційного навчання. В державних освітніх стандартах приділяється значна увага впровадженню новітніх інформаційних технологій в освітній процес у рамках системно-діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів, з метою розвинути інформаційну культуру здобувачів освіти, яка при цьому вимагає освоєння ними додаткових навичок. За допомогою дистанційних освітніх технологій можна не тільки перекласти на плечі комп'ютера ряд рутинних педагогічних дій, а й організувати по-справжньому якісне, індивідуальне, диференційоване навчання. При організації дистанційного навчання, а саме вибору сервісів для навчання та підбору засобів комунікації, викладач має орієнтуватись на технічні можливості: не тільки власні, але й можливості здобувачів освіти.

Важливо створити таку комунікаційну структуру, яка була б гнучкою, щоб педагог мав власний простір для викладання усіх необхідних матеріалів та забезпечення взаємодії із здобувачами освіти, і багатогранною, щоб при цьому здобувачам освіти не потрібно було реєструватись на різнопланових платформах, а доступ відбувався без єдиного ресурсу чи порталу.

Мета статті: проаналізувати різні сервіси дистанційного навчання та навести переваги їх використання; проаналізувати вплив форми та організації очного навчання на зручність та легкість переходу на дистанційне навчання на прикладі двох різних груп здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Абсолютним лідером на сьогодні для організації дистанційного та змішаного навчання є платформа Google Workspaces for Education – це надійне, просте у використанні хмарне рішення, що підвищує ефективність робочого процесу та надає викладачам ресурси для створення навчальних стратегій та якісної підготовки здобувачів освіти в умовах дистанційного і змішаного навчання.

Всі необхідні для освітнього процесу компоненти Google Workspaces for Education є безкоштовними, не потребують встановлення; підтримується всіма операційними системами та клієнтськими програмами;

При реєстрації в Google Workspaces, після верифікації закладу освіти, створюється профіль адміністратора, що надає доступ до консолі адміністратора для активації служб та управління іншими налаштуваннями домену закладу освіти (рис.1).

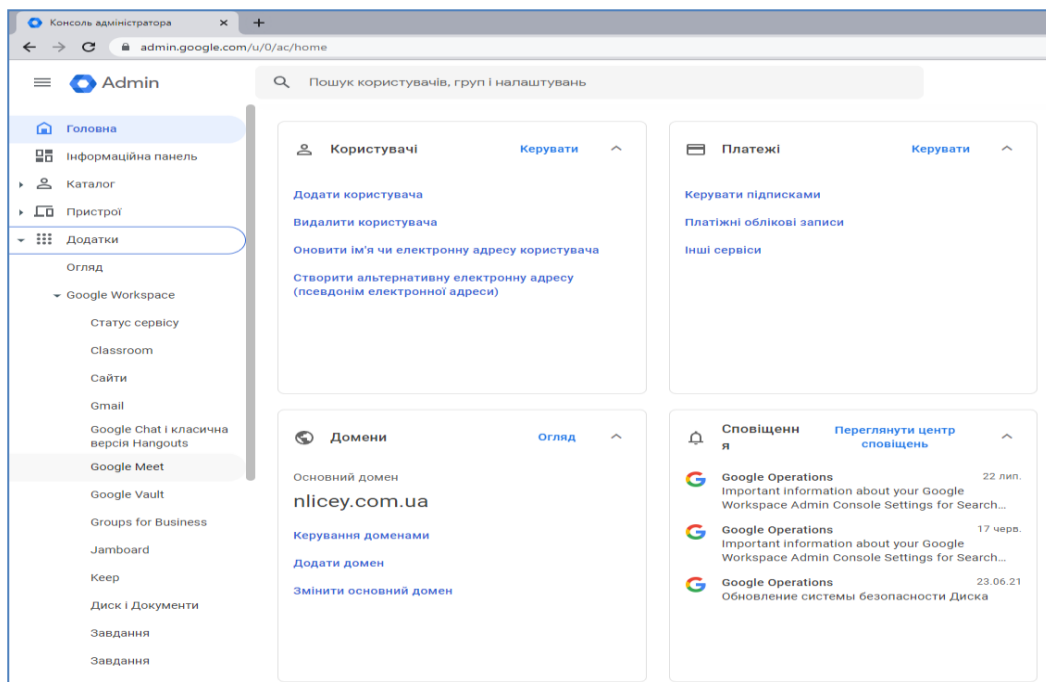

Рис.1 Консоль адміністратора Google Workspaces for Education.

Після підтвердження домену адміністратора перед користувачем з відповідними правами відкривається можливість додавати нові служби, створювати класи та групи користувачів, реєструвати їх на потрібні курси. У такий спосіб вибудовується структура платформи та навчального контенту.

Google Workspaces for Education поєднує низку хмарних сервісів Google:

- Google Jamboard – це віртуальна дошка, за допомогою якої можна в реальному часі працювати над ідеями разом з іншими;

- Google Meet – це сервіс, де можна проводити високоякісні й безпечні відеозустрічі та дзвінки.
- Google Classroom – використовується для створення навчальних класів або, дозволяє приєднатися до існуючого. Кількість навчальних груп, які може створити вчитель та до яких може бути включений здобувач освіти, необмежена;
- Google Форма – використовується для створення тестів для перевірки знань, анкетування;
- Google Документ – використовується для написання текстових робіт, у тому числі спільних;
- Google Таблиця – використовується для створення таблиць, а також для зведеної відомості результатів роботи здобувачів освіти.

Головним аспектом дистанційного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти є його найскладніший «адаптаційний» етап.

Результати аналізу наукової літератури з проблеми організації дистанційного навчання в системі освіти показують, що науковці суттєву увагу зосереджують на застосуванні дистанційного навчання в різних ланках освіти, у тому числі професійній. Водночас забезпечити функціонування в повній мірі системи дистанційного навчання в межах держави не поки вдалось, на це є низка невирішених питань, зокрема методологічних. Різні заклади освіти використовують різні платформи та сервіси дистанційного навчання, або використовують одну і ту ж платформу, але будують свою роботу у ній зовсім по різному. Отже, всі здобувачі освіти закладів професійної освіти першого року навчання опиняються в умовах коли вже звичні алгоритми дій, стратегії поведінки та вся їх освітня діяльність, що працювала в звичайних умовах навчання, втрачають актуальність.

Отже, можна стверджувати, що необхідно шукати нову концепцію, при якій би не було чіткого розділення на очне та дистанційне навчання, щоб максимально спростити процес адаптації переходу з однієї форми на іншу і при цьому забезпечити високу ефективність та стабільні результати навчання здобувачів освіти.

Для того, щоб перевірити дані на практиці, восени 2021 року була розпочата дослідницька робота серед здобувачів освіти, мета якої: пошук шляхів ефективного переходу з очного навчання на змішане та дистанційне.

За основу була взята паралель двох груп здобувачів освіти, і лише в одній з них постійно застосовувалися сервіси Google Workspaces for Education при організації очного навчання.

Група А, що активно користувалась сервісами Google Workspaces for Education кожного уроку працювала і вела комунікацію з викладачем через сервіс Google Classroom (рис.2, рис.3). Крім цього, робочий стіл комп'ютера викладача весь час демонструвався на проекторі, класна дошка не використовувалась, теми уроків та усі необхідні записи записувались викладачем у Google Документі і у Google Jamboard і виводились проектором на класний екран.

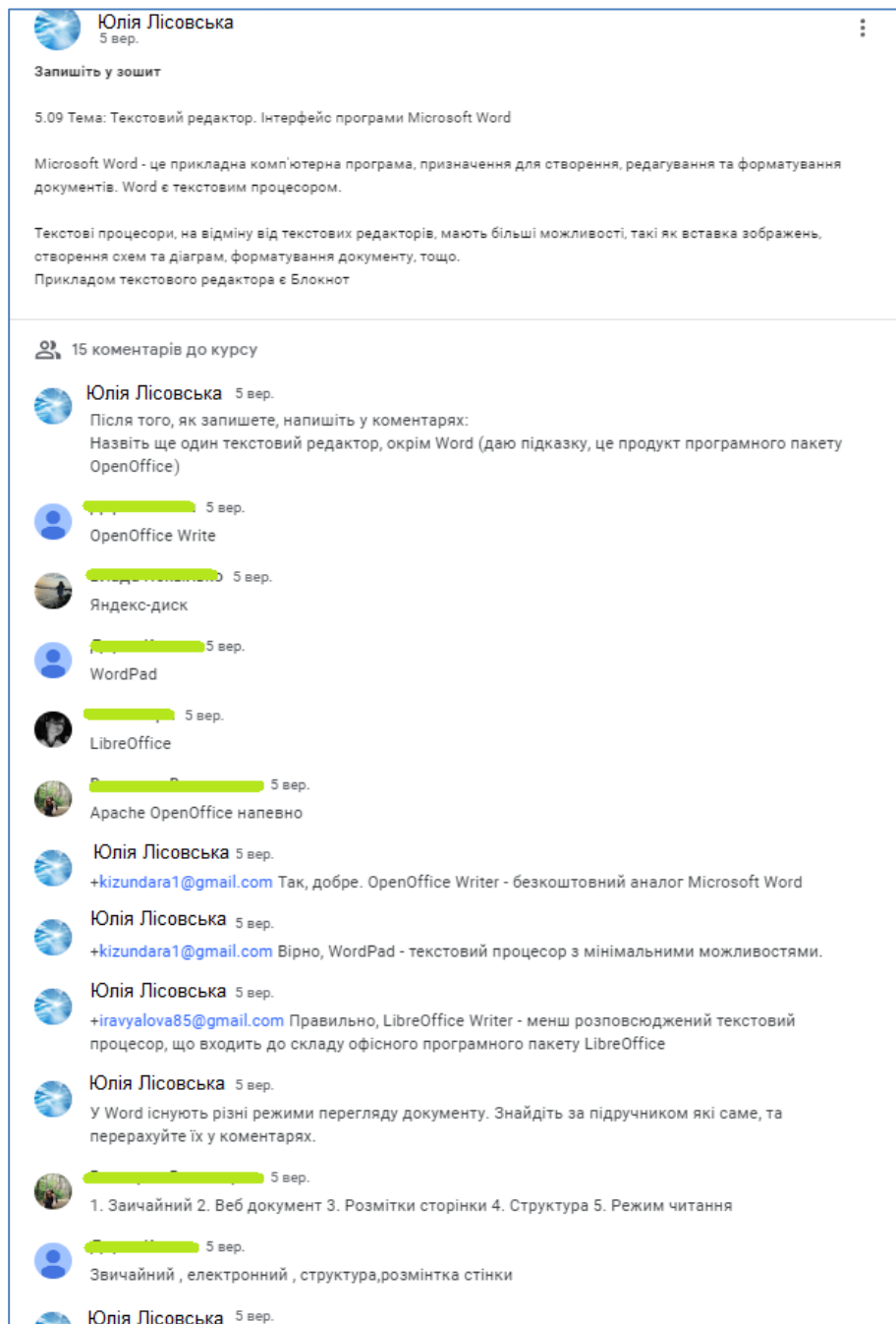

Рис.2 •Фрагмент опитування на уроці у стрічці Google класу здобувачів освіти групи А.

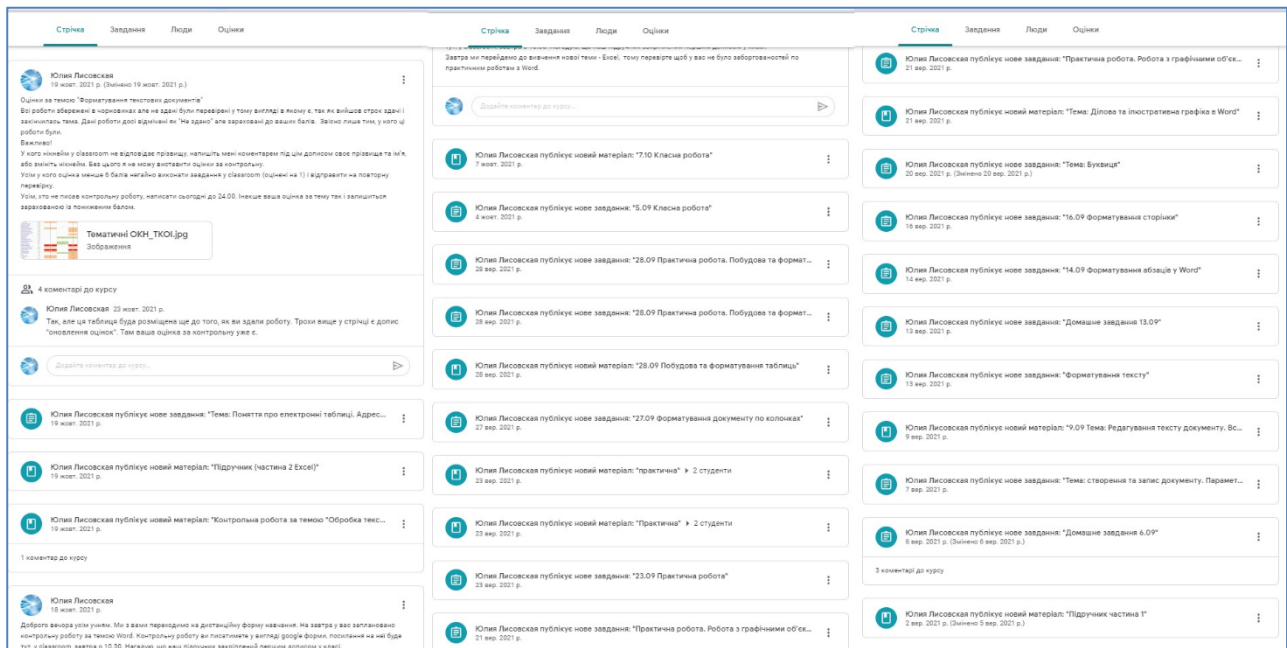

Рис.3 Фрагмент стрічки Google класу здобувачів освіти групи А.

Група Б була детально ознайомлена з тим, як буде проходити дистанційне навчання. Кожен здобувач освіти групи Б отримав докладну інструкцію, як зареєструватися на курсі (рис.5), як користуватися сервісом (рис.4) і як буде відбуватися взаємодія з викладачем.

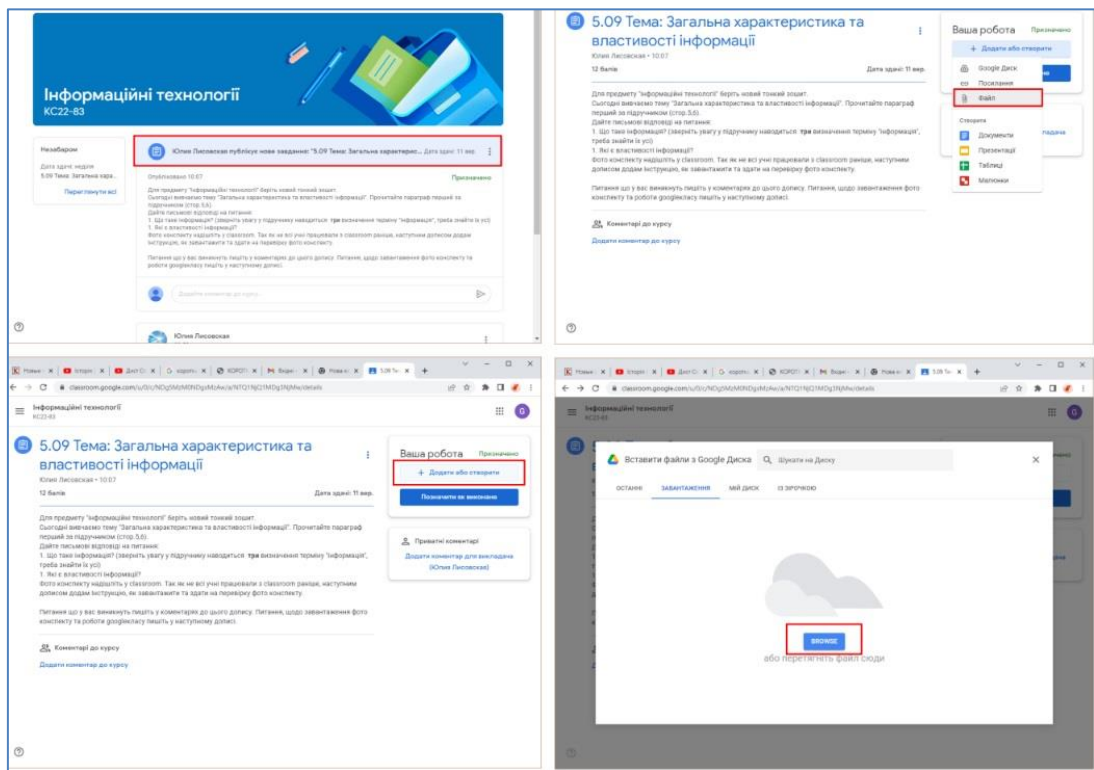

Рис.4 •Фрагмент інструкції по роботі у Google класі для здобувачів освіти групи Б.

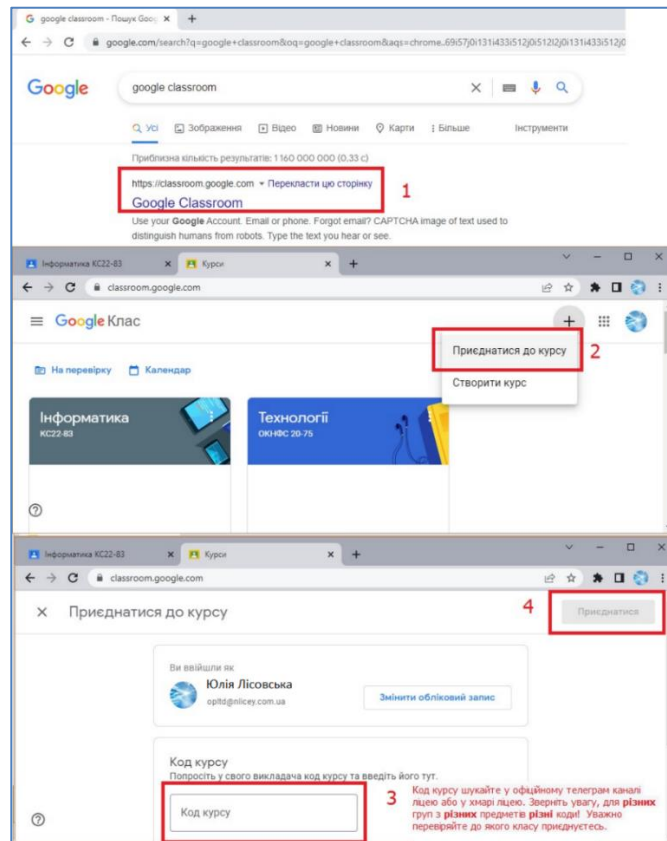

Рис.5 •Інструкція з приєднання до Google класу для здобувачів освіти групи Б.

Здобувачам освіти були видані коди класів (рис.6) і електронна адреса <https://classroom.google.com>, та проведено ознайомче зайняття із застосуванням сервісів Google Workspaces for Education. А далі група Б продовжила очне навчання у звичній формі.

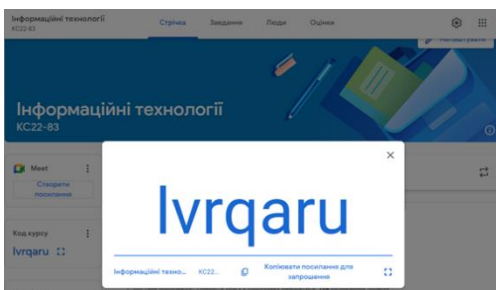

Рис.6 •Один з кодів доступу до Google класу, що отримали здобувачі освіти групи Б.

Після вимушеного переходу на дистанційне навчання, завдяки Google Classroom, я як викладач, мала можливість підключитися до тих користувачів, які цікавили мене в даний момент, вже не тільки в групі А, але і в групі Б. Це дозволило їх контролювати, поправляти і знаходитися в постійному діалозі зі здобувачами освіти.

Кожен користувач мав можливість:

- відстежувати активності в групі та отримувати нові матеріали;
- обмінюватись інформацією та спілкуватися з іншими учасниками в стрічці курсу або у особистих коментарях із викладачем окремо;
- отримувати оцінки, коментарі і рекомендації викладача в режимі реального часу;

- отримувати сповіщення з інформацією про свою успішність, в тому числі про прострочені роботи і завдання, які потрібно здати в першу чергу.

Все перераховане вище дозволило не тільки організувати повноцінну дистанційну роботу, а й вирішити ряд проблем.

По-перше, завдяки можливості відстеження успішності кожного з учасників тієї чи іншої групи, пасивність деяких учнів на уроці і не бажання працювати в повну силу зводиться до мінімуму.

По-друге, з'являється можливість оцінити рівень знань і навичок як групи в цілому, так і кожного учня окремо, без додаткових підрахунків, а автоматично, отримуючи статистичні дані з класу (рис.7).

	Стрiчка	Завдання	Люди	Оцiнки			
Сортувати за прiзвищем	Загальна оцiнка	20 вер. 20... 16.09 Формат...	16 вер. 20... 14.09 Формат...	14 вер. 20... Домашнє завданн...	15 вер. 20... Форматув ання...	13 вер. 20... Тема: створен...	7 вер. 202... Домашнє завданн...
Середня оцiнка курсу	69,23%	6,14	6,03	6,72	5,41	5,24	6,59
[Avatar]	58,78%	10	9	10	7	10	8
[Avatar]	71,38%	10	9	10	8	10	10
[Avatar]	47,07%	7 Виконано нев...	9	10	8	1 Не здано	8 Не здано
[Avatar]	79,61%	10	10	10	9	10	10
[Avatar]	78,13%	10	10 Виконано нев...	10	9 Виконано нев...	10 Виконано нев...	10 Виконано нев...
[Avatar]	79,17%	10	10	10	9	10	10

Рис.7 •Фрагмент статистичних даних з Google класу.

По-третє, сервіс дозволяє залучати кожного здобувача освіти в освітній процес.

Після кожного тижня навчання складались графіки загальної

успішності здобувачів освіти груп А (рис.8) та Б (рис.9). За одиницю виміру по осі «Х» було взято поточний тиждень, вісь «У» представлена у відсотках.

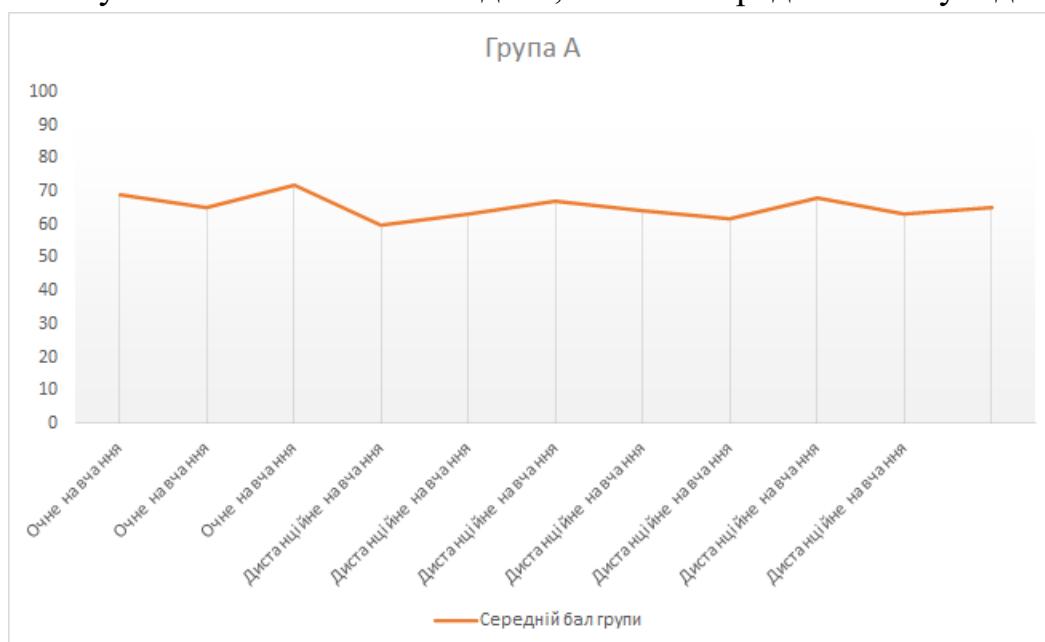

Рис.8 •Графік успішності учнів групи А.

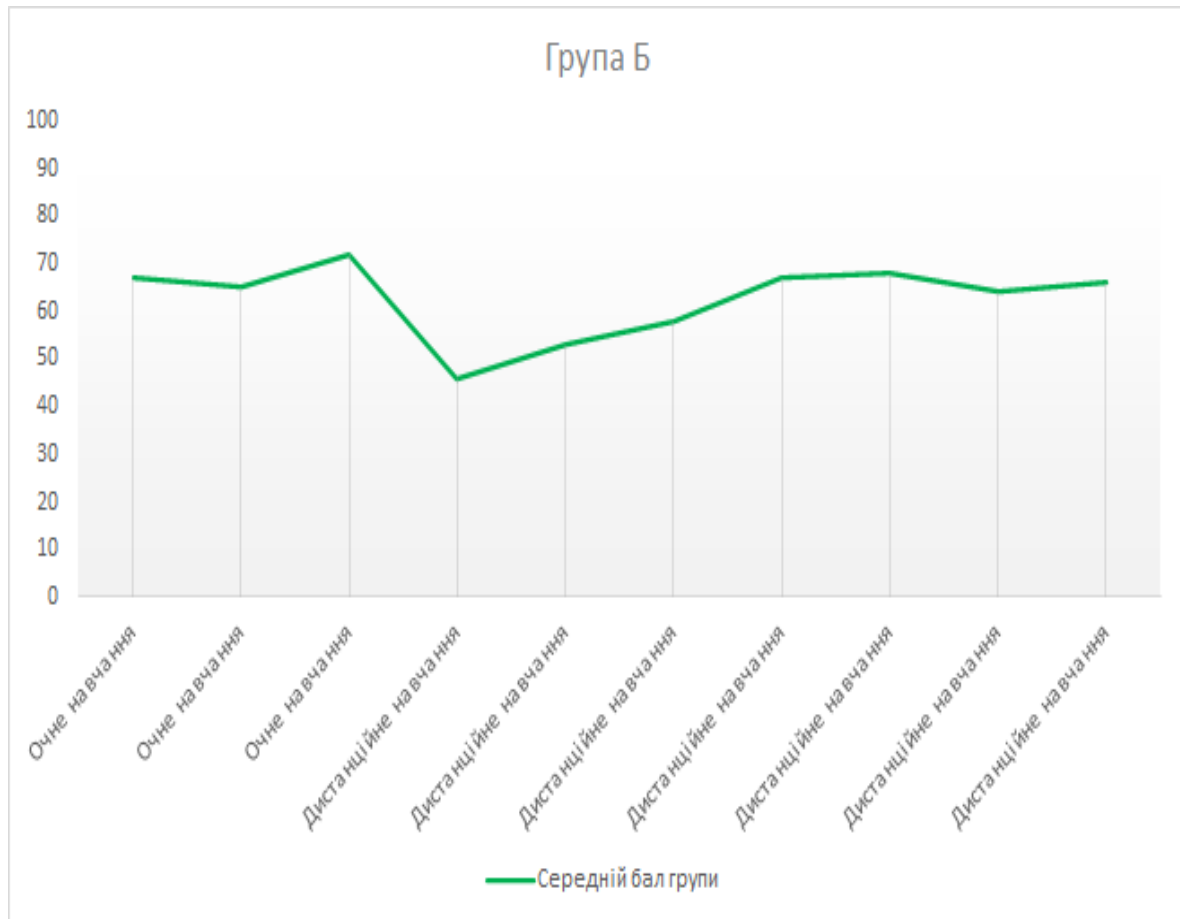

Рис.9 •Графік успішності учнів групи Б.

На графіку успішності здобувачів освіти групи Б чітко простежується зниження рівня засвоєння матеріалу одразу після переходу з очної форми навчання на дистанційну, що відповідає описаному вище адаптаційному періоду. Як видно з графіку, даний період продовжувався у здобувачів освіти впродовж трьох тижнів, і далі група вийшла на характерний для себе рівень роботи.

На графіку успішності здобувачів освіти групи А, в момент переходу з очного навчання на дистанційне, певне зниження теж присутнє, але у значно меншій мірі, і цілком вкладається у коливання рівня засвоєння матеріалу від теми до теми.

В результаті, здобувачі освіти групи А, в якій активно використовувалися сервіси Google Workspaces for Education, показали кращий результат та пройшли період адаптації в більш короткий термін ніж учасники групи Б.

Окрім моніторингу успішності, здобувачам освіти також було запропоновано оцінити зручність користування платформою дистанційного навчання. Перший раз одразу після переходу з очного навчання на дистанційне і вдруге, через три тижні, коли графік успішності групи Б показав закінчення адаптаційного періоду. Результати опитування наведені на рис. 10.

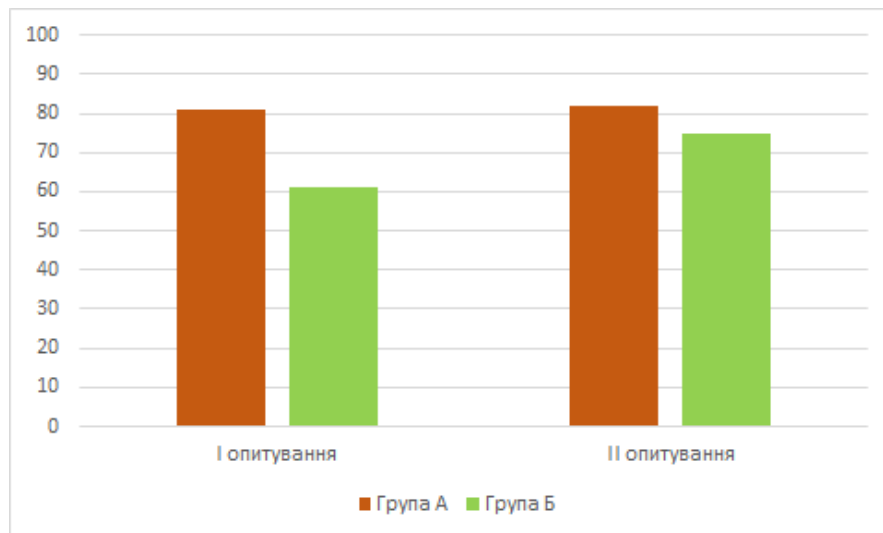

Рис.10 •Результати оцінювання здобувачами освіти зручності роботи з платформою дистанційного навчання.

З даних діаграми видно, що рівень зручності роботи у випадку з групою А при першому і другому опитуванні був стабільно високим, на рівні 81-82%, у випадку з групою Б рівень зручності роботи здобувачі освіти при першому опитуванні оцінили лише у 60,5%, але при повторному опитуванні, по завершенні адаптаційного періоду рівень оцінки зручності роботи збільшився майже на 14%.

Варто відзначити, що студенти обох груп знаходяться на приблизно на одному рівні успішності.

Виходячи з цього можна зробити висновок про те, що впровадження в процес роботи сервісів Google, не тільки на етапі дистанційного і змішаного навчання, а й при очній роботі зі здобувачами освіти значно спрощує подальшу роботу і дозволяє уникнути зниження рівня успішності групи при адаптаційному періоді. Окрім цього здобувачі освіти, що постійно використовували сервіси Google Workspaces for Education і встигли звикнути до них, оцінювали зручність дистанційного навчання більш високо, і, відповідно, були більш задоволені навчанням.

Висновки. В результаті проведеного дослідження, з'ясувалося, що сервіси Google Workspaces for Education зарекомендували себе як ефективні, інноваційні і доступні як для викладачів, так і для здобувачів освіти. Дана технологія є вельми перспективною і привертає до себе пильну увагу фахівців-педагогів та науковців усього світу. В даний час Google Classroom доступний на багатьох мовах (в тому числі українська). Інтерфейс оптимізований для коректної роботи як на стаціонарних комп'ютерах так і на мобільних пристроях. Безумовно, що за таким форматом навчання – майбутнє. Значною перевагою використання сервісу Google Classroom є практико-орієнтованість, тобто більша кількість аудиторного часу приділяється на відпрацювання та на взаємодію з іншими здобувачами освіти, з

передачею досвіду самостійного навчання, що сприяє інтенсивному розвитку особистісних якостей кожного здобувача освіти, його автономності, критичного мислення, а також досягнення предметних результатів. Отже, що використання сервісів Google Workspaces for Education вносить позитивні зміни в діяльність викладачів і розвиток здобувачів освіти як особистостей. Для ефективного використання даних сервісів в освітньому процесі визначальною є змістовна та методична якість наповнення таких ресурсів, а також послідовне та безперервне використання даних сервісів протягом усього освітнього процесу.

Література:

1. Бачинська Є.М., Матушевська О.В. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах освіти в умовах дистанційного навчання. Біла церква: КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». 2020. 109с.
2. Биков В. Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України // Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби технології: монографія / [В. Ю. Биков, О. О. Гриценчук, Ю. О. Жук та ін.] / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. – Київ: Атіка, 2015. – С. 77–140.
3. Биков В.Ю. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України: монографія – К.: Педагогічна думка, 2020. – 160 с.
4. Гриневич Л.М., Ільч Л.М. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка. Київ: Київський університет імені Бориса Гріченкова, 2020. 76с.
5. Гуревич, Р., Кадемія М.Ю., Козяр М.М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті. Львів, Україна: Сполом, 2012.
6. Збірник тез доповідей Всеукраїнського науково-методичного семінару з елементами вебінару: «Змішане навчання у реформуванні освітньої моделі». – Харків, 2018. – С. 4–12.
7. Литвинова С. Г. Технологія "перевернуте навчання" в хмарноорієнтованому навчальному середовищі як компонент розвитку медіаосвіти в середній школі.// Медіасфера і медіаосвіта, 2015. С. 233-234.
8. Полат Є. С., Бухаркіна М. Ю., Моїсеєва М. М. Теорія і практика дистанційного навчання. - М.: Академія, 2014. - 208 с.
9. Ягупов В. В., Петренко Л. М., Кравець С. Г. та ін. Дистанційне навчання в системі професійно-технічної освіти: монографія. Житомир: «Полісся», 2019. – 234с.

УРОК З БІОЛОГІЇ НА ТЕМУ: «ІМУННА СИСТЕМА ЛЮДИНИ, ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ»

Дамаскіна Тамара Василівна –
Викладач ДНЗ «Ананьївський професій аграрний ліцей»

Цілі уроку:

Формування ключових компетентностей:

- спілкування державною мовою;
- інформаційно-цифрова компетентність;
- наукове розуміння природи;
- математична компетентність;
- уміння вчитися впродовж життя.

Формування предметних компетентностей:

- **освітня:** ознайомити здобувачів освіти з поняттям «імунітет», його типами, сформувати у них знання про імунну систему, її головні органи. Сформувати уявлення про рівні організації імунної системи, імунну відповідь та її форми;
- **розвивальна:** розвивати пам'ять, увагу, уміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати інформацію, логічно мислити та робити висновки про імунітет як основну запоруку нашого здоров'я.
- **виховна:** виховувати розуміння здорового способу життя, надихати здобувачів освіти дбайливо ставитись до власного здоров'я. Виховувати розуміння єдності всіх біологічних процесів у живих організмів та відноситись до життя як до найвищої цінності.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання і матеріали: підручник, схема 1 «Органи імунної системи», схема 2 «Види імунітету за механізмом дії», схема 3 «Класифікація типів імунітетів», графік «Розвиток первинної і вторинної імунної відповіді організму на патоген», портрети засновників імунології, слайдова презентація: «Імунітет» https://dtv1806.blogspot.com/2023/02/blog-post_22.html, тести: платформа «Наунок» <https://naurok.com.ua/test/testing/c03ebf37-38f5-44bc-9684-a785bb4f5c28>

Тести в Google-формах, інтерактивні вправи: Learning Apps. [«Імунітет та](#)

[його типи. Алергія.»](#), , ресурси Інтернету.

Базові поняття і терміни:

природний імунітет, набутий імунітет, імунна система, алерген, алергія, антитіла, антигени, В-лімфоцити, Т-лімфоцити, Т-кілери, Т-хелпери, Т-супресори, нейтрофіли, макрофаги, сироватка, вакцина, імунодефіцит.

Хід уроку

I. Організація початку уроку.

Психологічний тренінг «Від уроку я очікую ...»

II. Актуалізація опорних знань і мотивація навчальної діяльності здобувачів освіти

Біологічна розминка...

Протягом усієї історії існування, людства вражали багаточисленні епідемії, які спустошували міста. Проте навіть у самий розпал епідемії не всі люди хворіли. Чому? Чому одні люди не заражаються навіть у разі близького контакту з хворим (доглядаючи, наприклад, його вдома), а інші – ні! (із досвіду з коронавірусом).

Напрошується проста відповідь – все залежить від імунної системи.

Пригадайте прислів'я: «Здоров'я – найцінніший скарб». Мати гарне здоров'я – так круто! Міцний імунітет допоможе з легкістю пройти будь-яке випробування.

Це прислів'я можна використати при вивченні нашої теми?

Постановка проблеми.

Чому сьогодні важливо знати, що таке імунітет? Чому необхідно розуміти, як він працює? Потрібна нам вакцинація?

III. Вивчення нового матеріалу.

Розповідь викладача з елементами бесіди, показ презентації.

1. Імунітет. Імунна система та її органи.

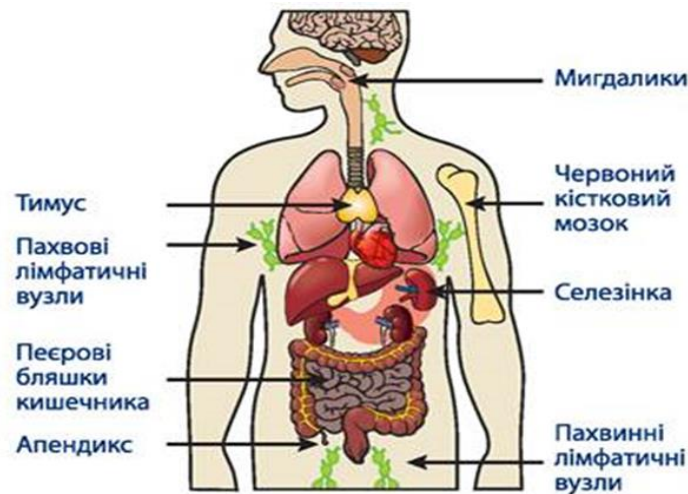
Імунітет – здатність організму розпізнавати чужорідний матеріал та мобілізувати клітини й речовини на швидке його видалення.

Імунна система – сукупність органів, тканин, клітин, які забезпечують захист організму від чужорідних агентів, система, яка контролює сталість клітинного і гуморального складу організму.

Імунодефіцит – стан, при якому імунна система не здатна виконувати правильно свою функцію – захищати організм від зовнішніх факторів (віруси, бактерії, гриби і ін.) та власних змінених клітин.

Пояснення викладача із демонстрацією схеми 1 та відео

Органи імунної системи

Органами імунної системи є:

- центральні:

- Червоний кістковий мозок: відбувається дозрівання В- лімфоцитів, які розпізнають певні антигени;

- Тимус (загрудинна залоза, виличкова залоза): відбувається дозрівання та «навчання» Т- лімфоцитів, які набувають здатності розпізнавати певні антигени;

- периферичні:

- Селезінка: виробляє лейкоцити, виконує функцію фільтру: знешкоджує мікроорганізми та інші небезпечні речовини в крові, які проходять крізь селезінку. Найбільший орган;

- Лімфатичні вузли: формуються в місцях злиття кількох лімфатичних судин, є бар'єром для поширення інфекцій, наймасовіша структура;

- Скупчення лімфатичної тканини у стінках порожнистих органів травної і дихальної систем (лімфатичні вузлики червоподібного відростка-апендикса і клубової кишки, мигдалики);

Мигдалики – скупчення лімфоїдної тканини у вигляді грудочок у глотці(вузлики). У глотці є численні дрібні включення лімфоїдної тканини у вигляді острівців, яка виконує аналогічну до мигдаликів функцію.

Розпізнають бактерії, які потрапляють через ніс і рот;

Апендикс – червоподібний або хробакоподібний відросток – периферійний лімфоїдний орган, що розташований на куполі сліпої кишки людини та деяких хребетних тварин. Слугує для захисту кишечника від шкідливих бактерій.

2. Рівні організації імунної системи

Системний рівень. На відміну від інших фізіологічних систем імунна система поширена по всьому тілі. В організмі людини є органи, до яких імунна система має обмежений доступ. Це мозок, очі, плацента, сім'яники.

Органний рівень.

Центральні органи імунної системи – кістковий мозок і тимус, а до периферичних відносяться – мигдалики, лімфатичні вузли, селезінка, апендикс.

Тканинний рівень.

Лімфоїдна тканина є скупченням лімфоцитів і допоміжних клітин у складі слизових оболонок багатьох органів. Так, в тонкому кишечнику розташовуються пейєрові пляшки, в бронхах – лімфоїдні фолікули, в носоглотці – аденоїди.

Клітинний рівень.

Основними клітинами імунної системи є лейкоцити, серед яких Т-лімфоцити й В-лімфоцити. Імунна система постійно підтримує певну кількість своїх клітин завдяки стовбуровим клітинами червоного кісткового мозку.

Молекулярний рівень.

Молекули імунної системи секретуються її клітинами і можуть функціонувати як самостійні агенти. Це імуноглобуліни (антитіла), що утворюються В-лімфоцитами. Зв'язок між клітинами та органами імунної системи здійснюється за допомогою сигнальних білків – цитокінів.

3. Класифікація типів імунітету.

Розповідь викладача із демонстрацією схеми 2, 3 та презентації.

За механізмом реалізації розрізняють гуморальний і клітинний імунітет.

Схема 2

За специфічністю до конкретного інфекційного агента розрізняють **специфічний і неспецифічний імунітет**. Обидва типи можуть здійснюватися за допомогою клітинних або гуморальних механізмів. Клітинний специфічний імунітет здійснюється Т-лімфоцитами, а неспецифічний здійснюється завдяки НК-клітинам (natural killers) і фагоцитам.

Гуморальний – забезпечується певними хімічними речовинами. Гуморальний специфічний здійснюється В-лімфоцитами, що виробляють антитіла. Неспецифічний забезпечується інтерферонами, лізоцимом, хлоридною кислотою.

Клітинний специфічний тип імунітету також здійснюється за допомогою лімфоцитів, але іншого типу – Т-лімфоцитів. Вони здатні розпізнавати чужорідні антигени на поверхні інших клітин.

Контакт з антигеном ініціює початок інтенсивного поділу лімфоцитів. Більша їх частина стає Т-кілерами, які здатні вбивати специфічний тип чужорідних клітин. Інший тип Т-клітин – Т-хелпери – необхідний для забезпечення взаємодії між Т- і В-лімфоцитами для запуску розмноження останніх.

Саме Т-хелпери уражаються вірусом імунодефіциту людини, що призводить до розладів імунної функції організму.

Третій тип – Т-супресори, пригнічують розвиток імунної реакції, що є необхідним на завершальних стадіях хвороби. Цікавим питанням є те, чому імунна система не формує клітини, які є специфічно-чутливими до власних антигенів. Науковці вважають, що такі клітини утворюються, проте на етапі дозрівання знищуються.

Імунітет може бути **активним або пасивним**.

Активний імунітет формується функціонуванням імунної системи власного організму.

Пасивний – пов'язаний з дією чинників зовнішнього походження. Також імунітет може бути **природним або штучним**.

У природному розрізняють:

вроджений та набутий – той, що з'явився внаслідок хвороби.

Набуті форми імунітету формуються протягом життя людини і не передаються від батьків дітям.

У штучному:

активний – той, що з'явився під дією вакцини (вбитий або ослаблений збудник хвороби);

У пасивному – той, що виник під дією імунної сироватки (введення готових антитіл проти певного збудника)

Класифікація типів імунітетів

4. Імунна відповідь

Імунна відповідь – це сукупність реакцій, що виникають в організмі внаслідок взаємодії його імунної системи з антигеном.

Кожний організм має свій генетично зумовлений тип імунної відповіді.

Основними формами імунної відповіді організму людини є:

клітинний імунітет – основою є клітини і синтезовані ними речовини;

гуморальний імунітет – основою є антитіла;

імунологічна пам'ять – здатність лейкоцитів зберігати інформацію про антигени;

Викладач пояснює, використовуючи графік

Графік 1.

Розвиток первинної і вторинної імунної відповіді організму на патологію

імунологічна толерантність – властивість імунної системи специфічно не реагувати на конкретний антиген. Під час проникнення антигену в організмі виробляються антитіла.

Антигени – це молекула білків чи полісахаридів, що викликає утворення антитіл. Всі клітини мають на своїй поверхні антигени, за допомогою яких клітини впізнають одна одну.

Найхарактернішими властивостями антигенів є генетична чужорідність, макромолекулярність та специфічність.

Антитіла – це білкові молекули, що утворюються в організмі у відповідь на дію антигенів і мають властивість вступати з ними у взаємодію. Антитіла є важливим специфічним чинником захисту організму проти збудників інфекційних захворювань і генетично чужорідних речовин. Усі антитіла належать до імуноглобулінів, які поділяють на 5 класів: IgG, IgM, IgA, IgD, IgE.

Людський організм здатний синтезувати до 100 млн. різних антитіл. За характером впливу на антиген розрізняють три групи антитіл:

1) **антитіла (аглютиніни)**, що зумовлюють склеювання (аглютинацію) мікроорганізмів або клітин;

2) **антитіла (лізини)**, що здійснюють розщеплення (лізис) клітин за обов'язкової участі комплементу – сукупності багатьох білків сироватки крові;

3) **антитіла (преципітини)**, що осаджують комплекси антиген-антитіло.

5. Механізми взаємодії системи антиген-антитіло

Під час контакту антигена з антитілом утворюється стійкий комплекс антиген-антитіло, в якому антиген втрачає свої патогенні властивості й нейтралізується або знищується.

Взаємодія антигенів й антитіл ґрунтується на високій відповідності (комплементарності).

Антитіла здатні високоспецифічно зв'язуватися з антигенами – чужорідними білками або глікопротеїнами, які виробляються інфекційними агентами.

Висока специфічність означає, що антитіло ефективно зв'язується лише з певним, «своїм» антигеном. Таке зв'язування приводить до його знешкодження.

Це може відбуватися в різний спосіб: шляхом своєрідного «склеювання» мікроорганізмів, руйнування їхніх клітин, хімічного зв'язування білкових токсинів. Кожний В-лімфоцит синтезує тільки один тип антитіл, специфічний до конкретного антигену.

Під час контакту зі «своїм» антигеном лімфоцит починає інтенсивно ділитися, його клони продукують антитіла, які знешкоджують антигени.

Після пригнічення інфекції деякі активовані лімфоцити залишаються в кров'яному руслі на тривалий термін (роки і десятиліття), формуючи імунну пам'ять.

Отже, основою здатності імунної системи відрізнити «чуже» від «свого» є механізми взаємодії чужорідних антигенів з відповідними антитілами.

Також до імунної системи належать:

- Нейтрофіли – пожирають чужорідну клітку, при цьому руйнуючи та залишаючи після себе гнійне виділення. Типовим прикладом роботи нейтрофілів є запальний процес при пошкодженні шкіри: рана з гнійними виділеннями.

- Макрофаги – також пожирають мікробів, однак не руйнуються, а знищують їх в собі, або передають на розпізнавання Т-хелперам.

- Еозинофіли – генерують сполуки, що руйнують в організмі людини паразитів. Одним з яскравих проявів роботи еозинофілів – алергічна реакція на гельмінти.

6. Поняття алергії

Одною з головних імунних реакцій організму є алергія – стан посиленої реакції організму на алергени, які можуть потрапляти в організм ззовні(пилки квітів, шерсть тварин та інші) або утворюватися у самому організмі. Зовнішніми виявами алергії є розвиток запальних процесів (збільшення кровообігу в локальній ділянці шкіри, набряк, почервоніння, свербіння), підвищена чутливість верхніх дихальних шляхів (кашель, чхання, нежить). Більшість цих симптомів викликана виділенням у тканинах речовини гістаміну.

Таким чином, алергія – це реакція гіперчутливості імунної системи, запуск захисних реакцій на стимули, що не є шкідливими для організму.

Імунна система функціонує в нерозривній єдності з іншими системами, що беруть участь у транспортуванні її клітин і речовин та регуляції. Деякі органи й клітини імунної системи є компонентами кровоносної, дихальної, травної, ендокринної, нервової систем, у складі яких вони виконують свої додаткові функції і взаємодію.

VI. Узагальнення та систематизація знань

Здобувачі освіти заповнюють таблицю:

Ознака	Неспецифічний імунітет	Специфічний імунітет
Які речовини здійснюють ?		
Які клітини здійснюють ?		
Які органи беруть участь ?		
Проти яких мікроорганізмів діють ?		

Виконують Інтерактивні вправи: Learning Apps. [«Імунітет та його типи»](#)

V. Підбиття підсумків уроку

VII. Домашнє завдання:

- опрацюйте §19(підручник)

– виконайте тести в онлайн-режимі (телефони)

<https://naurok.com.ua/test/start/1858823> (підготовка до контрольної роботи)

[На закріплення теми уроку пройдіть Тести в Google-формах](#)

ЗБІРНИК ЗАВДАНЬ ТА ВПРАВ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дудник Оксана Олексіївна – викладач української мови та літератури ДНЗ «Ананьївський професійний аграрний ліцей»

Анотація

У збірнику вправи та завдання складені у відповідності з програмою з української мови для здобувачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти за професіями: кухар, електромонтер, тракторист.

Підібраний матеріал забезпечує великі потенціальні можливості у формуванні професійної мовленнєвої підготовки майбутніх робітників.

Під час виконання даних завдань та вправ проводиться практична робота над вдосконаленням мовної культури, що реалізується у формуванні практичних умінь та навичок здобувачів освіти.

Завдання та вправи для професій харчового напрямку

Фонетика

Записати фонетичною транскрипцією слова-професіоналізми:

Бульйони, борщі, розсольники, сіллю, вітамінізують, солянки, пюре. пасерування, м'ясні, кружальцями, проціджений, консистенція, ошпарювання, севрюга, стерлядь, кипіння, спеції, прояснення, цибуля, обезжирення.

Орфоепія

Прочитати і записати слова і словосполучення, поставити наголос, пояснити вимову:

Концентрований бульйон, процес прояснення, розм'якшення волокон, зсідання білка, бурхливе кипіння, помутніння відвару, курячі фрикадельки, сумішшю, рум'яна шкоринка, відтяжка, підсмажити, лимонний, біфштекс, антрекот, риба фрі, тушкування.

Орфографія

Словниковий диктант

Смаження, розтоплення, відтяжка, профітролі, кльоцки, м'якоть, кукурудзяні, розтягаї, прянощі, яечно-масляні, бракераж, ароматично-смаковий, напівфабрикати, субпродукти, крохмаль, гатунок, винний оцет, коріандр, куркума, каєнський перець, кисло-лимонний, солодкувато-пряний, злегка перцевий, пряно-пекучий, голландський соус, фруктово-ягідний, фритюрниця.

Лексика

Поясніть зміст слів-професіоналізмів:

Коктейль, коблери, боулі, джулепи, колінз, пунш, кулер, фікс, хайбол, чапати, желе, самбука, кренделі, харчо, лангет, толма, лазан, капелоні, равіолі.

Фразеологія

Пояснити зміст фразеологізмів:

Передати куті меду, хоч греблю гати, на макове зерня, піти вгору, брати в голову, довести до пуття, купувати kota в мішку, без задніх ніг, теревені правити.

Спробуйте пов'язати ці вислови зі своєю майбутньою професією.

Словотвір

Утворіть за допомогою префіксів нові дієслова та поясніть їх правопис:

Терти, м'яти, мільчити, дрібнити, сушити, морозити, смажити, варити, пекти.

Будова слова

Утворіть морфемні схеми слів-професіоналізмів:

Замішувати, подрібнене, розібрана, соковита, запечена, підсмажити, присмак, шкірочка, припущений, відварена, прикрасити.

Морфологія

Провідміняйте словосполучення, поясніть їх правопис:

Харчовий лід, глютинові драглі, стручки квасолі, мазеподібна страва, однорідна консистенція, алюмінієва фольга, рум'яна шкірочка, жульєн з птиці, корзиночки з шампінйонами.

Синтаксис

Спишіть текст, виділіть граматичні основи, поясніть розділові знаки.

Кухарів найширшого профілю готують професійно-технічні заклади. Їм дають базові знання про кухні різних народів світу, щоб надалі випускники після невеликого стажування змогли освоїти будь-який напрям.

Професія кухаря була завжди надзвичайно популярною і цікавою.

Під час вступу до навчального закладу комісія зверне увагу, чи є у вас художній смак, уява, фантазія. Адже приготування і краса кожної страви – це творчий процес.

Робота кухаря потребує великих фізичних затрат, постійної напруги. Іноді він одночасно нарізає салат, стежить за кількома стравами на плиті і продумує, як саме подати готову страву. Перевагою цієї професії є стабільний заробіток.

Кожен фахівець постійно підвищує свій професійний рівень, загальну культуру, підтримує атмосферу доброзичливості, поваги до дітей і дорослих.

Для людей цієї професії обов'язковою є особиста охайність та своєчасний медичний огляд.

Пунктуація

Напишіть під диктовку, поясніть вживання розділових знаків.

Значення овочів для харчування

Овочі є продуктами першої необхідності для людини і займають значне місце в її харчовому раціоні.

Особлива їх цінність і незамінність полягає в тому, що вони містять у своєму складі всі поживні речовини, а найголовніше – вітаміни, яких мало або й зовсім немає в інших харчових продуктах.

При вживанні хліба, рису, м'яса, риби, сиру, яєць, масла в органах травлення людини утворюються шкідливі кислоти. Для нейтралізації їх необхідно споживати овочі. При споживанні овочів організм краще засвоює хліб, масло, м'ясо та інші продукти харчування. Нестача вітамінів порушує правильну роботу організму призводить до загальної слабкості, відсутності апетиту, викликає тяжкі захворювання.

Встановлено, що овочі активізують діяльність травних залоз і печінки. Особливо благотворно впливає сира рослинна їжа при порушенні в організмі мінерального обміну, при запаленнях у різних органах і судинах. Сира рослинна їжа містить у собі багато цукру, мінеральних солей, але немає кухонної солі, яка викликає хвороби.

Овочі є найважливішим джерелом вітамінів. А вітаміни регулюють важливі життєві функції організму.

Культура мовлення

1. Проведіть статусну рольову розмову про відмінність між мовою і мовленням:

а) у науковому стилі (Ваші співрозмовники – «вчені»);

б) в розмовно-побутовому стилі (ваші співрозмовники – «люди без вищої освіти»).

2. Проведіть комунікативну гру «Нарада в кабінеті керівника»:

а) авторитарного стилю;

б) демократичного стилю;

в) ліберального стилю.

3. Поясніть ненормативність слів і словосполучень і доберіть нормативні відповідники:

Чотирнадцять, вибачте мене, дякую вас, в одному із підручників, зустрівся з кухарем Іваном Сидоренко, харчуватимемо до 50-ти чоловік, поварю Віталіє.

*Завдання та вправи для професій
енергетичного напрямку*

Фонетика

Поясніть призначення фонетичної транскрипції і затранскрибуйте текст.

Електротехніка – наука про практичне використання явищ, що зумовлені електричними зарядами та їх рухом у просторі. Ця наука розглядає тіла з великою кількістю елементарних зарядів.

Важко навіть уявити собі сучасний і майбутній світ без електроніки як галузі науки і техніки. В умовах сучасної науково-технічної революції електроніка як наука дає можливість успішно розв'язувати складні проблеми високоефективного перетворення різних видів первинної енергії (механічної, теплової, ядерної, сонячної) в електричну, оптимального використання електроенергії в технологічних процесах щодо цілеспрямованого перетворення речовин.

Орфоенія

Знайдіть у тексті слова, букви і буквосполучення, які вказують на розбіжність між вимовою і написанням. Поясніть вимову цих слів відповідно до орфоенічних норм.

В електротехніці здебільшого розглядають макровзаємодії, тобто взаємодію заряджених тіл. Заряди можуть переходити з одного тіла на інші та сума їх в системі ізольованих тіл не змінюється. Електрично заряджене нерухоме тіло утворює в навколишньому середовищі електростатичне поле. Воно виявляється через механічну дію на інші заряджені тіла. Ця дія залежить від значення заряду.

Електричний струм – це упорядкований рух електричних зарядів, що утворюється зарядами різного знаку. Струм – це напрямлений рух позитивних зарядів. Якщо рухаються негативні заряди, то вважають, що в протилежному напрямку рухаються позитивні.

Існують чотири види електричних струмів: провідності, перенесення, зміщення і молекулярний.

Орфографія

Визначте за якими правилами написані слова та словосполучення:

Електротехніка, від'ємний заряд, вакуум, первинна енергія, електромагнітний, електромашинна, лампа розжарювання, вугільна нитка, електромагнітний, гальванічний елемент, електрозварювання, радіоприймач, радіотелеграф, живлення, сильно струмова електрика, комп'ютерна мережа,

електронний мікросонд, заряджена вісь, принцип накладання, абсолютна діелектрична проникність, заряджені тіла, схема заміщення.

Графіка

Запишіть графічними позначеннями терміни, що застосовують в електротехніці:

Ампер, вольт, сила струму, напруга, інтегровані системи керування, високовольтне комплексне розподільне устаткування, опір, густина електричного струму, напруга електричного струму, фазочастотна характеристика підсилювача, фазова модуляція, широтно-імпульсна модуляція, коефіцієнт корисної дії.

Лексика

Поясніть зміст запозичених слів-термінів:

Логарифматор, генератор, синусоїд, трансформатор, індукція, транзистор, електровакуум, оптрони, мультівібратор, ротор, терморезистор, конденсатор, компаратор, мегомметри, омметри, амплітуда.

Фразеологія

Поясніть зміст фразеологізмів, пов'яжіть їх зі своєю майбутньою професійною діяльністю.

Передати куті меду; ні в сих ні в тих; згорнувши руки; не виходить з думки; оббивати пороги; у поті чола; хвалити Бога; роззявляти рота; посиденьки справляти; манна небесна.

Словотвір

Зробіть морфемний та словотворчий аналіз запропонованих слів:

Напруга, саморозрядження, вентилятор, вимикач, надпровідність, перетворення, перевантаження, запобіжники, переміщення, електрорушійна, двополюсник, споживач, розрядження, провідники, з'єднання, розгалуження.

Будова слова

Розберіть слова за будовою:

Замикання, закорочення, провідність, двополюсний, електромагнетизм, заряджений, потокозчеплення, намагнічування.

Морфологія

Виконати морфологічний аналіз слів:

Намагнічування, магніторушійна, циркулює, магнітном'які, високочастотний.

Синтаксис

Утворіть словосполучення, дібравши до іменників потрібні прикметники:

Гума, напруга, навантаження, процес, потужність, нагромаджувач.

Зразок: напруга (яка?) допустима.

Пунктуація

Напишіть початок тексту під диктовку, продовжіть його, додавши відомості про важливість та відповідальність професії «Електромонтер», проаналізуйте розділові знаки.

Різноманітність електричних і електронних приладів та апаратів вимагає від спеціаліста-електрика глибоких знань. Недосвідченість, недостатня кваліфікація можуть призвести до тяжких наслідків для людей і обладнання.

Сучасні вимоги до знань висококваліфікованого робітника сягають за рівнем майже інженерних. Щоб якісно виробляти, налагоджувати та експлуатувати сучасні електротехнічні пристрої, треба мати глибокі знання, набуті вмінь і навичок.

Культура мовлення

Прочитайте текст про візитні картки і спробуйте створити її макет:

а) з даними про вас сьогодні;

б) з даними про вас як фахівця енергетичного напрямку (електрика).

Візитна картка – це атрибут сучасної цивілізації. Без неї важко уявити життя дипломата, політика, ділової людини, митця, службовця. Вона представляє собою аркушик не надто цупкого білого паперу розміром 4см на 8см для жінок і 5см на 9см для чоловіків. На ньому чорною фарбою типографським способом друкують логотип і назву організації, ім'я, по батькові, прізвище, посаду, телефон, факс, поштову адресу.

Зворотний бік залишається незаповненим: на ньому роблять записи. Якщо є потреба, то виготовляють візитні картки іноземною мовою.

Завдання та вправи для професій сільськогосподарського напрямку

Фонетика

Запишіть слова фонетичною транскрипцією:

Дизель, глушитель, фільтрування, відстоювання, центрифугування, зрідження, повітроочисник, щоки, зчеплення.

Що означають ці слова-професіоналізми?

Орфоєпія

Запишіть слова, поставте наголос. Утворіть з ними кілька речень про свою майбутню трудову діяльність.

Рейсмус, гусеничні, буксирний, розподільник, навішування, шасі, обладнання, магнето, стартер, електрообладнання.

Орфографія

Запишіть фонетичною транскрипцією слова і з'ясуйте їх правопис:

Рубальний, натискання, зворотно-поступальний, петляння, перекручування, налагодження, запалювальна, кривошипи.

Лексика

Поясніть значення слів та словосполучень:

Колінчастий вал, самоіндукція, магнітопровід, вихрові струми, окалина, переривний резистор, котушка запалювання, ізолятор, стартер, конденсатор, ексцентрик.

В межах якої теми спецпредмету ви їх почули ?

Фразеологія

Виконайте короткий опис вашої майбутньої професії, використавши фразеологізми:

Два хитрих мудрого не переважають, бити байдики, ні в сих ні в тих, ні бе ні ме, знайко біжить, а незнайко лежить, учення світ, а невчення – тьма, журись, а за діло берись, праця чоловіка годує, а лінь марнує.

Словотвір

Поясніть правопис слів та словосполучень:

Зчеплення, півосі, коробка передач, розвантажувач, сходження коліс, самоскид, механізм керування, поршневий палець, міжосьовий диференціал, генератор.

Будова слова

Виконайте морфемний аналіз запропонованих слів, з кількома складіть речення.

Змішувач, вентилятор, запобіжники, самоzapалювання, саморозрядження, щіткотримач, причіп, пробуксовування, вантажопідйомність, встановлення.

Морфологія

Провідніайте слова-професіоналізми:

Зчеплення, шиномонтаж, протипожежний, дорожньо-транспортний, обшиповка.

Синтаксис

Виконайте синтаксичний розбір речень.

Якщо масло перебуває у спокійному стані або рухається з малою швидкістю, то частинки, щільність яких перевищує щільність масла під дією сили тяжіння, випадають в осад. Цей процес має назву відстоювання. Таким способом масло очищається в корпусах фільтрів і у спеціальних фільтрах-відстойниках.

Пунктуація

Напишіть під диктовку, поясніть вживання розділових знаків.

Рейсмус та його застосування

Рейсмус є основним інструментом для просторового розмічання і служить для нанесення паралельних, вертикальних і горизонтальних ліній, а також для перевірки встановлення деталей на плиті. Він складається з чавунної основи вертикального стояка, гвинта з гайкою для закріплення рисувалки установочного гвинта для підведення голки, планки і муфти. Для точнішого розмічання застосовують рейсмус з мікрометричним гвинтом.

Культура мовлення

Пригадайте правила ведення телефонної розмови, уважно прочитавши поданий текст. Побудуйте уявну телефонну розмову з майстром виробничого навчання.

Деякі правила телефонування

Телефонна розмова – це надзвичайно поширений вид усного дистанційного невізуального спілкування. Співрозмовники не бачать один одного, не користуються жестами, а тому вирішальне значення мають фонетичні знаки: паузи, мовчання та інтонація.

У телефонній розмові фрази вимовляють чітко, особливо виразно початкові і кінцеві звуки слів. Привітання має важливе значення, тому що відоме українське прислів'я навчає: «Як звуть, так і озиваються».

На початку розмови відрекомендуйтеся, якщо є в цьому потреба. Розмову не потрібно вести квапливо або дуже мляво. У розмові викладайте коротко суть проблеми, не зловживайте часом співрозмовника. Тривалість ділової розмови – 3-5 хвилин. Завершують телефонну розмову фразами подяки, прощання, а при потребі – вибаченням.

Використана література

1. Авраменко О.М., Бланк М.Б. Українська мова та література: Довідник. Завдання в тестовій формі. Частина I./ О.М. Авраменко, М.Б. Бланк – К.: Грамота, 2011. – 552 с.
2. Нестандартні уроки з української мови та літератури. Випуск 1/ Упорядник К.Ю. Голобородько. – Харків: Основа, 2006. – 304 с.
3. Передерій Г. У світі звуків і слів. Цікаві завдання з фонетики, лексикології і словотвору/ Г. Передерій, Т. Карпенко - К.: Богдана, 1998.- 399 с.
4. Головчук А.Ф. Експлуатація та ремонт сільськогосподарської техніки: Підручник: У 3-х кн../ За ред.. А.Ф. Головчука. –К.: Грамота, 2003-2005 Кн..3 Машини сільськогосподарські/ А.Ф. Головчук, В.І. Марченко, В.Ф. Орлов. - 2005. -576с
5. Доцяк В.С. Українська кухня: Підручник для учнів ПТНЗ. – Львів: Оріяна Нова, 1998. 558с.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ. РОБОЧИЙ КОНСПЕКТ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗА ПРИНЦИПОМ «БАЧУ – НАВЧАЮСЬ!»

Гриньова Олена Григорівна –
викладачка української мови та літератури
ДНЗ «Одеський професійний ліцей сфери послуг
ПНПУ ім. К.Д. Ушинського»

Скільки відсотків навчального матеріалу здобувачі освіти можуть запам'ятати, скажімо, за один день навчання? Інформації безліч! А важливий матеріал в них за день навчання розсіюється. Залишаються лише яскраві, неординарні моменти.

Зрозуміло, що весь урок неможливо зробити яскравим, неординарним, але певний етап можна урізноманітнити.

І в цьому допомагає візуалізація, у будь-яких її проявах: чи то інфографіки, чи то ілюстрації, чи ментальних картах, відеороликів, фотоматеріалів та інше.

Мене завжди цікавило питання: «Як здобувачів освіти зацікавити у записуванні своїх конспектів?» Як розбурхати креативність у них під час запису інформації у свої зошити. Адже здобувачі освіти прийшли до навчального закладу після школи. Швидкість записування інформації досить не у всіх висока. Та й вони губляться у своїх записах, бо створюють їх швидкома, без поділу на важливі етапи та без виділення головної інформації.

Тому для себе (не лише для себе, більше для здобувачів освіти) виділила **головні правила у створенні робочого конспекту:**

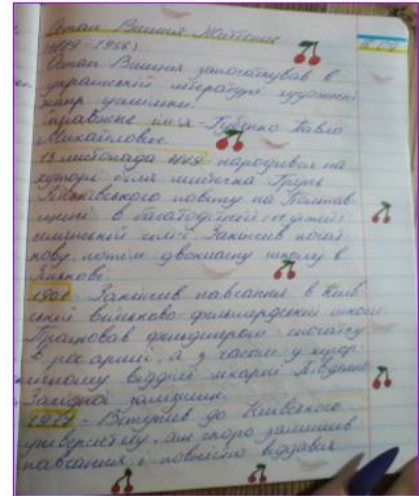
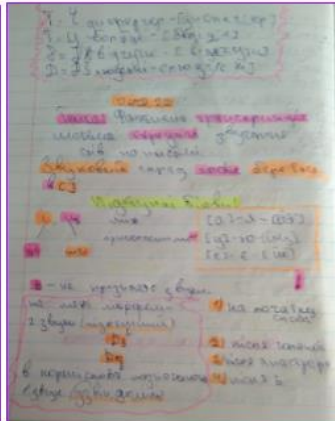
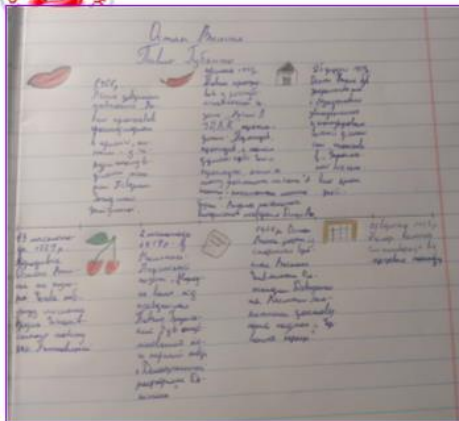
- конспект здобувача освіти – це його особисте «паперове середовище»;
- не обмежую здобувачів освіти в оформленні своїх конспектів;
- асоціативні малюнки – допомога в обробці інформації – «я так бачу!»;
- «мій конспект» – путівник до запам'ятовування: «Бачу – навчаюсь!».

Кольорова гамма допомагає здобувачам освіти краще орієнтуватися у своїх записах. Невеликі малюнки – це своєрідні натяки – «звернути увагу», «запам'ятати».

На зображенні №1 приклади робочих конспектів, в яких здобувачі освіти виділяють кольорами важливу інформацію. Тому раджу дозволяти здобувачам освіти «кольорувати» записану інформацію. Під час вивчення творчості О. Вишні здобувачка освіти оздобила конспект вишнями. А інша навіть намалювала мініатюрні малюнки-натяки на події із життя митця.

**Державний навчальний заклад «Одеський професійний ліцей сфери послуг
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського»**

Кольорова гама допомагає здобувачам освіти краще орієнтуватися у своїх записах. Невеликі малюнки - це своєрідні натяки - "звернути увагу", "запам'ятати"

На уроках української мови та літератури пропоную малювати (як уміють, шедеврів не вимагаю) мініатюрні малюнки слів, які потрібно запам'ятати, винятки, звернути на них увагу. Здобувачам освіти так краще орієнтуватися у записах та одразу можна виокремити важливу інформацію у конспекті.

Як приклад, під час написання есе на тему «Що мені потрібно для щастя?» першим етапом було – візуалізувати свої ідеї, а вже потім описати їх.

Урок української літератури. Уявлення героїв «Легенди про вічне життя» І.Франка

Пишемо есе на тему: «Що мені потрібно для щастя». Перший етап в написанні - візуалізуємо свої думки

А наступні малюнки просто вражають! Це бачення твору О.Кобилянської «Меланхолійний вальс» очима здобувачів освіти. Робота на першій світліні вражає. Малюнки пов'язані із твором – в них відчувається музика.

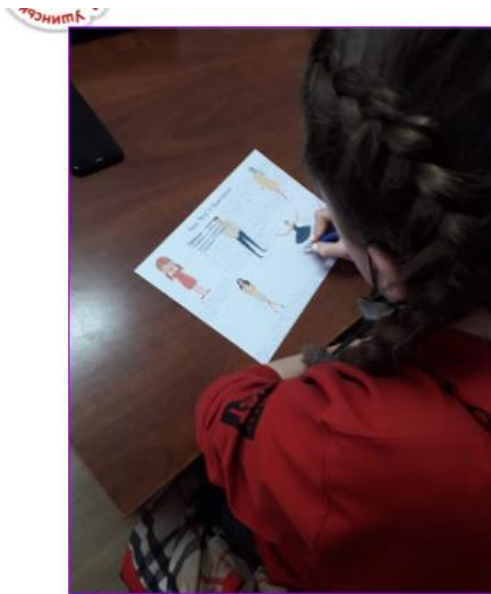
Твір “Меланхолійний вальс” О.Кобилянської очима здобувачів освіти

Урок української мови. Опрацьовуємо тему «Наголос». Здобувачка освіти дуже талановита (має хист до малювання) – виявила бажання створити комікс, в якому показує сюжет із використанням слів із проблемним наголосом: головний герой – **чорнослив**. В цьому слові здобувачі освіти важко запам'ятовують правильний наголос.

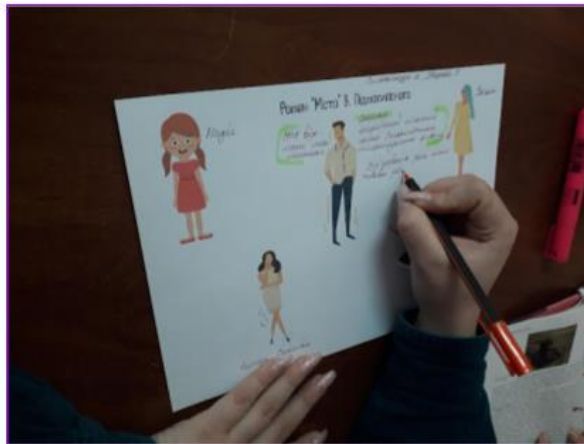

Урок української мови. Опрацювання теми “Наголос”. Здобувачка освіти створила комікс із словами, в яких потрібно запам'ятати наголоси

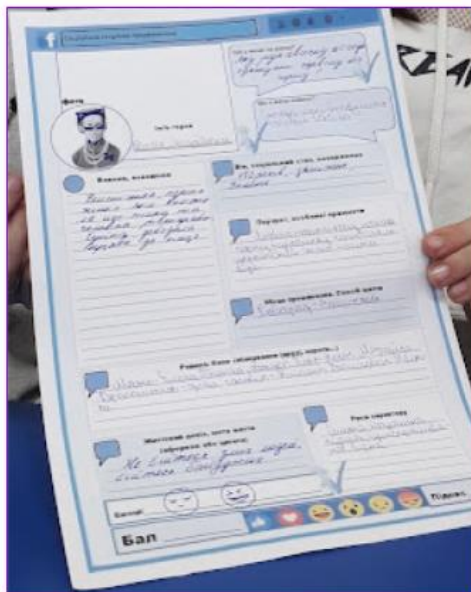
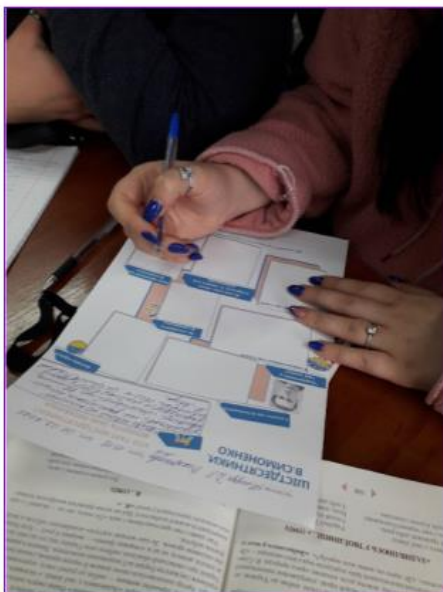
Під час опрацювання художнього твору, а саме характеристики героїв, важливо, щоб здобувачі освіти мали яскраве уявлення про них. То ж одним із засобів візуалізації – є створення листів із умовними героями. В цих листах здобувачі освіти описують героїв.

Візуалізуємо героїв твору - "я уявляю героїв"

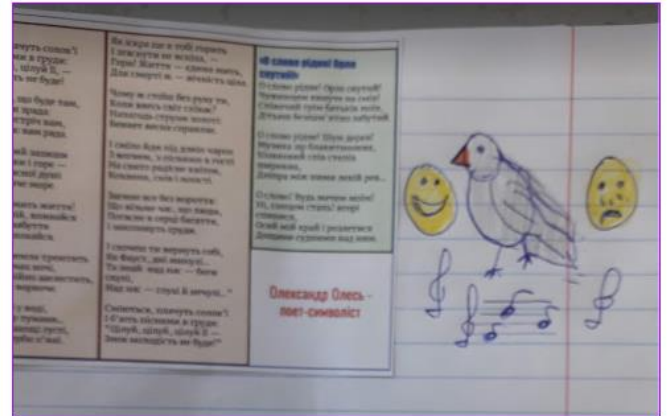
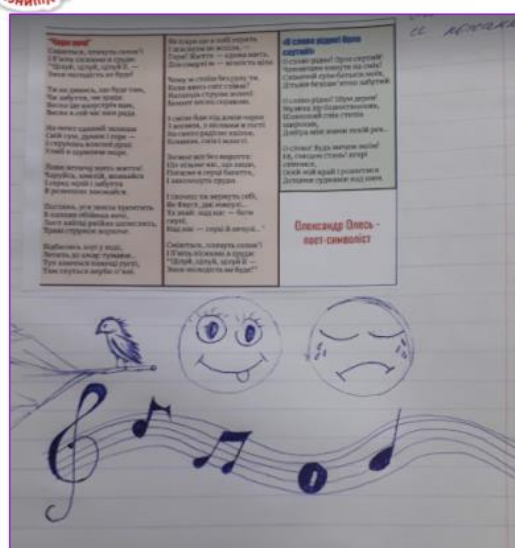

Для кращого уявлення про митця, за допомогою платформи «Канва» створюю для здобувачів освіти робочі аркуші із яскравими шаблонами.

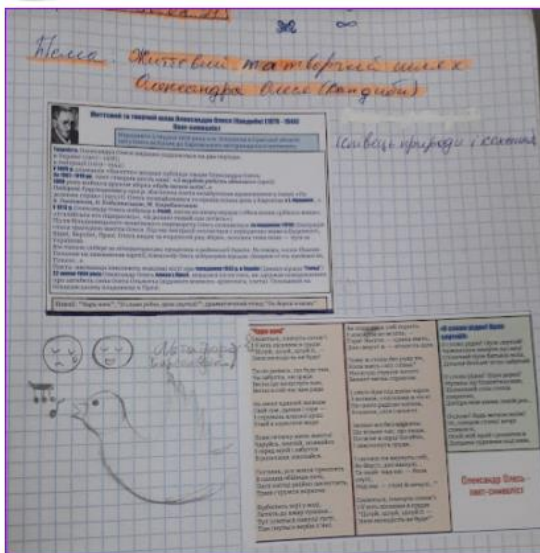

Робочі аркуші. Уроки української літератури. Досліджуємо постать митця.

Яскравим прикладом робочих конспектів із застосуванням візуалізації є світлина, на яких здобувачі освіти візуалізують поезію, на прикладі творчості О.Олеся. Чудово демонструють малюнки-натяжки здобувачів освіти рядки поезії митця «Сміються, плачуть солов'ї і б'ють піснями в груди» та приклад малюнків-натяжків на рядки поезії «О слово рідне! Орле скутий!» (Слайд №12-13)

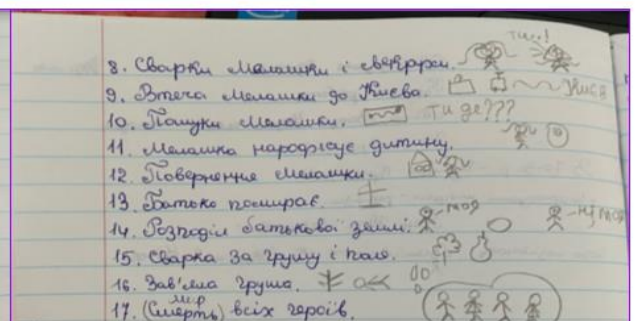
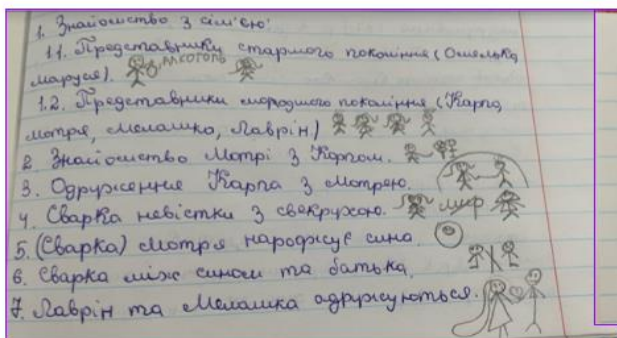

Робочий конспект. Візуалізуємо поезії О.Олесь

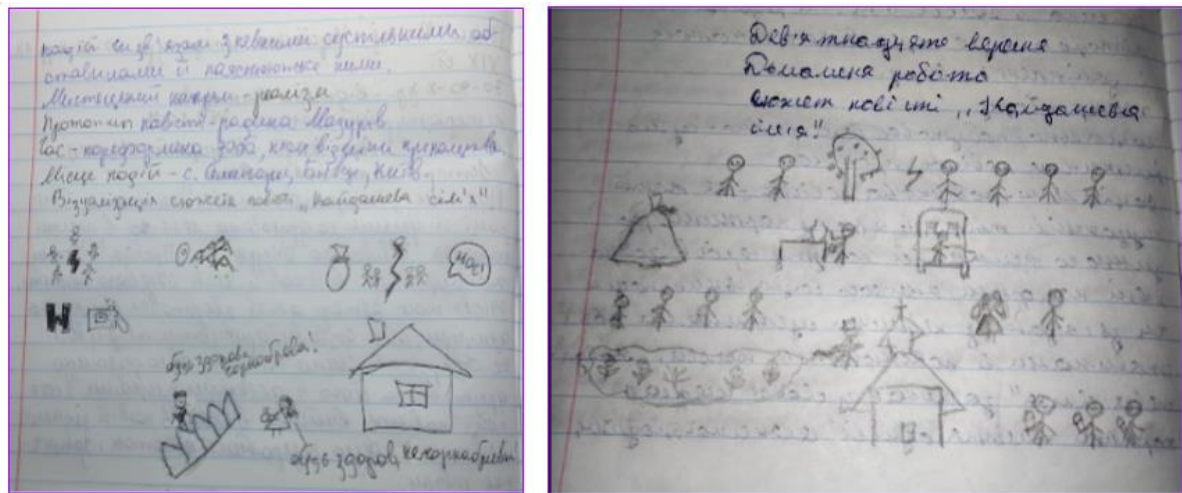

Робочий конспект. Візуалізуємо поезії О.Олесь

Наступне зображення – приклад чудової роботи здобувачки освіти, яка візуалізувала мініатюрними малюнками сюжет повісті «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького. В майбутньому їй буде легко пригадати події за поданим конспектом.

Робочий конспект. Візуалізуємо сюжет твору "Кайдашева сім'я" І.Нечуя-Левицького

Робочий конспект. Візуалізуємо сюжет твору "Кайдашева сім'я" І.Нечуя-Левицького

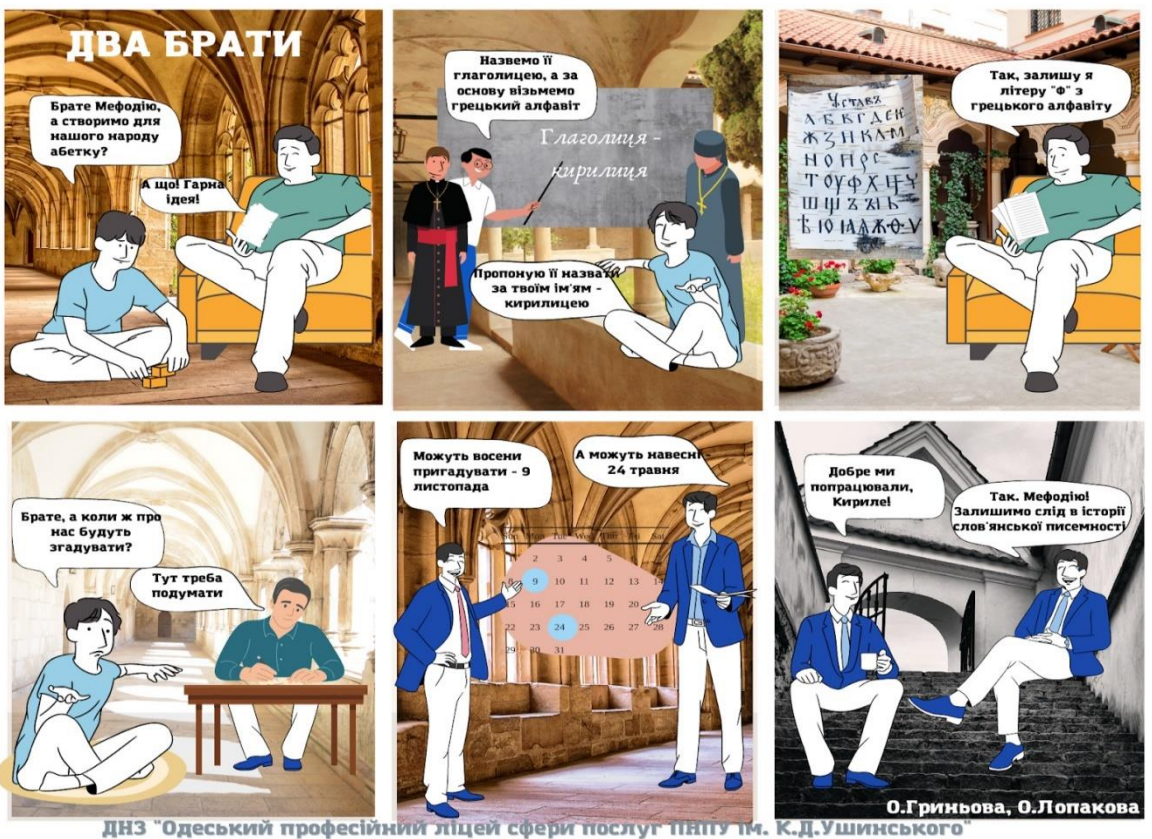
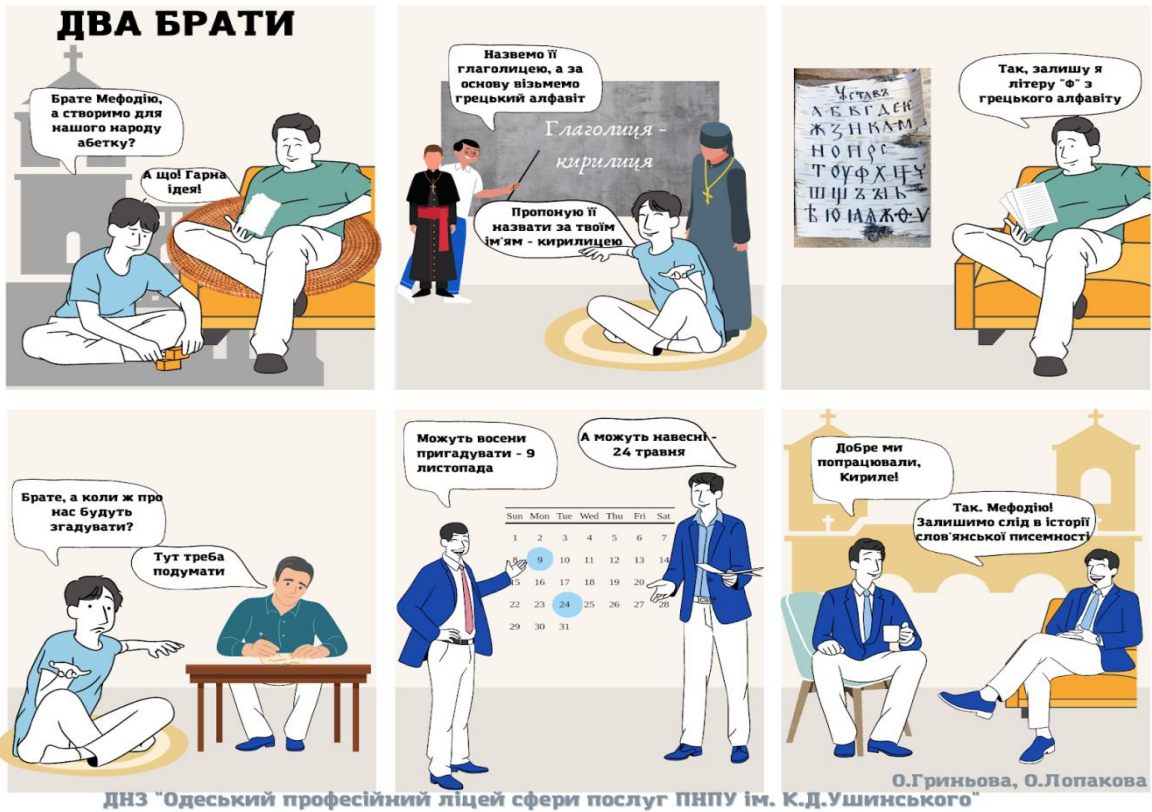
А за допомогою додатка «Jamboard» спільно із здобувачами освіти можна колективно візуалізувати твори, мовні явища під час дистанційного навчання. На світлині подано приклад візуалізації про О. Вишню.

Працюємо в Jamboard. Візуалізуємо інформацію за творчістю О.Вишні

Візуалізувати можна і будь-яке свято. Скажімо, на слайді №17 приклад створеного коміксу про історію виникнення свята Дня слов'янської писемності. Під час створення коміксу із здобувачами освіти обговорювали діалоги, зовнішній вигляд героїв. То ж у них була цілісна картина про дане свято.

Потім провели опитування, який варіант до вподоби, оскільки зробили два види цього коміксу.

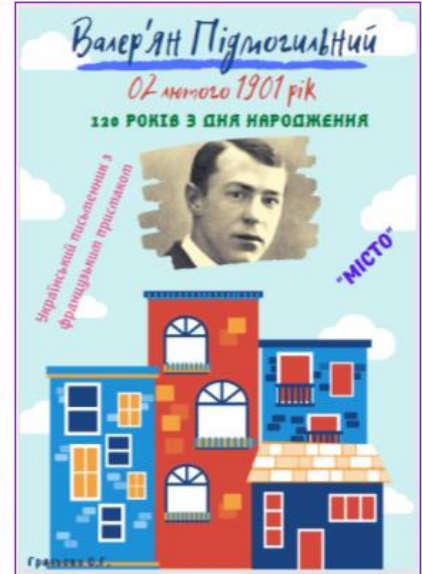
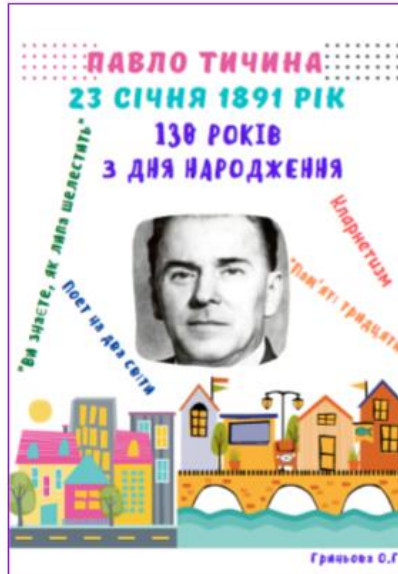
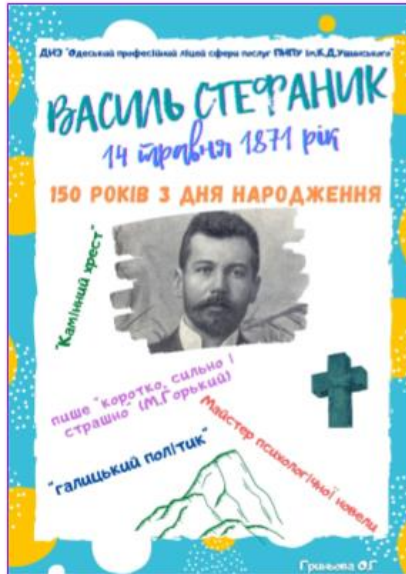

Ще одним прикладом візуалізації є створення ювілейних листівок до Дня народження письменників. В них можна передати важливі моменти із життя

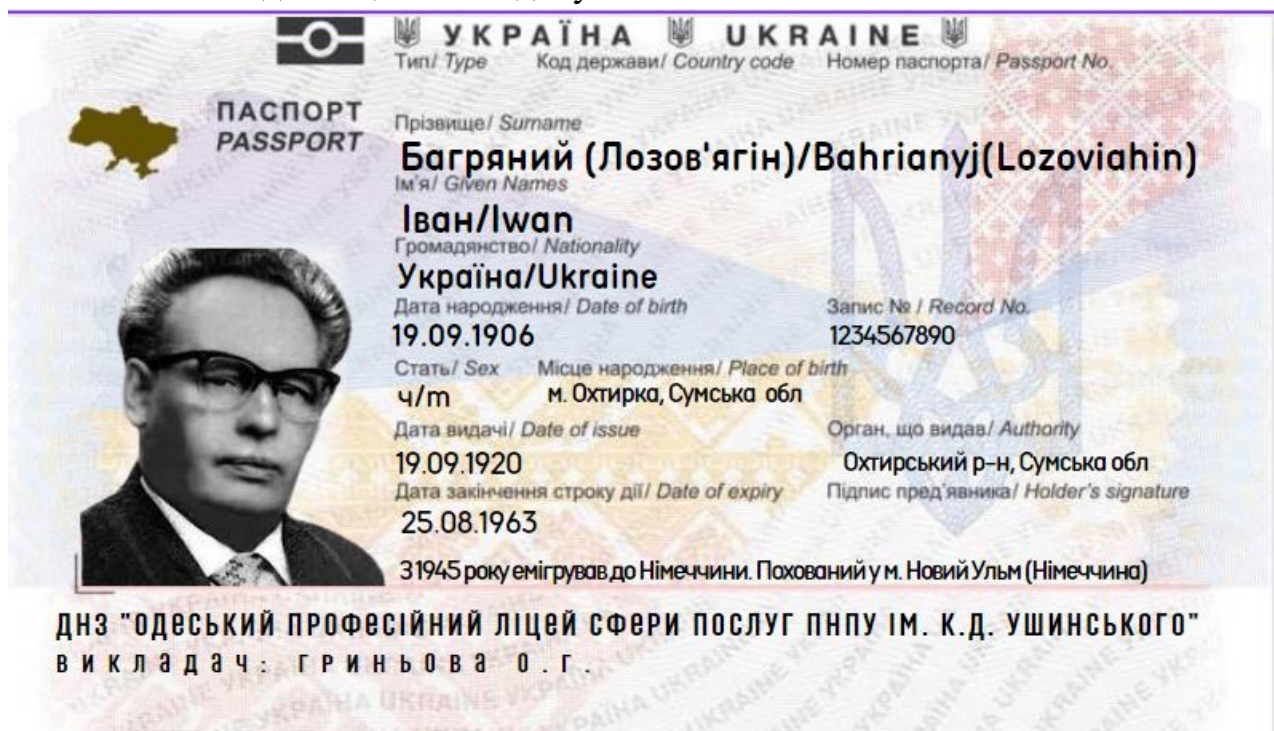
митців за допомогою малюнків чи окремих фраз. Наприклад, на листівці В. Стефаніка зображені гори, що є свідченням того, що письменник родом із Заходу України. А малюнок хреста натякає на новелу «Камінний хрест».

Ювілейні листівки про письменників як один із способів візуалізації

Розробила картки-муляжі «закордонних паспортів» до теми «Письменники-емігранти». Подаю приклад вже заповнених шаблонів. А зі здобувачами освіти під час уроків заповнюємо такі картки, які будуть містити коротку відомість про місце та рік народження письменника, та країну, в яку митець емігрував, а також місце поховання. Така ідея зацікавить здобувачів освіти.

Ще одним дієвим методом візуалізації є малюнки-загадки. Назвала таку серію карток «Впізнай мене». На них зашифрований митець малюнками-натяками. За допомогою таких карток можна узагальнювати знання про письменника, а також проводити підготовку до ЗНО, аби здобувачі освіти могли легко пригадати художній твір та самого письменника.

Візуалізація надихає на творчість. Велика кількість серед здобувачів освіти й не задумувались про свою креативність. А вона в них є! Лише потрібно її «розбудити»!

Тож завдання викладача – розбурхувати уяву здобувачів освіти, аби спонукати їх до зацікавленості та полегшеного запам'ятовування інформації.

Список використаних джерел

1. <https://naurok.com.ua/post/9-priyomiv-vizualizaci-dlya-vikoristannya-na-uroci>
2. <https://vseosvita.ua/library/vizualizacia-ak-odin-iz-zasobiv-pidvisenna-akosti-movnoi-ta-literaturnoi-osviti-484135.html>

МОДЕЛЮВАННЯ УРОКІВ ІСТОРІЇ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Світлана Кушнір – викладач вищої категорії, старший викладач .Викладач історії. ДПТНЗ «Одеський професійний ліцей технологій та дизайну»

Останніми роками все більш очевидною як для педагогів, так і широкої громадськості, є гостра потреба у розвитку критичного мислення в української молоді. Насамперед це важливо, оскільки сформувати у нового покоління основи демократичної свідомості і відповідного способу життя, неможливо без розвитку умінь переконливо аргументувати свою позицію в процесі обговорення соціальних проектів і відстоювання власної точки зору. Окрім того, молодій людині вкрай потрібні уміння тверезо аналізувати явища суспільного життя, протидіяти різним формам несанкціонованого вторгнення в її свідомість, особисте життя, спробам будь-яких інформаційних маніпуляцій. Нарешті розвинене критичне мислення суттєве для ефективного навчання і продуктивної повсякденної життєдіяльності.

Вчені по різному визначають поняття «критичне мислення». Тому, не надаючи великого значення одній дефініції, можна погодитись, що критичне мислення – це мислення про мислення, коли людина аналізує власне мислення з метою його покращення, удосконалення. Таке удосконалення можливе на основі застосування ефективних мисленневих стратегій і стандартів коректного мислення.

Якщо узагальнити думки багатьох дослідників, критичне мислення постає як складне, багатовимірне і багаторівневе явище, особливий тип, спосіб мислення, що є сукупністю розумових стратегій і процедур, опанування якими передбачає вільне використання людиною мисленневих операцій високого рівня, застосовуваних для опрацювання інформації, формулювання обґрунтованих висновків і оцінок і прийняття рішень.

З педагогічної точки зору корисно уявити собі критичне мислення як чіткий перелік мисленневих операцій, яких поетапно, крок за кроком можемо навчати здобувачів освіти. Отже, з педагогічної точки зору, під критичним мисленням розуміємо такий тип мислення, що характеризується здатністю людини:

- бачити проблеми, ставити запитання;
- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;

- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Викладач може стимулювати здобувачів освіти до розвитку умінь критичного мислення у навчанні під час читання і письма, так само як і під час говоріння й слухання. Надавати змогу самостійного дослідження, конструювання здобувачам освіти у процесі активної пізнавальної діяльності та інтерактивної взаємодії на уроці власних знань умінь, ставлень і смислів.

Педагогічна модель, що забезпечує навчання здобувачів освіти критичного мислення і має бути покладена в основу проектування, самостійного дослідження здобувачами освіти об'єкта або проблеми. Процес починається з колективного визначення того, що вони вже про це знають, та чого їм належить навчитись. Потім слід перейти до вільного виявлення ними фактів і розгляду варіантів розв'язання проблем, що досліджуються, і в кінці - до заснованого на фактах осмислення. Далі набута інформація порівнюється з тими знаннями, уявленнями, ставленнями, що існували в здобувачів освіти раніше, зокрема виявляються і упередження, виробляється основа для власного судження і подальшої роботи.

Сучасна освіта повинна формувати особистість, яка буде здатна приймати неординарні рішення, знаходити свій шлях у реаліях, що стрімко змінюються. З огляду на це, ефективною є загальноновизнана технологія критичного мислення, яка дає можливість здобувачам освіти не просто запам'ятовувати і відтворювати навчальний матеріал, а формувати вміння його аналізувати, узагальнювати, використовувати у нестандартній ситуації, вести пошуково – дослідницьку роботу.

Під час вивчення історії часто запитують про оптимальну форму навчання здобувачів освіти як для розвитку критичного мислення, так і для досягнення предметних завдань уроку. А також про те, які методи слід застосовувати в тому чи іншому випадку.

Технологія проведення уроку з розвитку критичного мислення – міжпредметна. При цьому вона, залежно від предметного наповнення та дидактичних завдань уроку, може набувати різних характеристик. Наприклад, це можуть бути різні типи уроку – набуття нових знань, формування умінь тощо, або ж різне наповнення змісту уроку – математичний, природознавчий, мовно-літературний інші.

Така структура передбачає побудову уроку з трьох основних частин: вступної, основної та підсумкової.

У досвідченого вчителя – великий набір інструментів. Його вибір потребує врахування кількох чинників.

1. Характер матеріалу і результатів, які вчитель хоче отримати – знання, уміння чи ставлення?

Якщо ви чекаєте засвоєння знань – пасуватимуть методи повторення: опитування, тести, взаємоперевірка, перечитування чи перегляд та ін. Якщо уміння – вам потрібно організувати діяльність, у якій здобувачі освіти будуть вправлятися, щоб сформувані або розвинути вміння. Формування ставлень чи емоцій здобувачів освіти потребує дискусії, обговорення, постановки дилем чи спірних запитань та ін.

2. Готовність здобувачів освіти до інтерактивної взаємодії – роботи в парах, зміни партнерів для спілкування, відповідального під час виконання завдання в команді, дотримання правил та ін. Така готовність не виникає автоматично, а формується поступово. Починати її розвивати в здобувачів освіти потрібно якомога раніше з невеличких і нескладних форм взаємодії (робота в парах, потім у трійках), ретельно пояснюючи здобувачам освіти послідовність дій. А після завершення обов'язково організувати обговорення успіхів та невдач цієї діяльності.

3. Ваш стиль викладання.

Адже метод має бути комфортним для вас особисто. Наприклад, якщо для вас контроль менш значущий, оберіть варіант розширеної взаємодії між здобувачами освіти, коли вони працюють самостійно більшу частину уроку, навіть не презентуючи проміжні результати роботи. І навпаки – якщо ви надаєте перевагу контролю, варто використовувати більш структуровані методи навчання: стежити за діяльністю здобувачів освіти поетапно – наприклад, ставлячи їм чіткі, виконувані за певний час завдання, які можна перевірити.

4. Нарешті, у процесі вибору методу потрібно враховувати час, який потрібен для організації роботи; особливості організації освітнього простору (насамперед, розташування меблів) та наявність джерел інформації (доступ до інтернету, книжки або роздавальні матеріали).

Головне пам'ятати: ми не прагнемо вразити когось яскравим методом чи прийомом, не прагнемо розважити здобувачів освіти. А виходимо лише з бажання зробити процес навчання більш ефективним – результативним.

Технологія проведення уроку з розвитку критичного мислення залежить від його предметного наповнення і дидактичних завдань, від типу уроку (це набуття нових знань чи формування умінь), від власне навчального предмету. Та загалом такий урок традиційно складається з трьох основних частин: вступної, основної та підсумкової. Пропонуємо детальніше ознайомитися зі структурою уроку з розвитку критичного мислення.

Виклик, або вступна частина уроку

Вступна частина уроку, яку ще називають «викликом» триває зазвичай перші 5-7 хвилин. За цей час слід актуалізувати опорні знання – «дістати» їх з довготривалої пам'яті здобувачів освіти. Саме слово підказує, що необхідно «зробити щось актуальним, потрібним» на час саме цього уроку. Опорними такі знання здобувачів освіти є тому, що саме на них, як на фундаменті, опорі, будуються наступні знання.

Наше мислення є асоціативним: з психологічної точки зору міцнішими та осмисленішими є ті знання, які ми отримуємо в контексті вже відомого, засвоєного. І навпаки – інформація швидко втрачається, якщо її запропонувати без контексту або без зв'язку з уже наявними знаннями.

Під час вступної частини уроку вчитель має пропонувати здобувачам освіти методи й завдання, які дають їм змогу:

- 1) освіжити наявні знання, уявлення, уміння, пов'язані з темою уроку;
- 2) провести «інвентаризацію» цих знань і уявлень, виявити прогалини;
- 3) зосередити увагу на новій темі;
- 4) створити контекст для сприйняття нових ідей;
- 5) сформуванати позитивне ставлення, зацікавленість у процесі навчання.

Під час уроку з розвитку критичного мислення доцільно, аби вчитель надавав слово здобувачам освіти, а сам говорив якомога менше. Він має бути провідником, стимулювати їх до роздумів, уважно вислуховувати їхні міркування.

Під час вступної частини уроку здобувачі освіти мають опанувати декілька важливих способів пізнавальної діяльності, або вдосконалити наявні вміння. Процес активного згадування того, що вони знають з опрацьовуваної теми, змушує їх аналізувати власні знання та уявлення. Це дає змогу визначити рівень цих знань і долучити до них нові.

Для того аби розв'язати це завдання, учитель має ставити навідні запитання, а також використовувати такі методи як кластер, асоціативний куц, мозковий штурм тощо.

Під час вивчення теми «Початок перебудови в СРСР» викладач запрошує здобувачів освіти висловитися, які асоціації в них викликає слово «перебудова». Названі слова-асоціації він записує на дошці й просить здобувачів освіти поміркувати над ними. Далі ставить здобувачам освіти запитання:

- З якими складнощами може зіткнутися людина, яка вирішила щось перебудувати?
- Чому інколи кажуть, що легше побудувати новий дім, аніж перебудувати старий?

- Що слід було перебудувати в СРСР та Україні в середині 80-х років?

Вступна частина уроку з розвитку критичного мислення завершується тим, що учитель озвучує нову тему і результати, яких слід досягнути, та стимулює здобувачів освіти до усвідомлення їхніх власних цілей навчання.

Осмислення, або основна частина уроку

Основна частина уроку триває **до 30 хвилин**. За цей час учитель організовує активну діяльність здобувачів освіти, зокрема спонукає їх досліджувати, осмислювати матеріал, відповідати на раніше поставлені запитання, ставити свої і шукати на них відповіді тощо.

Головне **завдання** здобувачів освіти – «конструювати» знання і навички, формувати власне ставлення до теми. Для цього вони за допомогою вчителя:

- порівнюють свої очікування з тим, що їм реально пропонують вивчити;
- ставлять запитання щодо нового навчального матеріалу;
- експериментують, пробують застосувати новий матеріал на практиці за допомогою наявних у них уявлень, знань, умінь незалежно від того, чи є вони достатніми;
- аналізують отриманий досвід;
- переглядають свої очікування й висловлюють нові;
- виявляють головне, осмислюють теоретичні ідеї, концепції;
- відстежують хід власних думок;
- роблять висновки щодо змісту матеріалу;
- пов'язують зміст уроку з особистим досвідом;
- відпрацьовують уміння і стратегії мислення.

Коли здобувач освіти долучається до сприйняття нової інформації під час читання тексту, перегляду фільму, прослуховування лекції вчителя, він навчається відстежувати своє розуміння нового й не ігнорувати прогалини в ньому. При цьому доцільно, аби він записував те, що не зрозумів, аби з'ясувати в майбутньому. Подальше відпрацювання й закріплення здобувачем освіти нових знань відбувається за допомогою різноманітних методів і прийомів організації активної самостійної роботи.

Обов'язкові елементи розвитку критичного мислення в здобувачів освіти є індивідуальний пошук та обмін ідеями в групах чи загальному колі. Дуже важливою є послідовність цих елементів – пошук має неодмінно передувати обміну думками. Ефективними методами під час основної частини уроку є:

- читання (запитання, узагальнення) в парах;
- читання з визначенням опорних слів;
- читання з маркуванням;

- «тонкі» і «товсті» запитання тощо.

Під час уже названого уроку – «Початок перебудови в СРСР» вчитель пропонує здобувачам освіти визначити, за якими лініями можна порівняти політику перебудови Михайла Горбачова і реформаторські дії Микити Хрущова під час «відлиги». Орієнтовні відповіді здобувачів освіти: мета і завдання політики, основні напрями реформ в економічній, політичній і соціальній сферах, результати реформ тощо. Фіксувати ці відповіді здобувачі освіти можуть у порівняльній таблиці. Така робота є основою для подальшого дослідження проблеми.

Третій етап уроку – найважливіший для розвитку критичного мислення в здобувачів освіти, бо його основними завданнями є узагальнення, **систематизація вивченого** й **рефлексія** щодо процесу і результатів навчальної діяльності. Необхідно аби здобувачі освіти подумали про те, що вони дізналися, чого навчилися, запитали себе, що це для них означає, як це змінює їхнє бачення і як вони можуть це використовувати.

Зазвичай підбиття підсумків триває до 10 хвилин. За цей час здобувачі освіти разом з учителем:

- узагальнюють та інтерпретують основні ідеї уроку;
- обмінюються думками та висловлюють особисте ставлення до окремих положень матеріалу чи уроку загалом;
- оцінюють набуті знання й уміння;
- ставлять перед собою запитання;
- планують застосування вивченого.

Під час підбиття підсумків здобувачі освіти удосконалюють важливе уміння – резюмувати інформацію, викладати складні ідеї, передавати почуття й уявлення в кількох словах, співвідносити нову інформацію зі своїми сталими уявленнями, тобто свідомо пов'язувати нове з давно відомим.

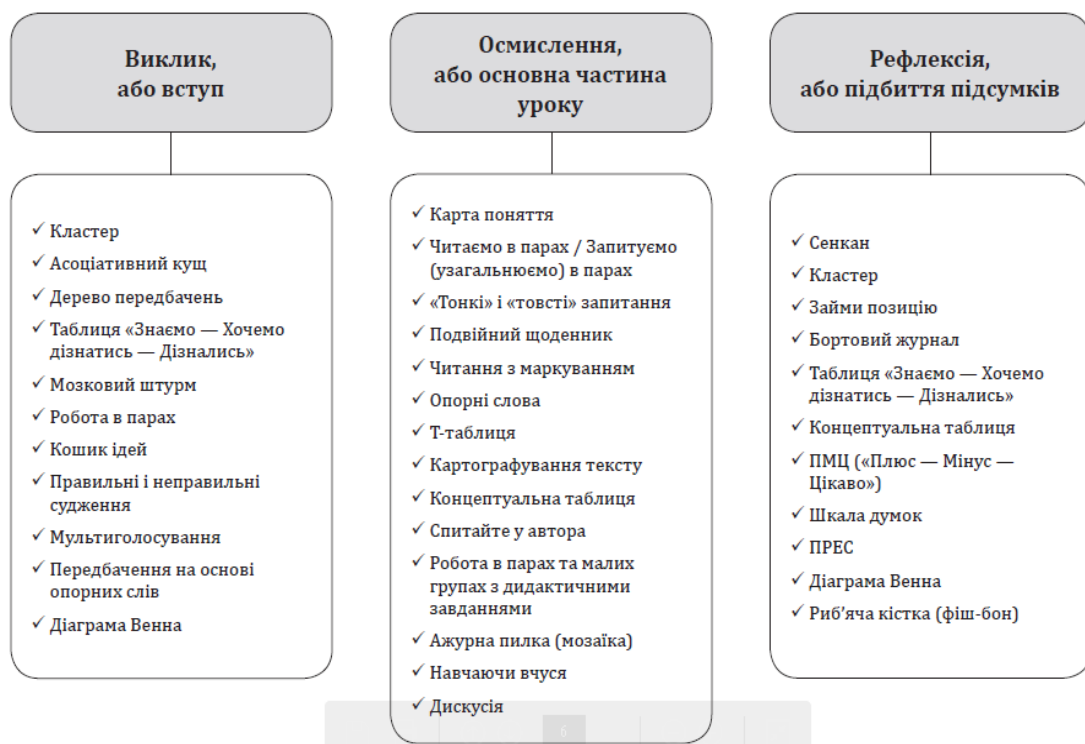
Дієвими методами розвитку критичного мислення на цьому етапі уроку є сенкан, «бортовий журнал», «шкала думок» дискусія, обговорення в загальному колі тощо. Так, наприкінці уроку можна запропонувати здобувачам освіти відповіді на запитання:

- 1) Чи отримали ви сьогодні новий досвід? Який саме?
- 2) Що нового ви дізналися на уроці?
- 3) Про що ви хотіли б дізнатися більше?
- 4) Які думки, почуття викликала у вас ця робота?

Найдієвіші методи розвитку критичного мислення

Перелік методів розвитку критичного мислення достатньо великий. Добирати їх учителю слід з огляду на мету, завдання, зміст уроку. Крім того, слід зважати на особливості цих методів, адже на певних етапах уроку вони є ефективнішими, а отже, доречнішими. Учителю має опонувати якомога більше методів розвитку критичного мислення і бути обізнаним з особливостями їх ефективного застосування.

Таблиця 1.

Аби учні мали змогу розвивати **критичне мислення**, слід системно змінити всі компоненти навчально-виховного процесу. Зупинімося на кількох з них.

1) **Завдання уроку.** Формування мисленнєвих операцій високого рівня і відповідних ціннісних орієнтацій в **здобувачів освіти** – довіри до результатів власних розумових зусиль, інтелектуальної мужності, відкритості до різноманіття думок тощо – має стати частиною цілепокладання уроку незалежно від навчального предмету, який **здобувачі освіти** вивчають.

2) **Організація навчання.** Аби формувати критичне мислення як соціальне, слід залучати учнів до обговорення і відстоювання своїх думок в інтерактивному спілкуванні з однокласниками. А отже, структура і методика уроку набувають специфічних технологічних характеристик. Змінюється «палітра» методів і засобів навчання – вчитель має віддавати перевагу тим, що дають змогу розвивавати критичне мислення **здобувачів освіти**.

3) **Контроль і корегування результатів.** Способи й методи контролю мають виявляти не лише рівень навчальних досягнень з того чи того навчального предмету, а й опанування учнем умінь і навичок критичного мислення. Такий контроль потрібен для подальшого їх корегування.

4) Практика вивчення конкретного предмету може змінюватись поетапно. І одним з найважливіших етапів є внесення системних змін в організацію навчання.

Під час дослідження навчального матеріалу вчитель має особливу увагу приділяти аналізу інформації з точки зору достовірності джерел, з яких вона надходить.

Учитель може вдало поєднувати роботу над предметним матеріалом з розвитком критичного мислення **здобувачів освіти**. Проте побудова такого уроку вимагає багатьох знань і вмінь від самого вчителя. Так, він має створювати атмосферу позитивної взаємодії **здобувачів освіти**, розумітися в тому, які форми й методи навчання ефективніші на певному етапі уроку, а ще – і це принципово важливо – самому мислити критично.

Для вчителя, який тільки починає формувати критичне мислення **здобувачів освіти**, можна рекомендувати чотири основні прості операції критичного мислення:

- порівняння (виявлення і пояснення подібного і відмінного, протилежного), аналізу (визначення частин цілого і структури),
- класифікації (віднесення до певної групи подій, явищ, які позначаються поняттям),
- оцінки (власне ставлення, підтримка чи відмова).

Наприклад для аналізу можна запропонувати здобувачам освіти роботу з картою з відповідним завданням: «На основі аналізу даних карти, визначте, які події і в який час відбувались на території України під час війни». Таке завдання стимулюватиме здобувачів освіти до виокремлення на основі легенди карти основних подій 1914-1915 та 1916- 1917 рр. і підготує їх до наступного сприйняття наслідків воєнних дій для українського населення.

Формування в здобувачів освіти навичок класифікації є дуже важливим для опанування основних програмових понять на рівні оперування ними і використання у новій ситуації.

Наприклад, один з перших документів Української революції містить достатньо інформації для визначення здобувачами освіти характеру революції, що розпочалася і її відмінностей від Лютневої революції в Росії.

Постановка запитань є одним з інструментів формування в здобувачів освіти навичок критичного мислення. Можна з упевненістю сказати, що запитання стимулюють критичне мислення. Відповідаючи на запитання, здобувачі освіти аналізують і інтерпретують інформацію, висувають ідеї, будують гіпотези, відстоюють власну точку зору.

Запитання є засобом стимулювання різних видів мислення на різних рівнях складності. Застосування запитань для розв'язання різноманітних дидактичних завдань підручника потребує їх класифікації. Найбільш простим, і одночасно найбільш загальним підходом до дидактичної класифікації питань є розподіл їх на закриті і відкриті.

Закриті запитання – що потребують короткої відповіді або відтворення інформації попереднього тексту .

Відкритим вважається запитання, яке передбачає багато «правильних» відповідей (зокрема й таких, що суперечать одна одній), типу «Чи можемо ми вважати Перший універсал Центральної Ради проголошенням автономії України»?

Закриті запитання мають відтворити матеріал підручника, причому у послідовності і логіці тексту, відкриті – стимулюють самостійне критичне мислення здобувачів освіти.

Щодо товстих і тонких запитань, нескладно здогадатись, що «тонкими» називаються закриті запитання, які потребують коротких відповідей (з 1-3 слів), що повторюють зміст прочитаного (почутого). «Товсті» запитання – відкриті, такі, що вимагають розгорнутої відповіді, допускають різні версії та ідеї, передбачення тощо.

Як вже зазначалось, постановка запитань є надзвичайно важливою навичкою критично мислячої людини, тому цей нескладний прийом бажано використовувати якомога частіше, підтримуючи формулювання здобувачами освіти якомога більшої кількості запитань. Розвитку критичного мислення здобувачів освіти в основній частині уроку сприятимуть спеціальні види пізнавальних запитань: Які внутрішні і зовнішні чинники привели до прийняття Четвертого Універсалу УЦР? Які положення містить Універсал? У чому його головна думка? Якими могли бути його наслідки? Завдання на формулювання здобувачами освіти аргументів «за і проти».

Навички критичного мислення, які популяризують у XXI столітті, дають змогу не потонути в інформаційній лавині, не піддатися різного роду маніпуляціям, допомагають приймати зважені рішення, ефективно їх вирішувати та відстоювати їх. Критичне мислення допомагає нам в пошуку нових шляхів розв'язання проблем.

Розвиток критичного мислення є важливим як для дітей, так і для дорослих, бо у світі, де має місце інформаційна війна та фейкові новини, важливо вміти розпізнавати інформацію, аналізувати джерела і мотиви, приймати зважені рішення. В період розвитку інформаційних технологій цінується вміння професійного пошуку необхідної інформації, здатність її проаналізувати, оцінити та застосувати.

Саме критичне мислення на сьогоднішній день є актуальним у зв'язку з російською агресією на Україну. Своїми діями **Росія розв'язала першу в ХХІ столітті континентальну війну в Європі**, підірвавши систему колективної світової безпеки, встановлену після Другої світової війни. Героїчний опір українців – це не лише боротьба за фізичне виживання Українського народу та свободу країни. **У цій війні Україна захищає свій європейський вибір**, свої ідентичність і цінності як частину європейських. Українці проливають кров за вільну, демократичну Європу. Сьогодні **Україна ефективно стримує російську збройну агресію завдяки зусиллям на військовому, дипломатичному, інформаційному фронтах**, а також потужній міжнародній допомозі. Ми боротимемося, доки не звільнимо від окупанта останній сантиметр української землі. Тож наше суспільство має й надалі залишатися консолідованим для перемоги над агресором і розбудови демократичної правової держави в сім'ї європейських народів.

Вміння критично мислити дозволяє аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення, глобально відрізнити брехню від істини, що надзвичайно важливо в так звану епоху постправди, в яку ми зараз живемо.

Навички критичного мислення дають змогу не розгубитися у перенасиченому інформацією середовищі й не піддаватися маніпуляціям. А ще критичне мислення важливе у переговорах та допомагає аргументувати свою точку зору.

Використані джерела:

1. <https://nus.org.ua/articles/urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-struktura-i-metody-chastyna-i/>
2. <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. - К.: А.С.К., 2005.
4. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. - Х.: Вид. група «Основа», 2003. Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 3.
5. Родигіна І.В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання. - Х.: Вид. група «Основа», 2005. Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 8.

ВИХОВНА РОБОТА

ПЛАН-КОНСПЕКТ ВИХОВНОЇ ГОДИНИ «СУЧАСНИЙ ПАТРІОТИЗМ»

Чернєва Вікторія Едуардівна – викладач фізики та астрономії ДНЗ «Білгород-Дністровський професійний будівельний ліцей»

Мета:

Освітня: визначити роль патріотизму в житті сучасного суспільства та молоді; поглибити уявлення про поняття пов'язані з патріотизмом.

Розвивальна: розвивати та поглиблювати навички ведення диспуту; розвивати вміння аргументовано доводити власну думку та підбирати аргументи для визначеної позиції.

Виховна: виховати коректне та уважне ставлення до думки інших людей, почуття любові до Батьківщини; забезпечити умови для самоосвіти й самовиховання здобувачів освіти у сфері патріотичного виховання.

Форма проведення: диспут.

Матеріали та обладнання: мультимедійне обладнання (проектор та екран для проектора), ноутбук або ПК.

Хід роботи.

В наш час найбільш актуальною темою виявився патріотизм та його значення в нашому житті.

Правила проведення диспуту:

1. З повагою ставимося один до одного.
2. Слухати інших не перебиваючи.
3. Щоб висловитися, піднімаємо руку.
4. Свою думку чи позицію аргументуємо фактами, прикладами з життя, літератури, фільмів, ЗМІ тощо.
5. Обговорювати точки зору і погляди, а не людей і особистості.
6. Пам'ятати, що в суперечці народжується істина.

Що ви розумієте під поняттям «патріотизм»?

Патріотизм – це одна із ланок людського характеру. Він, подібно до любові, керує людською свідомістю, заставляючи робити великі і малі вчинки в ім'я своєї батьківщини.

Патріотизм – величний вияв нескінченної любові до рідного краю. Патріотизм, як і честь виховує великих, сильних людей, які не рахуються із ціною свого життя і здатні пожертвувати ним заради рідної землі.

Патріотизм породжує віру в свою націю, свій народ, він перетворює звичайну людину в безстрашну машину, яка не відчуває страху та болю, ідучи впевнено і безстрашно до своєї мети. Тоді мета патріота стає метою усього народу.

Патріот живе у єдності зі своїм народом, він живе своїм народом, адже життя народу стає його життям.

Тож, сьогодні ми визначимо що таке сучасний патріотизм, як він проявляється, аргументуємо свою позицію, почуємо одне одного і аргументи кожного, збагатимо, розширимо наше уявлення про наші можливості діяти як справжні патріоти.

Нині українське знаходиться на піку популярності. Українські національні символи всюди: мова, музика, одяг... Національнівізерунки й поєднання синього і жовтого кольорів використовують дизайнери зі світовими іменами. Що це? Данина моді чи справжній прояв патріотизму?

(Вислови думок здобувачів освіти)

Аргументи, що сучасний патріотизм – мода

Патріотизм – явище соціально-історичне, в різні історичні епохи воно має конкретні прояви. Адже кожна людина, а тим більше соціальна група, має свої специфічні інтереси, і цим визначається її розуміння патріотизму. Нерідко виникають спекуляції нацьому святому почутті. Образно про це говорив **Іван Франко** у вірші: "Сідоглавому", викриваючи показний патріотизм окремих людей: "*...твій патріотизм – празнична одежина, а мій – то труд важкий, гаряча невдержима*".

Державна символіка органічно увійшла в повсякденне життя людей. Синьо-жовті кольори стали не лише предметом національної гордості, а й знаком моди.

Сучасний патріотизм – це нова мода. Бути патріотом модно та стильно, а державна символіка стала новим трендом. Проте більша частина таких от людей і близько не мають тих якостей, які притаманні відданим Батьківщині людям.

Френк Пітер Уайльд працює стилістом і художником по костюмах в різних куточках світу, в тому числі і в Україні. Як каже Уайльд в інтерв'ю FW-Daily, перше фото про ситуацію, яка загострювалася до хвилини, він опублікував 21 лютого. На фотостиліст надів маску із зображенням російського лідера і взяв в руки ніж.

Починаючи з 24 лютого Уайльд вирішив робити такі фото щодня, створюючи своєрідну хроніку війни і підтримуючи українців у боротьбі за свободу.

«Кожен день цієї жорстокої війни я розміщую на своїй сторінці зображення на підтримку України та привернення уваги до війни»

(Вислови думок здобувачів освіти)

Аргументи, що сучасний патріотизм – життєва необхідність

Патріотизм передбачає гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання і зіставлення себе з іншими членами свого народу.

Історичне джерело патріотизму – це формування прив'язаності до віри в Бога втрадиціях своїх предків, землі свого народження, рідній мові, народним традиціям та культур.

Тарас Тополя, лідер гурту «Антитіла», говорить: *«Якщо ти носиш вишиванку, на кожному кроці співаєш гімн, біля пам'ятника декламуєш вірші Шевченка, а сам свиня, хам, корупціонер, то ти не патріот. Патріотом можна бути мовчки. Робити свої справи, виховувати дітей українською мовою, можливо навіть не українською, але з любов'ю до своєї Батьківщини. Можливо, ти не купиш у житті жодної вишиванки, але будеш готовий віддати життя країні – це справжній патріотизм».*

Патріотизм починається з мінімального: толерантного ставлення одне до одного, правил дорожнього руху, додержання правил поведінки на вулицях, та банального – не викидати сміття мимо урни, прибрати після себе на відпочинку.

Треба не чекати, а потрібно брати на себе відповідальність і діяти. Бо, коли запитують, чи є ти патріотом, відповісти складно, тому що мусиш взяти на себе відповідальність і сказати: «Так, я дію. Так, я щось зробив». А побігати з вишиванкою, з прапором, як це роблять багато українців – то тут до патріотизму дуже далеко.

Народна мудрість говорить: *«Птицю пізнають по пір'ю, а людину по мові».*

Українська мова б'є рекорди популярності. В 2019 році її назвали рідною 69% жителів України. Мало того, 55% респондентів відповіли що в побутовому і сімейному спілкуванні вони використовують українську мову. Ніколи раніше за всю історію незалежної України ця цифра не сягала навіть 50%, а тепер піднялася відразу до 58%.

(Вислови думок здобувачів освіти)

Аргументи, що патріот повинен говорити українською мовою

У свідомості людей поняття «мова» і «народ» тісно пов'язані: один народ – це ті, хто розмовляють однією мовою. Саме мова об'єднує народ і відрізняє його від інших націй. Таким чином, етнічний і мовний розподіл людей взаємопов'язані і, як правило, збігаються.

Телеведучий Сергій Притула говорить: *«В Україні тепер багато блогерів. І я вважаю, що це абсолютно нормально. Я знаю блогерів, які прийшли в політику із соціальних мереж. Але проблемою ЗМІ була й залишається відсутність української еліти. Не вистачає людей, які би показували, що українська – це модно. У нас немає яскравих лідерів, але я сподіваюся, що вони ще вчаться в школі... Я не знаю такої цивілізованої країни у світі, де ти можеш отримати громадянство без знання локальної, рідної мови, а бажано ще й історії країни, громадянином якої ти хочеш стати».*

«Дійсно, багато російськомовних людей є патріотами України. Дуже добре, що феномен російськомовного патріота в Україні існує. Але з іншого боку, якщо ти є патріотом України, ну то вивчи українську мову. Ти не спілкуйся нею кожен день, не питання. Вчити українську мову – це не зусилля, це збагачення себе» – **В'ячеслав Брюховецький**, з інтерв'ю.

(Вислови думок здобувачів освіти)

Аргументи, що патріот може не говорити українською мовою

Згідно з дослідженням Демократичних ініціатив ім. Ілька Кучеріва 2020 року, 81% громадян погоджуються з тим, що українська мова є важливим атрибутом незалежності України, при цьому повсякденне спілкування державною мовою серед ознак патріотизму назвали лише 35%.

Варто усвідомити, що більшість українців з російськомовних родин вивчали таку ж українську культуру, історію та традиції, але російською мовою. І асоціюють себе з українською культурою, історією і традиціями так само, як і україномовні.

Український співак Дмитро Монатік (Monatik) розповів: *"Ви знаєте, з дитинства моїй родині завжди говорили двома мовами. І так, завжди я легко спілкуюся українською, і російською мовою. Щиро вважаю, що чим більше мов знає людина, тим краще. Я молюся українською, а пишу – тією, на якій приходить натхнення.... Питання не в мові, питання в людях. Я знаю багато російськомовних патріотів, які доводять свій патріотизм вчинками.."*

Віталій Дейнега, засновник волонтерської організації «Повернись живим», говорить російською, проте це не завадило йому зібрати понад 91 мільйон гривень на потреби армії.

За словами Дейнеги, мовне питання зараз для України другорядне. Тим більше, що на фронті є багато професійних військових, які спілкуються у побуті російською, але їхній патріотизм не можна ставити під сумнів, каже він.

«Важливо, що людина робить. У нас дуже багато народу розвелось, який навчився носити вишиванку та говорити чистою українською, при цьому для країни, вкращому разі, нічого не робить. Віктор Федорович та Анна Герман дуже гарно спілкувалися українською мовою. Нехай Віктор Федорович ще на 4 з мінусом, то Анна Герман – на 5 з плюсом. Мені перед нею аж соромно за свою українську. Але сказати, що ці люди були для України чимось добрим, я не можу», – коментує Дейнега.

Україна – демократична та вільна держава, тому ніхто не забороняє спілкуватися громадянам тією мовою, яка їм більше до вподоби, але знати рідну мову, уміти її розуміти та розмовляти українською повинен кожен справжній патріот і громадянин України.

Ми маємо бути чесними з собою і прийняти два явища:

По-перше. Всі російськомовні українці вирости в тій же країні, що й україномовні. Не важливо, навчались ви в російськомовній чи україномовній школі – мивсі вивчали однакову історію України, однакову географію України, однакову українську (та й зарубіжну) літературу. Нас об'єднує більше, ніж ми усвідомлюємо.

По-друге. Українці – двомовні. Двомовність людини, двомовність в родині чи двомовність в колі друзів. Це реальність, від якої ми намагаємось втекти, і цим лише збільшуємо невдоволення собою, оточуючими та сьогоднішнім днем.

(Вислови думок здобувачів освіти)

Аргументи, що можна бути патріотом за межами своєї країни

Людина, яка проживає за кордоном, є патріотом своєї батьківщини, коли плекає українську культуру в іншій країні, пам'ятає рідні традиції, мову.

По-перше, діаспора щодня доводить свій патріотизм, перераховуючи рідній державі великі суми, лобіюючи інтереси країни за кордоном, допомагаючи українцям уважкі часи.

Одним з тих українців, кого можна назвати патріотом своєї країни за кордоном, є **Макар Кобилінський**, віце-президент Спілки українських студентських товариств Америки. За його сприяння в зону АТО було передано одяг, взуття, гроші для постраждалих на війні. Кобилінський зазначає, що хоч і живе далеко від Батьківщини, але є її патріотом, намагається робити свій внесок у розвиток України.

По-друге, патріотами є люди, які, емігруючи до іншої країни, зберігають свою ідентичність, культурні надбання, шанують мову й традиції своєї батьківщини.

Згадаймо родину Сірків із пригодницького роману **Івана Багряного** «**Тигролови**». Ця сім'я – узагальнений образ українців, які переселилися на Далекий Схід. Сірки бережуть свої традиції, пам'ятають історію свого роду. Вони опинилися начужині, проте зберегли свій «український» світ.

(Вислови думок здобувачів освіти)

Аргументи, що не можна бути патріотом за межами своєї Батьківщини

Правильною можна вважати думку, що кожен сам вибирає чи бути йому патріотом та чи жити в межах своєї країни. Доведено, що кожен п'ятий українець розглядає можливість переїзду за кордон. З одного боку, ти не залишиш рідний край, якщо готовий боротися за його зміни, але з іншого – є ті, хто не мають цієї сили волі.

Є багато «патріотів», які палко розповідають про любов до України, європейські цінності та жертвність. Проте як тільки з'явилась можливість полишити країну, не роздумуючи емігрували.

Яскравим прикладом цієї проблеми, може бути ситуація описана у творі **Василя Стефаника** «**Камінний хрест**». Автор зображує історичний процес міграції українців у Канаду, з метою знайти легший спосіб життя. Василь Стефаник розкриває вічну і значно ширшу проблему буття.

Справжній патріот не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, він активно працює для свого народу, його добробуту, розбудови культури і господарства.

Висновки: Справжній патріотизм виявляється в любові до своєї країни, вшануванні рідної мови, культури, традицій, цілковитій готовності до захисту Вітчизни.

Тема патріотизму нині надзвичайно актуальна.

Ми любимо свою країну такою, як вона є, з її досягненнями і поразками, ми хочемо, щоб вона стала кращою, щоб люди були щасливими, щоб не було зла і насильства. Ми пишаємося своєю славетною Батьківщиною, знаменитими письменниками, художниками, артистами. Що таке Україна? Україна – це сила, це – єдність, це – одне серце на мільйони! Нас об'єднують важливі речі! Бо разом ми – сила!

Вогонь, який палає у серцях українців, справжніх патріотів – може запалити весь світ! Слава Україні!

ЗАРОДЖЕННЯ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ОДЕЩИНИ

Плютенко Людмила Василівна – викладач української мови та літератури ДНЗ «Одеський професійний ліцей морського транспорту»,

Театральне життя півдня України налічує майже 200 років. У ньому поєдналися різні етнонаціональні та мистецькі традиції, втілилися різноманітні культурні контакти. Тому поряд із розвитком професійного театру слід згадати і роботу аматорських етнічних форм театрального життя Одещини.

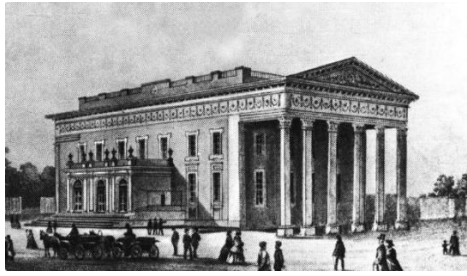
Театральні традиції різних національних культур розвивались у нових соціально-історичних умовах, порівняно з іншими регіонами. Вільна торгівля, міцні зв'язки зі світом, державна підтримка переселенців-іноземців й т.ін. обумовлювали зростання міст, не тільки Одеси, але й Миколаєва, Херсона, де театральне середовище ставало важливим чинником мистецького спілкування. Провідні види тодішнього театру – **музичний** (опера, водевіль, музична драма і комедія, оперета) та **драматичний** (трагедія, комедія, драма, фарс) театри.

10 лютого 1805 року в Одесі відбувся перший виступ польської професійної театральної трупи. Це стало початком літопису одеського театру. Перед тим усі театральні трупи, які виступали в Одесі, були аматорськими.

Перші театральні вистави у Південній Пальмірі стали давати ще на початку XIX століття. Але оскільки театрів в Одесі ще не було, вистави проходили на площах та базарах, у магазинах та навіть коморах.

В 1803 одеський градоначальник герцог Ришельє відправив до Петербургу прохання про виділення місту коштів для будівництва церкви, митниці та театру. Після того, як було отримано дозвіл на будівництво «храму мистецтв», Одеса стала третім «театральним» містом імперії після Москви та Санкт-Петербурга. У 1803 в Одесі відбулася і перша оперна вистава.

Найяскравіше розмаїття театрального мистецтва було в Одесі в XIX ст, де розвивались та співіснували італійська опера, російська драма, згодом – російська опера, український музично-драматичний театр, оперета. Поруч із театральними професіоналами розвивалися і етнокультурні форми театрального життя: польська, німецька, єврейська та ін.

Перший міський театр 1810-1873 (знищений пожежею)

Розгляньмо основні види театрального мистецтва Одещини того часу.

Італійська опера

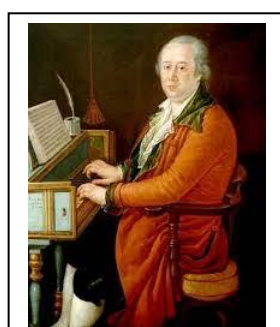
Протягом ХІХ ст (з 1810 р.) вагомим представником мистецького життя в Одесі стає постійно діюча італійська опера. Її вистави йшли мовою оригіналу.

Вінченцо Белліні

Гаetano Доніцетті

Доменіко Чимароза

Джоаккіно Россіні

Історія італійської опери в Одесі

свідчить, що вона набула великої популярності в місті, ввела за сторічний термін свого існування у місті мистецькі здобутки світового рівня, знайомила жителів і гостей з провідними художніми течіями – романтизмом, реалізмом, веризмом – у кращих зразках. Широкий і різножанровим був репертуар італійських труп. Це були твори Джоаккіно Россіні, Вінченцо Белліні, Гаetano Доніцетті, Доменіко Чимарози. Довгий в Одесі жив і працював композитор Л. Джевазі разом зі своєю оперною трупю.

Репертуар італійської опери в Одесі постійно поновлювався. Жителі міста були у курсі справ італійської композиторської оперної школи. У 40-і роки ХІХ ст одесити почули геніальні опери *Д. Верді* – «Ломбардці» та «Ернані».

Італійська опера впливала і на мовно-культурний розвиток Одеси. Так Італійська мова була обов'язковою до вивчення у Ришельєвському ліцеї, у всіх приватних жіночих навчальних закладах, а також була поширена у побуті.

Італійська опера знайомила одеситів з провідними європейськими виконавцями-співцями: примадонною Мориконі, Тасистро Амати, Ринальдї, Аррігі, Бессаджіо та ін. Відомо, що з 1837 по 1849 рр. в Одеській опері працював відомий співак Джузеппе Марині разом зі співачками Скалезе, Грамалья, які згодом отримали визнання у себе на батьківщині на сцені «Ла Скала». У середині століття в Одесі гастролювали відомі італійські вокалісти Д. Грізі, Д. Паста та ін.

Таким чином, традиції італійської опери в Одесі відігравали важливу роль у культурно-мистецькому житті міста та всього регіону. Вони були домінуючими у музично-театральному житті першої половини ХІХ ст. Італійська оперна культура стала творчою школою, що залучала до кращих зразків світового рівня, втілювала естетику високого мистецтва, стимулювала розвиток вітчизняного театру та музичного професіоналізму завдяки діяльності італійців-викладачів у музичних навчальних закладах.

Російська опера

Розвиток російської опери в Одесі почався у 1873 році з приїзду російської оперної трупи Бергера. Це стало початком нового етапу культурно-мистецького життя міста. Молода російська оперна школа знайомила жителів Одеси з творами М. Глинки, М. Мусоргського, О. Драгомижського, О. Серова, А. Рубінштейна, П. Чайковського, а також з оперними виконавцями. Мистецьке життя Одещини збагачується гастроллями російської оперної співачки Д. Леонової, а у 90-і роки ХІХ ст – виступами солістів імператорських опер Петербурга та Москви – М. Фігнера, А. Самарової, М. Михайлової та ін.

Федір Шаляпін

Леонід Собінов

У 1899 році Одесу відвідали вже на той час відомі співаки Федір Шаляпін та Леонід Собінов.

Російська драма

На початку ХІХ ст. (1810-ті роки) епізодично гастролювали в Одесі окремі трупи, деякі з них були двомовні, зокрема російсько-польські (трупи Я. Калиновського, Фіалковського, Крупського). Помітний слід у театральному житті Одещини залишили виступи російсько-українських труп І. Штейна (1827-1828), К. Зелінського (1841р), П. Рекановського (1841р). Видатними подіями

стали відвідання з гастрольями Одеси, Миколаєва, Вознесенська відомими українськими акторами М. Щепкіним та К. Солеником у складі трупи Єрхохіна (1837 р). З другої половини ХІХ ст культурне значення російської драми в регіоні ще більше зростає. Одесу відвідали письменники Микола Гоголь (1840, 1850 рр) та Олексій Островський (1860 р), які сприяли розбудові російської театральної культури в регіоні. Важливого соціокультурного значення у цьому напрямку набуло відкриття в Одесі першого загальнодоступного Народного театру (1870 р).

У 80-90-ті роки ХІХ ст активізується гастрольне життя. Одещину відвідують відомі російські драматичні акторки П. Стрепетова, М. Савіна, М. Єрмолова, численні російські драматичні трупи. Їхній репертуар складає вітчизняна та зарубіжна класика (п'єси О. Островського, А. Чехова, М. Чайковського, У. Шекспіра, Ф. Шіллера, О. Дюма тощо).

Український музично-драматичний театр

З 80-х років ХІХ ст визначальним художнім явищем Одещини став український музично-драматичний театр, започаткований Марком Кропивницьким у 1882 році (у м. Єлисаветграді). Він розвиває національну театральну драматургію, акторське мистецтво, що об'єднує гру, спів, танці у різних жанрах і стилях. Мешканці Одещини отримали можливість ознайомитися з творами І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Карпенка-Карого, П. Мирного, М. Старицького, С. Гулака-Артемівського, М. Лисенка. Репертуар постійно поповнювався новими творами, зміст яких відображав актуальні питання життя й побуту українців, ставились проблеми національно-етнічної своєрідності.

Незважаючи на численні утиски з боку влади, український театр корифеїв завдяки високій культурі постановок, талановитому акторському складу та режисерській роботі був одним з перспективних напрямків мистецького життя Одещини. Доказом цього стала розбудова українського національного театру, що

став популярним на півдні. Наприкінці XIX ст регіон відвідують гастролі численних українських труп, художній рівень яких, на жаль, не завжди задовольняв публіку.

Український театр і Одеса

У 1871 році до Одеси приїздить М. Кропивницький. він хотів вступити до Новоросійського університету, але зустрів друзів-акторів Народного театру графів Моркових, вирішив спробувати свої сили на професійній сцені. Він дебютував в ролі Стецька у «Сватанні на Гончарівці» і чим визначив свій життєвий шлях. 20 листопада відбувся бенефіс М. Кропивницького. Це була п'єса Т. Шевченка «Назар Стодоля».

Спеціальними наказами 1863,1876, 1881 рр були заборонені п'єси на «малоросійском языке». І тільки у 1882 році був одержаний дозвіл ставити п'єси українською мовою.

Головне місце зайняли театри корифеїв, які утворили М.Кропивницький, М. Старицький, М. Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька.

М.Кропивницький

М. Садовський

П.Саксаганський

М.Заньковецька

У 1882 году М.Л. Кропивницький організував спільно з М. Старицьким першу українську професійну трупу, в якій виконував обов'язки режисера та актора. Старицький був директором. 1883 року новостворена українська трупа під орудою М. Старицького та М. Кропивницького приїхала на гастролі в Одесу.

Перші гастролі трупи під керівництвом Кропивницького и Старицького пройшли в Одесі в Маріїнському театрі в серпні 1883 року.

15 серпня 1883 року ставиться п'єса «Наталка Полтавка», потім – «Поки сонце зійде, роса очі виїсть» М. Кропивницького в головній ролі з М. Заньковецькою. Новини про шалений успіх української трупи облетіли не тільки всю Російську імперію. З Австро-Угорщини найшановніший тогочасний критик І.Я. Франко писав: *«З тих пір ні в кого не виникало сумнівів відносно існування на Україні самобутнього національного театру, який відразу виступив зі своїм оригінальним, українським щиро народним репертуаром».*

Акторська трупа П. Саксаганського та І. Карпенка-

У січні 1884 року трупа М. Старицького знову в Одесі. Виступала М. Садовська-Барілотті, сестра братів Тобілевичів. У грудні 1884 р. ставили українську класику: «Глитай, або ж павук», «Чорноморці», «Сватання на Гончарівці», «Утоплена»... Успіх трупи часто залежав від постійних «прошень» на ім'я градоначальника і генерал-губернатора. Були випадки,

коли йшли доноси в Петербург, у яких нагадувалися циркуляри 1884-1885 рр. Трупа М. Старицького злилась з трупою російською. Одеська влада все ж зберегла українську трупу від закриття. 1885 року трупи корифеїв майже не залишали Одесу. М. Заньковецька була найулюбленішою актрисою.

У 1885 році трупа М. Старицького розпалась на дві. Одну очолив М. Кропивницький, другу М. Старицький. Потім виникали акторські об'єднання і Товариства під керівництвом М. Садовського і П. Саксаганського. І завжди гастрольний шлях українських труп пролягав до Одеси, міста, в якому їх чекали доброзичливі глядачі. Бувало так, що до Одеси одночасно приїздило декілька українських труп, та глядачів вистачало на кожну з них. Тим паче, що кожна з труп намагалась порадувати новинками репертуару. Невтомно працювали трое українських драматургів – М. Старицький, М. Кропивницький та І. Карпенко-Карий.

М.Садовська-Барілотті

І.Карпенко-Карий

М. Старицький

Особливо плідним на одеські гастролі видався рік 1895-й. Трупи корифеїв змінювали одна одну. Це дало підставу деяким театральним критикам називати цей рік роком створення постійного українського театру в Одесі. Проте такий театр було засновано в нашому місті через тридцять років. У 1925 році було створено Одеський державний український драматичний театр, який тепер носить ім'я славетного українського актора і режисера Василя Василька.

Аматорський рух На терені російської театральної традиції розвивався аматорський рух у вигляді театральних гуртків, що діяли при Чорноморській

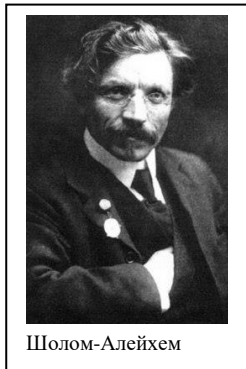
штурманській роті (м. Миколаїв), при Ришельєвському лицейі (м. Одеса). Наприкінці XIX ст з'являються тривалодіючі аматорські колективи: «Артистичний гурток» миколаївських аристократів та інтелігенції під керівництвом М. Ге (існував понад 10 років), театральні гуртки при товаристві прикажчиків-міщан, любителів велосипедного спорту, представників особового складу деяких флотських екіпажів.

На початку XX ст українська театральна драматургія стає вагомим чинником мистецького побуту. Зокрема, діють театральні гуртки товариства «Просвіта» в Одесі та Миколаєві (1907 р), згодом – аматорський музично-драматичний гурток «Українська хата» в Одесі (1911 р). У Миколаєві користується популярністю народний театр при товаристві тверезості (1900 р), де ставляться українські п'єси. Через загальний інтерес до української культури активізується композиторська діяльність П. Ніщинського (працював в Одесі, створив музику до драми Т. Шевченка «Назар Стодоля»), М. Аркаса (автора першої опери на текст Т. Шевченка «Катерина»), Д. Крижанівського (автора пісні на текст Т. Шевченка «Рече та стогне Дніпр широкий»).

Оперета У другій половині XIX ст помітним стає напрямок музично-розважальної спрямованості. Він представлений жанром оперети (тоді її називали *комедійною оперою* або *опереткою*, *оперою-фесерією*). В ній сплелися процеси різних культур – французької, австрійської, російської, італійської. Перше знайомство одеситів з оперою відбулося у 1869 р (під приводом Н. Новикова), далі – у 1872 (під приводом Н. Милославського). У складах труп були представники різних національних культур – італійці, французи, українці, росіяни, а репертуар відрізнявся стильовим розмаїттям. В Одесі такі трупи дуже полюблила публіка. Репертуар складався як з опрацьованих зразків класичної оперети, так і з нових творів. Динамічне театральне життя вимагало поновлення репертуару, тому часто-густо це відбувалося за рахунок включення нових п'єс не завжди естетично якісних. Проте запальна музика, мелодраматичні або комедійні сюжети, екзотичні теми й фабули, зовнішні сценічні ефекти приваблювали публіку і мали успіх.

Той факт, що у репертуарі гастролерів існували поруч класичні жанри та маловартісні серійні підробки, неухильно знижували художню цінність цього напрямку. Тому кількість опереткових груп збільшилась, а попит на них значно впав. Засобом рятування таких опереток ставали бенефіси улюблених акторів та заохочувальні акції абонементів за низькими цінами. Проте одеська публіка була досить обізнаною щодо цінностей театрального мистецтва, значну роль у цьому відіграла одеська критика.

Єврейський театр Багатоетнічність населення стала причиною мистецького інтересу до різних національних театральних культур. Жителі Одещини із зацікавленням сприймали гастролі французького, грецького, німецького театрів.

В історію театрального життя Одещини увійшов єврейський театр, який до 1881 року був мандрівним. Театр мав просвітительський характер у містах компактного проживання євреїв. Шолом-Алейхем у 1905 році підписав договір з трупю Я. Співаковського-Адлера про створення художнього єврейського театру в Одесі, але це не було здійснено. Національні єврейські театри зазнавали утисків з боку влади, зокрема дозволялося використовувати тільки німецьку мову. Засновником першого стаціонарного театру в Одесі у 1908 році був відомий єврейський драматург Перец Гиршбейн. Він намагався надати театру модерністського звучання.

Точка відліку для єврейського театру – це 1876 рік, коли Аврам Гольдфаден показав свої перші виступи в Яссах, в Румунії. Спочатку це було в основному приурочено до ярмарків чи традиційних свят. Потім, коли Гольдфаден приїздить в 1879 році з трупю в Одесу, це вже театр, який працює на постійній основі. В Одесі завжди були глядачі для цього театру, саме Одеса до 1917 була єврейською театральною столицею, було дуже жваве театральне життя.

У 1881 році дозволили український театр і одразу ж заборонили єврейський – у 1883. Тобто царський уряд дуже дозвано

давав свободу національним культурам. Заборона українського театру була пов'язана з заборонаю української мови, Емський указ і Валуєвський циркуляр були спрямовані саме на це. Те саме стосувалось їдиш і єврейського театру. Проблема асиміляції для єврейського театру була актуальна й у 20 сторіччі. Ці театри розвивалися паралельно. «Малоросійські говірки», «єврейський жаргон» – ось на такому рівні ставилися до національних мов і цих театрів. Якщо «батьком українського театру» був М. Кропивницький, то для єврейського театру ним став Аврам Гольдфаден, який протягом перших 10 років роботи на театральній ниві сформував доволі різноманітний репертуар.

Єврейський театр – це мандрівний театр. Вони вирушили на гастролі, розділившись на дві трупи. В Одесі на той час сформувалась інша театральна

трупа з тих, хто залишився. Керував цією трупкою один з учнів Гольдфадена – Зейлік Могилевський, його називали першим коміком єврейської сцени. Потім він взяв собі псевдонім Зигмунд Могулеско і з великим успіхом виступав в Україні. Потім емігрував до Сполучених Штатів і в Америці дійсно став всесвітньо відомим актором.

Спочатку, коли була заборона на їдиш, на жаргон, то трупи маскувалися під німецькі. Це зіграло такий злий жарт, бо з 1914 року їдиш знову заборонили – тепер вже за те, що він що він подібний до німецької.

Тобто єврейському театру ніколи добре не жилося. У цей складний період вони якось існували, намагалися протриматись. Уже з 1917 року, з лютневої революції, можна сказати що почався новий етап в житті єврейського театру в Україні. Було два з'їзди єврейських артистів і хористів, було зафіксовано 600 мандрівних акторів.

Отже, театральна спадщина Одеси велика, різноманітна, багата на яскраві події, цікаві акторські долі, експериментальні пошуки.

В українському театрі цієї доби уживаються тенденції побутовізму, романтизму, сентименталізму, реалізму тощо. Формується школа режисури та акторської гри, виникають театральні аматорські колективи, з'являються високохудожні драматичні твори, що сприяє подальшому розвитку театального мистецтва Одещини.

Використані джерела:

1. Голота В.В. Театральная Одесса – Одесса, 1990.
2. Петренко О.М. Історико-культурні аспекти розвитку театального життя на півдні України у ХІХ – на початку ХХ ст. // Політичні науки. Правознавство. – Київ
3. Ковалева О.Ф., Чистов В.П. Очерки истории культуры Южного Побужья.
4. Розенберг Р.М. Музыкальная Одесса. – Одесса, 1995.
5. Ірина Мелешкіна. Мандрівні зорі в Україні: Сторінки історії єврейського театру. – Київ: Дух і Літера, 2019. – 304 с.
6. <https://operahouse.od.ua/about/history>
7. https://uahistory.com/topics/famous_people/11492
8. <http://ukrlitra.com.ua/9-19.html>
9. <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10884/>
10. <https://hromadske.radio/podcasts/zustrichi/istoriia-ievreys-koho-teatru-v-ukraini-interv-iu-z-irynoi-meleshkinoiu-ch-1>
11. <https://odessa-life.od.ua/article/v-jetot-den-v-istorii-v-pervye-gody-odessitov-razvlekali-ljubitel'skie-truppy>
12. <https://museum-literature.odessa.ua/project/pershi-gastroli-ukrayinskogo-teatru-v-odesi/>

ІНФОРМАЦІЙНО-МОТИВАЦІЙНИЙ ТРЕНІНГ ДО ВСЕСВІТНЬОГО ДНЯ БОРОТЬБИ ЗІ СНІДОМ НА ТЕМУ: «ВІЛ – ВЧОРА І СЬОГОДНІ. ЖИТТЯ БЕЗ СНІДУ: ЗНАТИ, ЩОБ ЖИТИ».

*Друзякіна Олена Валеріївна – викладач
суспільних дисциплін Чорноморського
морського фахового коледжу Одеського
національного морського університету*

Мета заходу:

дидактична: надати студентам науково достовірну інформацію про ВІЛ та СНІД.

розвиваюча: розвивати навички здорового способу життя.

виховна: виховувати потребу активної участі у профілактиці передачі ВІЛ-інфекції

методична: втілення нових педагогічних технологій у навчальний виховний процес.

Методичне забезпечення: методична розробка відкритого виховного заходу, анкети, мультимедійна презентація, відеоматеріал.

ВІЛ-інфекція СНІД швидкими темпами увірвалися в ХХІ століття. Україна як одна з 30 країн, які відповідають за 89% глобальної епідемії СНІДу, долучилась до стратегії прискорення заходів у боротьбі з епідемією, розробила стратегію сталої відповіді на СНІД та затвердила цілі 90 90 90 (схвалені Кабінетом Міністрів України в березні 2017 року). За оцінками експертів UNAIDS, в Україні з ВІЛ-інфекцією живе 240 тисяч осіб і лише кожен другий знає свій діагноз¹. 63% всіх людей, які живуть з ВІЛ проживають в шести регіонах України: Дніпропетровська, Одеська, Миколаївська, Донецька, Київська області та місто Київ. Міжнародна організація праці (МОП) сьогодні приділяє велику увагу цій проблемі. Протягом останніх років в Україні за допомогою МОП були реалізовані проекти спільно з Об'єднаною програмою ООН з ВІЛ та СНІД. Тож головна мета – зберегти та розвинути цю тенденцію шляхом поширення знань про ВІЛ. Саме тому проведення тематичних виховних годин, тренінгів поширить коло знавців інформації про ВІЛ та СНІД.

Пропоноване заняття дає можливість актуалізувати і поповнити базові знання про ВІЛ та СНІД, дає усвідомлення зв'язку між способом життя і ризиком інфікуватися, розвиває вміння уважно ставитися до свого здоров'я, виховує ставлення до нього, як до найвищої цінності.

ХІД ЗАХОДУ

В залі, де проходить тренінг, стільці розташовані пів колом. Всі присутні при вході до зали обирають жетон (геометричні фігури або кольорові жетони 4-5 кольорів). Ведучий знаходиться в центрі пів кола.

Викладач. Доброго дня, шановні студенти й гості нашого заходу! Хочу розпочати нашу зустріч з питання:

- Що на світі дорожче всього?
- Що є запорукою щасливого життя?

В першу чергу здоров'я, звісно. А що роблять здорові люди? Так, вони уважні до свого тіла. Дбають про імунітет, виділяють час на медичні огляди, обізнані та убезпечені стосовно таких важливих речей як ВІЛ, гепатити, туберкульоз, віруси...

Недарма кажуть, щоб здоров'я добре мати, слід про нього змалку дбати. Хвороби виникають тому, що люди порушують закони, за якими повинні жити

1 грудня – Всесвітній день боротьби зі СНІДом. СНІД – одна з найважливіших і трагічних проблем, що постала перед людством наприкінці ХХ сторіччя. В 80-х роках ХХ століття в Україні, а саме в Одесі, були зареєстровані перші випадки ВІЛ-інфікованих.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) офіційно зареєструвала понад 40 мільйонів ВІЛ-інфікованих та 16 мільйонів померлих на 2018 рік. Проблема в тому, що ми, як і багато років тому, не хочемо всерйоз сприймати факт, що живемо в світі, в якому існує вірус імунодефіциту людини, і повірити, що проблема СНІДу і його наслідків безпосередньо стосується кожного.

Найчастіше ми думаємо – «мене це не стосується», «зі мною цього не трапиться», та ніхто не знає, де чекає нас біда. СНІД – одна з найголовніших проблем, з якою людство зіткнулося у ХХ столітті і увійшло у ХХІ ст..

На жаль, Україна залишається регіоном з високим рівнем поширення ВІЛ-інфекції серед країн Східної Європи та Центральної Азії. На сьогоднішній день понад 240 тисяч людей живуть з ВІЛ в Україні. І лише кожен другий знає про свій діагноз.

Ведучий. Але перед тим, як ми почнемо наш тренінг, давайте познайомимся (учасники по черзі виходять в центр кола й розповідають про себе 7-10 слів)

Ведучий. Зустріч пройде у формі групової дискусії. Кожен з вас обрав собі жетон певного виду – це білет, за яким треба зайняти певне місце (присутні гості займають місця відповідно до обраного кольору).

Ведучий. Наша зустріч нетрадиційна, тому нам необхідно затвердити правила, яких ми будемо дотримуватися під час роботи в групі. Кожна група по

черзі озвучує по одному правилу (обов'язкове голосування). (Дивіться додаток 1. Інтерактивні методи роботи з групою). Презентація заходу, слайд 3 Правила роботи групи.

Ведучий. Зараз пропонуємо вам обговорити в групі «Очікування від тренінгу»

(відбувається обговорення, листки з відповідями зачитуються і вивішуються на дошку).

Ведучий. Шановні учасники, вам зараз пропонується дати відповіді на вхідне анкетування «Оцінка рівня інформованості з питань ВІЛ та СНІД». Позначте вашу відповідь у відповідній клітинці). (Дивіться додаток 2. Вхідна анкета)

(Кожна група отримує вхідну анкету «Оцінка рівня інформованості з питань ВІЛ та СНІД», проставляє відповіді)

Ведучий. Дякую за ваші відповіді. Ми до них повернемося пізніше. А зараз пропоную вам переглянути відеоролик I'm HIV positive. Do you dare to touch me? (<https://www.youtube.com/watch?v=BpeQGTz0Lbo>)

- Чому герой відео закрив очі?
- Чому люди не підходили до героя відео?
- Хіба ВІЛ-позитивна людина небезпечна для оточуючих? (відповіді учасників)

Ведучий. А зараз ми з вами продовжимо роботу в групах. «Задай собі питання» (сл.8, 9 презентації)

- Купили б ви свіжі овочі чи фрукти у продавця, якби знали, що він ВІЛ+? (обговорення, відповідь кожної групи)

Ведучий. Серед українських респондентів (оцінка результатів кампанії «Не дай СНІДу шанс!», 2016): 45% – Ні 15% – ТАК

Ведучий. Пропоную вам назвати причини розповсюдження ВІЛ (обговорення в групах)

Основні причини поширення ВІЛ

- Відсутність інформації або її недостовірність
- Наявність стигми й дискримінації
- Байдужість до себе й/або інших

За даними українських досліджень **56% респондентів вважають, що ВІЛ їх не стосується**

Ситуація в світі ЮНЕЙДС, дані за 2021 рік

- 38,4 млн ЛЖВ
- 5,9 млн ЛЖВ не знають свій ВІЛ статус

- 36,7 млн дорослих в віці 15+
- 1,7 млн дітей в віці 0-14 років
- 1,5 млн нових випадків ВІЛ, в 1996 р.- 3,2 млн

З початку епідемії

78 млн людей інфікувалися ВІЛ

35 млн людей вмерли від хвороб, обумовлених СНІДом

Нові випадки ВІЛ-інфекції в світі (в 2021 році знизився на 32 % відносно 2010р, з 2,2 млн до 1,5 млн Кожного дня – 5753)

Наслідки

- на 35 % зменшилась кількість нових випадків ВІЛ з 2000 року
- на 50% зменшилась кількість нових випадків ВІЛ серед дітей з 2010 року
- на 45 % зменшився рівень смертності з 2005 року

(Можна надати присутнім посилання, щоб не зупинятися на цифрах:

(<http://www.unaids.org/ru/resources/fact-sheet>)

Ведучий: Що таке Постконтактна профілактика? (Питання-відповіді)

Постконтактна профілактика (ПКП) – це медичний захід, спрямований на попередження розвитку інфекції після імовірного контакту з патогенним мікроорганізмом або вірусом. У відношенні вірусу імунодефіциту людини (ВІЛ) ПКП означає надання широкого набору послуг для профілактики ВІЛ-інфекції після підтвердженого контакту або при високій імовірності контакту з даним вірусом. Ці послуги включають: *першу допомогу, консультування і оцінку ризику інфікування ВІЛ, тестування на ВІЛ після отримання інформованої згоди і, в залежності від ступеню оціненого ризику, проведення короткого курсу (28 днів) антиретровірусної терапії (АРТ) з наданням підтримки і подальшого спостереження.*

ПКП необхідно починати протягом перших 2 годин після контакту, але не пізніше 72 годин.

Професійний контакт з ризиком інфікування ВІЛ – це контакт з кров'ю або іншими потенційно небезпечними біологічними рідинами внаслідок потрапляння їх під шкіру, на слизові або ушкоджену шкіру, який трапився при виконанні службових обов'язків. Професійний контакт можливий у медичних працівників та у людей деяких інших професій (наприклад, співробітників правоохоронних органів та ін.). Небезпеку інфікування ВІЛ при виконанні службових обов'язків являють поранення гострими інструментами (наприклад, голкою), забрудненими кров'ю або іншими потенційно небезпечними біологічними рідинами, контакт через ушкоджену шкіру (тріщини, садна) або слизові.

Фактори, які підвищують ризик інфікування:

- глибоке (внутрішньом'язове) ушкодження;
- поранення, при якому забруднений інструмент потрапляє в кровоносну судину;
- поранення порожнистою голкою;
- високий рівень вірусного навантаження (ВН) у особи – імовірного джерела інфікування.

При пораненні голкою або іншим гострим інструментом порядок дій є наступним:

- Негайно вимити місце контакту з милом;
- Потримати поранену поверхню під струмом проточної води (кілька хвилин або поки кровотеча не припиниться), щоб дозволити крові вільно витікати з рани;
- За умов відсутності проточної води обробити ушкоджене місце дезінфікуючим гелем або розчином для миття рук;
- Не можна використовувати подразнюючі речовини: спирт, рідини для відбілювання та йод, оскільки вони можуть викликати подразнення/місцеве розігрівання тканин навколо пораненої поверхні та збільшувати місцевий кровообіг, внаслідок чого вірус швидше потрапляє до організму людини;
- Не можна стискати або терти пошкоджене місце;
- Не можна відсмоктувати кров з ранки, що лишилася після уколу.

При розбризкуванні крові або інших потенційно небезпечних біологічних рідин порядок дій є наступним:

При розбризкуванні на непошкоджену шкіру:

- За умов відсутності проточної води обробити ушкоджене місце дезінфікуючим гелем або розчином для миття рук;
- Використовувати слабкі дезінфікуючі засоби, наприклад, 2%-4% розчин хлоргексидину глюконату;
- Не можна використовувати сильнодіючі речовини: спирт, рідини для відбілювання та йод, оскільки вони можуть викликати подразнення/місцеве розігрівання тканин навколо пораненої поверхні;
- Не можна терти або скребти місце контакту;
- Не можна накладати пов'язку.

При розбризкуванні в очі:

- Одразу промити око водою або фізіологічним розчином. Сісти, закинути голову та попросити колег обережно лити на око воду або фізіологічний

розчин; щоб вода або розчин затекли під повіки, й час від часу повіки обережно відтягають;

- Не знімати контактні лінзи під час промивання, тому що вони створюють додатковий захисний бар'єр;
- Після того, як око промили, контактні лінзи зняти та обробити, як звичайно; після цього вони абсолютно безпечні для подальшого використання.
- Не можна промивати очі з милом або дезінфікуючим розчином.

При розбризкуванні на слизову оболонку ротової порожнини:

- Терміново виплюнути рідину, що потрапила до рота;
- Ретельно прополоскати рот водою або фізіологічним розчином й знову виплюнути. Повторити полоскання декілька разів.
- Не можна використовувати для промивання мило чи дезінфікуючий розчин.

Після незахищеного статевих контакту порядок дій є наступним:

Спочатку бажано помочитися, а потім статеві органи, стегна та промежину промити теплою водою з милом і, обсушивши серветкою, протерти ватним тампоном, змоченим 0,05% розчином хлоргексидину біглюконату (гібітан) або 0,01% розчином мірамістину (септикому) або розчином дезмістину. Слід також надягти чисту білизну.

Необхідно обстежити на ВІЛ:

- особу – потенційне джерело інфікування, чия кров або інша біологічна рідина може бути потенційним джерелом інфікування (за можливістю), якщо неможливо обстежити – досліджують матеріал, з яким відбувся контакт (кров, тканина та ін.). Якщо результат ІФА неможливо отримати протягом 24-48 годин, рекомендовано провести експрес-тест на наявність антитіл до ВІЛ.
- особу, яка мала контакт з потенційним джерелом інфікування ВІЛ, щоб з'ясувати, чи була вона інфікована до контакту.
- Ні за яких обставин проведення ПКП у особи, яка мала контакт, особливо при високому ризику інфікування, який оцінюється додатково, не може бути відкладено в очікуванні результатів тестування!

Показання до призначення ПКП при контактах, пов'язаних з професійною діяльністю:

- звернення менше, ніж через 72 години після контакту; і
- особа, що контактувала з небезпечним матеріалом, як відомо, не є інфікованою ВІЛ; і
- особа, яка є джерелом небезпечного матеріалу, є інфікованою ВІЛ, або її ВІЛ-статус невідомий; і

- мав місце контакт з кров'ю, тканинами тіла, рідинами з видимими домішками крові, концентрованим вірусом, спинномозковою рідиною, синовіальною рідиною, плевральною рідиною, перитонеальною рідиною, перикардіальною рідиною або амніотичною рідиною; і
- мав місце проникаючий у шкіру контакт зі спонтанною кровотечею або глибокий укол або розбризкування значної кількості рідини на слизову оболонку або тривалий контакт небезпечного матеріалу з пошкодженою шкірою; і
- якщо відбулося проникнення крізь шкіру щойно використаної порожнистої голки або іншого гострого предмету з видимим забрудненням кров'ю.

Показання до призначення ПКП особам, що піддалися сексуальному насиллю:

- звернення менше, ніж через 72 години після контакту; і
- особа, що була жертвою насилля, як відомо, не є інфікованою ВІЛ; і
- особа, що здійснила насилля, є інфікованою ВІЛ або її статус невідомий; і
- встановлений ризикований контакт, а саме:
 - рецептивний вагінальний або анальний статевий акт без презервативу, або з презервативом, що розірвався або зісковзнув; або
 - контакт між кров'ю або еякулятом насильника зі слизовою оболонкою або пошкодженою шкірою постраждалої (постраждалого); або
 - рецептивний оральний секс з еякуляцією; або
 - особа, яка зазнала сексуальне насилля, знаходилася у стані наркотичного сп'яніння або не була у свідомості під час припустимого насилля або не впевнена щодо природи контакту; або
 - особа зазнала групового зґвалтування.

У деяких випадках немає потреби у ПКП, а саме:

- особа, яка мала контакт з потенційним джерелом інфікування, була ВІЛ-інфікованою раніше (про що має бути документальне підтвердження);
- контакт з ВІЛ носить хронічний характер (контакти відбуваються регулярно, а не епізодично), наприклад, у серодискордантних парах (де лише один з партнерів інфікований ВІЛ), якщо вони лише іноді використовують презервативи; або між СІН, які користуються одним шприцом.

Ведучий. Впевнена, що ця інформація необхідна кожному з присутніх. В подальшому житті ми не знаємо, де ми будемо працювати. В якій країні? На якому континенті? Які випробування випадуть на наше життя? Головне – не нехтувати своїм здоров'ям. Пропоную вам переглянути мультфільм « I Know My Status»

(<https://www.itfglobal.org/en/focus/hiv aids/i-know-my-status---hiv-aids>). Мультфільм озвучено англійською мовою, тому уважно слухаємо, спробуємо синхронно перекладати.

(після перегляду мультфільму відбувається обговорення)

Ведучий. Сподіваюсь, що зараз ми можемо перевірити нашу анкету, змінити відповіді, враховуючи набуті знання під час нашого тренінгу.

(перевірка анкети, надання правильних відповідей з роз'ясненнями.

Додаток 4. Правильні відповіді до анкети «Оцінка рівня інформованості з питань ВІЛ та СНІД»

Ведучий. Дмитро Шерембей в підлітковому віці був наркоманом, юнацькі роки провів за ґратами. Останнє ув'язнення тривало 3,5 роки, на той час Дмитру виповнився 21 рік, займався розвитком християнського руху у в'язниці. Облаштувався [МОЛИТОВНІ КІМНАТИ](#). На початку 2000-х потрапив до Чернігівської лікарні й дізнався про своє інфікування [ТУБЕРКУЛЬОЗОМ](#), [ГЕПАТИТОМ С](#) і [ВІЛ](#)ом. Був одним із сотні перших людей в Україні, які почали приймати [АНТИРЕТРОВІРУСНІ ПРЕПАРАТИ](#). Сьогодні Дмитро Шерембей громадський діяч, [ПРАВОВАХИСНИК](#). Голова Координаційної ради [БО «100% ЖИТТЯ»](#), заступник голови Національної ради з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу. Співзасновник та член команди [БФ «ПАЦІЄНТИ УКРАЇНИ»](#). Пропоную переглянути відеоролик «Толерантність. Свобода. Любов. Дмитро Шерембей» (перегляд відео <https://www.youtube.com/watch?v=XfcRNFLjYag>)

Ведучий. Як ми бачимо, життя може різко повернутися в протилежному напрямку. Кардинально змінити наші звички, вподобання, друзів. Все в наших руках, все залежить тільки від нас. Чого ми прагнемо, які цілі ставимо перед собою- життя нам дає. Бережіть себе, своє здоров'я. Пам'ятайте, Ви – ЛЮДИНА. Не дайте СНІДу шанс!

Ведучий: На завершення нашого тренінгу прошу заповнити Анкету «Оцінка якості тренінгу»

Додаток 1. Інтерактивні методи роботи з групою

Групова дискусія

Мета: відкрито обговорити проблемне питання, поділитися своїм досвідом, переживаннями стосовно проблеми, проаналізувати різні погляди на проблеми. Переваги даного методу полягають у тому, що аналіз і обмін досвідом відбувається спільно за участі усіх учасників.

Правила проведення:

- Доброзичливе ставлення і увага до кожного учасника.
- Утримання від схвальних або несхвальних висловлювань.

- Зосередження всієї дискусії на темі, фіксація уваги учасників на питаннях, які обговорюються.
- Стислість, змістовність, аргументованість як у процесі дискусії, так і під час підведення підсумків.
- Загальний висновок повинен бути не як кінець роздумів над проблемою, а як наступний крок для продовження обговорення цієї теми у майбутньому.

Дискусія надає можливість учасникам групової роботи висловити свою думку з того або іншого питання на підставі своїх знань і попереднього досвіду, а також розширити, поглибити його, а в ряді випадків і змінити на протилежне. Щоб дискусія була щирою, важливо створити атмосферу довіри і взаємоповаги. Нерідко, особливо під час обговорення спірних питань, дискусія набуває гострого характеру, і сторони не досягають єдиної думки. Проте при цьому формуються ціннісні установки, які згодом впливають на поведінку людини. Як би не проходила дискусія, в тій або іншій мірі завжди вдається знайти загальні позиції і виробити певні рекомендації.

Під час проведення занять в ряді випадків буває корисним запропонувати учасникам тренінгу такі правила ведення дискусії:

- якщо хтось говорить – слухай;
- кожен говорить по черзі, а не водночас;
- якщо хочеш висловитись, піднімай руку, щоб тебе бачили;
- не перебивай того, хто говорить;
- якщо ти не погоджуєшся з кимсь, переконайся, що ти хочеш критикувати ідею, а не особу, яка її висунула;
- не смійся, коли хтось говорить (якщо це не жарт!);
- заохочуй до участі інших.

Дискусія має свої обмеження:

- тема може викликати забагато емоцій та протиріч;
- тренер може не володіти достатніми знаннями, про те що обговорюється, і група стане неконтрольованою.

Організація групової дискусії:

- Встановіть порядок виступів, якщо висловитися хочуть кілька людей.
- Не дозволяйте комусь домінувати: деяких людей спонукайте до активності, а деяких стримуйте.
- Стежте, щоб дискусія не відхилялась від теми.
- Спонукайте учасників висловлювати свої власні думки.
- Оцініть, чи допомагає дискусія виконати завдання семінару.
- Попросіть групу подумати над відповіддю.

- Підтримайте і оцініть внесок кожного.
- Не бійтеся руйнувати невірні концепції.
- Уточняйте незрозумілі і неточні вислови.
- Зробіть власний внесок в розвиток дискусії.
- Узагальніть те, що було сказано в процесі.

Додаток 2. Вхідна анкета «Оцінка рівня інформованості з питань ВІЛ та СНІД»²

Інструкція: Прочитайте кожне твердження і оберіть відповідь ТАК, НІ або НЕ ЗНАЮ (позначте свою відповідь у відповідній клітинці).

№	ТВЕРДЖЕННЯ	ТАК	НІ	НЕ ЗНАЮ
1.	Інфікування залежить від того, як і в якій кількості вірус потрапив в організм людини			
2.	Є вірогідність інфікуватися ВІЛ через шприц та голку, якщо ними користувалась людина, яка живе з ВІЛ			
3.	Під час незахищеного вагінального статевого контакту ризик ВІЛ-інфікування є вищим для жінок, ніж для чоловіків			
4.	Наявність інфекції, які передаються статевим шляхом (ІПСШ) підвищують ризик передачі ВІЛ			
5.	Незахищені статеві стосунки між жінками мають ризик ВІЛ-інфікування			
6.	Незахищений анальний секс має більший ризик ВІЛ-інфікування ніж вагінальний			
7.	Правильне використання презервативу захищає від інфікування ВІЛ			

Анкета розроблена психологом-тренером Лепехою К.І. в рамках Проєкту МОП щодо профілактики ВІЛ-інфекції в сфері праці

8.	Людина може інфікуватися ВІЛ шляхом потрапляння крові інфікованої людини через ушкодження на шкірі або слизових оболонках			
9.	Людина може інфікуватися ВІЛ через кашель або чихання			
10.	Людина може інфікуватися ВІЛ через спільне користування предметами побуту та гігієни (рушник, унітаз, ванна, посуд)			
11.	ВІЛ передається через укуси комах			
12.	ВІЛ передається шляхом переливання інфікованої крові			
13.	ВІЛ передається через поцілунок			
14.	ВІЛ передається через зубну щітку			
15.	Дитина може інфікуватися ВІЛ через годування груддю			
16.	Дитина може інфікуватися ВІЛ під час вагітності			
17.	Дитина може інфікуватися ВІЛ під час пологів			
18.	Вірність своєму статевому партнеру захищає від інфікування ВІЛ			
19.	Кожна людина має право пройти тестування на ВІЛ			
20.	При тестуванні на ВІЛ необхідно обов'язково повідомити прізвище, ім'я та адресу проживання			
21.	Перед і після проведення тесту на ВІЛ необхідно отримати фахову консультацію			
22.	Люди, які живуть з ВІЛ повинні лікуватися та працювати окремо від інших людей			
23.	Роботодавець має право не брати на роботу людину, яка живе з ВІЛ			
24.	Роботодавець повинен перевести працівника, який має ВІЛ на іншу посаду з меншими ризиками для оточуючих людей			
25.	Роботодавець має право вимагати проходження тестування на ВІЛ при прийомі на роботу			

26.	Постконтактна профілактика має проводитися не пізніше 72 годин після ризикованого контакту			
27.	ВІЛ-інфекція виліковна			
28.	Людина може мати ВІЛ-інфекцію багато років і не знати про це			
29.	Відразу після ризикованого контакту з ВІЛ-інфікованим джерелом, людина може отримати негативний результат тесту на ВІЛ, а через 2 місяці – позитивний результат			
30.	Стигма та дискримінація є однією з головних причин поширення ВІЛ-інфікування			

Дякуємо за відповіді!

Додаток 3. Анкета «Оцінка якості тренінгу»

Будь ласка заповніть анкету. Ваші відповіді допоможуть нам отримати «зворотний зв'язок» та краще підготувати майбутні заняття.

1. Що Вам сподобалось під час тренінгу (тематика, форма викладання, інше)? Чому?

.....

2. Що Вам не сподобалось під час семінару (тематика, форма викладання, інше)? Чому?

.....

3. Оцініть корисність для Вас поданої інформації за 5-ти бальною системою:

1 2 3 4 5

4. Яку інформацію з цього тренінгу ви можете передати вашим друзям, знайомим, батькам?

.....

.....

.....

5. Ваші пропозиції організаторам та тренерам семінару:

.....

.....

.....

Додаток 4. Правильні відповіді до анкети

«Оцінка рівня інформованості з питань ВІЛ та СНІД»

№	ТВЕРДЖЕННЯ	ТАК	НІ
1.	Інфікування залежить від того, як і в якій кількості вірус потрапив в організм людини	X	
2.	Є вірогідність інфікуватися ВІЛ через шприц та голку, якщо ними користувалась людина, яка живе з ВІЛ	X	
3.	Під час незахищеного вагінального статевого контакту ризик ВІЛ-інфікування є вищим для жінок, ніж для чоловіків	X	
4.	Наявність інфекції, які передаються статевим шляхом (ПЧС) підвищують ризик передачі ВІЛ	X	
5.	Незахищені статеві контакти між жінками мають ризик ВІЛ-інфікування	X	
6.	Незахищений анальний секс має більший ризик ВІЛ-інфікування ніж вагінальний	X	
7.	Правильне використання презервативу захищає від інфікування ВІЛ	X	
8.	Людина може інфікуватися ВІЛ шляхом потраплення крові інфікованої людини через ушкодження на шкірі або слизових оболонках	X	
9.	Людина може інфікуватися ВІЛ через кашель або чихання		X
10.	Людина може інфікуватися ВІЛ через спільне користування предметами побуту та гігієни (рушник, унітаз, ванна, посуд)		X

11.	ВІЛ передається через укуси комах		X
12.	ВІЛ передається шляхом переливання інфікованої крові	X	
13.	ВІЛ передається через поцілунок		X
14.	ВІЛ передається через зубну щітку		X
15.	Дитина може інфікуватися ВІЛ через годування груддю	X	
16.	Дитина може інфікуватися ВІЛ під час вагітності	X	
17.	Дитина може інфікуватися ВІЛ під час пологів	X	
18.	Вірність своєму статевому партнеру захищає від інфікування ВІЛ		X
19.	Кожна людина має право пройти тестування на ВІЛ	X	
20.	При тестуванні на ВІЛ необхідно обов'язково повідомити прізвище, ім'я та адресу проживання		X
21.	Перед і після проведення тесту на ВІЛ необхідно отримати фахову консультацію	X	
22.	Люди, які живуть з ВІЛ повинні лікуватися та працювати окремо від інших людей		X
23.	Роботодавець має право не брати на роботу людину, яка живе з ВІЛ		X
24.	Роботодавець повинен перевести працівника, який має ВІЛ на іншу посаду з меншими ризиками для оточуючих людей		X
25.	Роботодавець має право вимагати проходження тестування на ВІЛ при прийомі на роботу		X
26.	Постконтактна профілактика має проводитися не пізніше 72 годин після ризикованого контакту	X	
27.	ВІЛ-інфекція виліковна		X
28.	Людина може мати ВІЛ-інфекцію багато років і не знати про це	X	

29.	Відразу після ризикованого контакту з ВІЛ-інфікованим джерелом, людина може отримати негативний результат тесту на ВІЛ, а через 2 місяці – позитивний результат	X	
30.	Стигма та дискримінація є однією з головних причин поширення ВІЛ-інфікування	X	

Дякуємо за участь!

Використані джерела:

1. ВІЛ-інфекція в Україні: Інформаційний бюлетень. — 2016. — № 45.
2. <http://www.itfseafarers.org/seafarer-apps.cfm> (Додаток до мобільних телефонів і планшетів: інформація про ВІЛ/СНІД для моряків)
3. <https://unaids.org.ua/ua/> (ЮНЕЙДС. ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ)
4. <http://www.hivlawcommission.org/> (Глобальна комісія ВІЛ і закон)
5. <http://www.stigmaindex.org/> (Індекс рівня стигми – міжнародний інструмент, який вимірює та визначає зміни у тенденціях щодо стигми і дискримінації, з якими стикаються ЛЖВ)
6. http://ucdc.gov.ua/pages/diseases/hiv_aids/statistics (Центр громадського здоров'я МОЗ України, дані щодо ВІЛ/СНІД)
7. <http://www.ilo.org/aids/lang--en/index.htm> (сайт МОТ з питань ВІЛ та СНІДу)
8. <http://www.hivtravel.org/Default.aspx?pageId=152> (страны с ограничениями для ЛЖВ)
9. <http://www.network.org.ua/> (Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ)

¹ ЮНЕЙДС. ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ <https://unaids.org.ua/ua/hiv-epidemic-in-ukraine/epidemiologichna-situatsiya>

ЖИВОПИСНА СПАДЩИНА Т.Г.ШЕВЧЕНКА – ЯСКРАВА СТОРІНКА УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Ільченко Інна Сергіївна, – викладачка української мови та літератури
Закладу професійної (професійно-технічної) освіти
«Дунайський центр професійної освіти»

Малярство – це німа поезія, а поезія – промовисте малярство.

Леонардо да Вінчі

На межі 17-18 ст. старий середньовічний живопис, що побутував на Україні протягом майже п'яти століть (14-18 ст.) і розробляв в основному релігійну тематику, остаточно занепадає і як живий мистецький процес фактично сходиться зі сцени. На зміну йому приходять живопис нового типу, що утвердився в країнах Західної Європи і Росії, визначальними рисами якого є правдиве відтворення дійсності, звернення до зображення найрізноманітніших аспектів життя людини і природи, об'ємне, реалістичне трактування форм.

Утвердження реалізму в українському живописі та графіці першої половини ХІХ ст. пов'язане з постаттю Т.Г. Шевченка. Художник неабиякого таланту й виняткової працездатності, Шевченко залишив по собі багату мистецьку спадщину. Пензлю його належать, зокрема, такі визначні живописні полотна, як «Катерина» та «Селянська родина», з яких бере початок справді реалістичний жанровий живопис на Україні, а також ряд високомистецьких творів портретного й пейзажного жанрів.

«Катерина» (1842, олія)

«Селянська родина» (1843, олія)

Загальновідомо, що Шевченко був одним із зачинателів і першим видатним майстром офорту у вітчизняному мистецтві. (Офорт – спосіб поглибленого гравірування на металі за допомогою кислот). Альбом його офортів «Живописна

Україна» та серія малюнків «Притча про блудного сина» увійшла на правах шедеврів до золотого фонду світової графіки.

Шевченко багато зробив для піднесення загальної культури і професійної зрілості рідного мистецтва, намагаючись розширити його тематичні й жанрові рамки та чисто технічні можливості. Сам він прекрасно володів всіма відомими тоді засобами графічного зображення: олівцем, крейдою, вугіллям, пером, офортною голкою, тонко відчував колір, вільно писав аквареллю і олією, добре komponував. Особливо великою була слава Шевченка як майстра світлотіні, і зовсім не випадково сучасники називали його «російським Рембрандтом». Але найбільшою заслугою Шевченка-художника було те, що він першим з українських художників рішуче відкинув канони офіційного академічного мистецтва і звернувся до зображення життя народу з позицій реалізму й справжньої народності.

Як і поетичну діяльність, свою малярську творчість Шевченко намагався підпорядкувати одній і тій же меті – боротьбі проти самодержавно-кріпосницького ладу, визволення рідного народу з-під соціального і національного гноблення. Саме це надало багатьом його живописним і графічним творам великої соціальної гостроти й актуальності.

Талант художника проявився у Т. Г. Шевченка дуже рано, значно раніше, ніж талант поетичний. Якщо перші літературні спроби його припадають на 1836-37 рр., то найбільш ранній малюнок, що дійшов до нас і відомий нині під назвою «Погруддя жінки» або «Жіноча голівка», датований самим автором ще 1830 р. З цієї юнацької роботи і розпочинається здебільшого аналіз малярського доробку видатного художника.

«Погруддя жінки» 1830

Більш-менш систематично займатися малярською творчістю талановитий юнак одержав змогу лише в роки перебування на правах учня в артілі «живописних справ майстра» В. Г. Ширяєва (1832-1838), куди його віддав поміщик Енгельгардт, бажаючи мати власного живописця. Роки роботи й навчання в артілі Ширяєва не пройшли марно. Варто відзначити, що Ширяєв був на той час одним із найбільш відомих майстрів декоративного живопису в Росії. Досить сказати, що його артіль виконувала такі складні й відповідальні роботи, як розписи будинків Сенату й Синоду в Петербурзі. Працюючи у Ширяєва, Шевченко виявив неабиякі успіхи в оволодінні технікою малюнку й швидко став одним із найкваліфікованіших рисувальників артілі.

Восени 1835 р. Шевченко одержав дозвіл на відвідування рисувальних класів Товариства заохочення художників. Це рішення було прийняте на засіданні Комітету Товариства завдяки клопотанню К. Брюллова та В. Григоровича, які зацікавилися долею талановитого кріпака.

Відвідуючи у вільний від роботи час рисувальні класи, Шевченко протягом 1835-1837 рр. виконав цілу серію малюнків на академічні теми, сюжетами для яких стали події античної та вітчизняної історії: «Смерть Лукреції» (1835), «Смерть Олега, князя древлянського» (1836), «Александр Македонський виявляє довір'я своєму лікареві Філіппу» (1836), «Смерть Віргінії» (1836), «Смерть Богдана Хмельницького» (1836-1837) та «Смерть Сократа» (1837).

Старанно засвоюючи в рисувальних класах ази академічного мистецтва, Шевченко в той же час самотужки продовжує удосконалюватись як портретист. Він пильно приглядається до творів видатних акварелістів, зокрема, П. Ф. Соколова – на той час одного з найбільших майстрів акварельного портрета в Росії. У повісті «Художник» Шевченко сам про це свідчить: «Я начал рисовать акварельные портреты. Я больше придерживаюсь Соколова».

Дослідники малярської творчості Шевченка однак не оцінюють ранніх акварельних портретів художника. «Це вже не наївні спроби починаючого учня, – справедливо відзначає один із перших їх дослідників М. Бурачек, – а дозрілі мистецькі твори. Вони чарують своєю художністю, артистичним смаком, тонким колоритом і майстерністю пензля».

У квітні 1833 р. Шевченка було викуплено з кріпацтва, і в цьому ж році він стає вільним учнем Петербурзької академії мистецтв. Доля привела юнака до майстерні К. Брюллова – на той час уже славетного художника, одного з провідних професорів академії.

З перших же днів перебування в академії Шевченко близько зійшовся з К. Брюлловим, між ними встановилася атмосфера щирої і міцної дружби. Захопившись неабияким талантом свого учня, К. Брюллов всіляко допомагає йому здобути освіту, залучає до громадсько-культурного життя. Справжнім святом для Шевченка були години, які він проводив разом з К. Брюлловим в Ермітажі, знайомлячись з творами видатних майстрів світового мистецтва – Рембрандта, Веласкеса, Рубенса, Леонардо да Вінчі, Тіціана та багатьох інших. А тому й не дивно, що Шевченко до кінця днів своїх збереже у серці велику любов і відданість своєму вчителю, при нагоді щоразу висловлюючи щире захоплення його творчістю.

Вплив К. Брюллова на Шевченка був незаперечним і не міг не позначитися на його творчості як художника, особливо в академічний період. Під впливом

К. Брюллова Шевченко досконало оволодіває технікою рисунка, що згодом стане йому у великій нагоді, коли він почне займатися гравіруванням. Досить сильним виявився вплив К. Брюллова-колориста. Загальновідомо, що К. Брюллов полюбляв червоний колір, охоче використовував його у живописній практиці. Захоплення червоним кольором характерне і для живописних робіт Шевченка академічного періоду.

Традиційним методом навчання живопису в Академії мистецтв було копіювання творів визначних майстрів минулих епох, а також робіт безпосередніх учителів учнів – професорів академії. Шевченко копіює, головним чином, твори свого учителя К. Брюллова. Збереглося кілька учнівських копій з брюлловських творів, виконаних у роки навчання в академії, зокрема, «Голова матері» (1838-1840), «Перерване побачення» (1839-1840), «Сон бабусі і внучки» (1839-1840) та деякі ін. Копії відзначаються досить точним відтворенням оригіналу, хоч іноді спостерігаються й деякі відступи від нього.

«Голова матері» (1838-1840)

«Сон бабусі і внучки» (1839)

Шевченка з боку Брюллова, все ж він мав свої розумні межі і не перешкодив молодому художникові знайти власний шлях у мистецтві. Життєвий досвід селянина-кріпака, який, за висловом М. О. Добролюбова, «вийшов з народу, жив з народом і не тільки думкою, а й обставинами життя був з ним міцно й кровно зв'язаний», допоміг Шевченкові порівняно швидко звільнитися від ідеалістичних естетичних настанов та вузьких тематичних рамок академічного мистецтва й звернутися в своїй практиці живописця й графіка до відтворення фактів і явищ реальної дійсності. Важливим етапом на цьому шляху була поява одного з найвидатніших його мистецьких творів – картини «Катерина».

У роки навчання в академії Шевченко починає активно працювати в книжковій графіці. У цей період він виконав ряд ілюстрацій до творів Г. Ф. Квітки-Основ'яненка (малюнок «Знахар» до однойменного твору), М. В. Гоголя (сепія «Зустріч Тараса Бульби з синами»), М. І. Надєждина (малюнок «Католицький чернець» до твору «Сила волі»), В. Шекспіра (малюнок «Король Лір» до

однойменного твору) та автоілюстрацію до власної поеми «Слепая» (малюнок «Сліпа з дочкою»).

У 1843 р. Шевченко здійснив першу подорож на Україну. Це була надзвичайно важлива подія в житті Кобзаря, що у значній мірі позначилася на характері його творчої еволюції і як поета, і як художника. Перебуваючи на Україні, Шевченко мав змогу на власні очі спостерігати страшні картини життя народу під тяжким гнітом кріпаччини, і це глибоко ранило його вразливу душу. «Був я уторік на Україні... скрізь був і все плакав», – писав він у листі до Я. Кухаренка. Під впливом побаченого і пережитого на Україні художник багато в чому переосмислює своє ставлення до дійсності. Він глибоко проникає в суть існуючих соціальних відносин і приходиться до усвідомлення необхідності революційної боротьби проти несправедливого самодержавно-кріпосницького ладу.

Нового змісту набуває в ці роки і мистецька творчість Шевченка. Увагу його як художника все більше привертають картини народного життя і народного побуту, краєвиди рідної природи, а також героїчні сторінки історії України.

У 1843-1847 рр. Шевченко виконав у різноманітній техніці (олія, акварель, олівець тощо) значну кількість творів портретного жанру, які засвідчили подальше його зростання як портретиста. В порівнянні з портретами попереднього періоду ці твори (портрети Маєвської, Горленко, І. І. Лизогуба, Й. Ф. Рудзинського та ін.) відзначаються значно глибшим проникненням у внутрішній світ людини, вищим рівнем мистецького виконання, більшою різноманітністю композиційних прийомів.

Значне місце у творчості Шевченка-художника 1843-1847 рр. посідають пейзажні твори. В переважній більшості це невеликі за розміром акверелі, сепії (*Сепія – малюнок, виконаний натуральною або синтетичною коричневою фарбою, стійкою щодо дії сонця та повітря*), малюнки олівцем, виконані на окремих аркушах і в альбомах 1839-1843 та 1845 рр. Всього більш-менш закінчених пейзажних малюнків налічується близько п'ятдесяти.

Звернення Шевченка до пейзажного жанру не було випадковим. Відомо, з якою любов'ю і майстерністю змальовував видатний митець природу у своїх поетичних творах, виявляючи глибоке розуміння і тонке відчуття її краси. Зустріч із природою рідної України після тривалої розлуки з нею пробудила в Шевченка нестримне бажання уславити її в своїх малярських творах.

Спираючись на творчі здобутки згаданих майстрів, Шевченко у малюнках-пейзажах 1843-1847 рр. удосконалював принципи реалістичного зображення природи. Всі без винятку малюнки-пейзажі Шевченка виконані з натури, і в цьому

полягає одна з їх найважливіших особливостей. Шевченко не вигадував природу, не komponував свої пейзажі, як це робили художники-академісти, а змальовував реальні краєвиди, які бачив перед собою. Так чинили й інші митці-реалісти. І це був єдино правильний шлях, що вів до утвердження реалізму в пейзажному живописі. Важливо було не лише копіювати природу, а глибоко вивчати, осмислювати її. Для Шевченка це було непорушним правилом. У робочих альбомах художника ми знайдемо немало начерків різних порід дерев, гілок дерева, бур'янів, хат, сараїв тощо, які несуть характер надзвичайно старанних навчальних студій з природи.

За тематикою малюнки-пейзажі Шевченка 1843-1847 рр. можна поділити на дві групи. До першої належать зображення сільських краєвидів, які чимось сподобались художникові, до другої – пейзажі з зображенням історичних та архітектурних пам'яток. Серед малюнків першого плану чимало таких, що вражають своєю вишуканістю, високою майстерністю, а нерідко й гострою соціальною спрямованістю. Для малюнків цього плану характерний контраст між чарівною красою природи і важкими соціальними умовами життя народу – контраст, який нерідко зустрічаємо і в поетичних творах Шевченка цього періоду.

Особливо улюбленими пейзажними мотивами Шевченка є зображення мальовничих околиць та куточків сіл, містечок, берегів річок, ставків, урочищ тощо.

Шевченко рідко малював «чисті» пейзажі, майже в кожному його малюнку знайдемо зображення людей, головним чином, селян з їхніми щоденними заняттями, а також речей господарського побуту та свійських тварин (вози, чумацькі мажі, ясла, корита, корови, свині тощо). Здебільшого художник «олюднює» пейзаж однією або кількома постатями, не зв'язаними між собою спільною дією («Андруші», «Комора в Потоках», «На околиці»). Але інколи в його малюнках можна зустріти цілі жанрові сценки. У таких випадках твір набуває характеру чогось середнього між пейзажем і жанром.

Багато уваги приділяв Шевченко зарисовці історичних, головним чином, архітектурних пам'яток 12-17 ст. Малюнки з зображенням церков, стародавніх руїн, монастирів тощо є цікавими зразками так званого архітектурного пейзажу, започаткованого на Україні Ф. Алексєєвим та О. Кунавіним.

Уже в 1843 р. під час першого приїзду до Києва Шевченко виконав малюнок «Видубецький монастир». Повторений згодом у техніці офорту, він увійде до знаменитої серії офортів «Живописна Україна». Увіковічнив художник і інші історичні та архітектурні пам'ятники Києва, присвятивши їм малюнки «Аскольдова могила», «Васильківський форт у Києві», «Церква всіх святих у

Києво-Печерській лаврі», «Києво-Межигірський монастир» та ряд начерків в альбомах.

У Полтаві увагу Шевченка привернув Воздвиженський монастир, що гордо височів над мальовничою околицею міста, а також і зовні нічим не примітний будиночок, в якому народився І. П. Котляревський. У Почаєві художник виконав чотири малюнки з зображенням лаври («Почаївська лавра з заходу», «Почаївська лавра з півдня», «Вид на околиці з тераси Почаївської лаври» та «Собор Почаївської лаври (внутрішній вигляд)»); в Густині – два малюнки з пам'ятниками місцевої архітектури («В Густині. Церква Петра і Павла», «Брама в Густині. Церква Св. Миколая»); в Чигирині – пейзаж «Чигиринський дівочий монастир».

Особливий інтерес викликають малюнки, присвячені зображенню історичних та архітектурних пам'ятників, пов'язаних з подіями визвольної боротьби українського народу проти польської шляхти під проводом Богдана Хмельницького. Це, передусім, малюнки «Богданові руїни в Суботові» та «Богданова церква в Суботові» – зафіксовані видатним художником рештки родового маєтку Хмельницького, які на той час ще уціліли.

Показовим є те, що Шевченко не сприймав історичних пам'ятників у відриві від реальної дійсності. Величні німі свідки героїчного минулого України, вони виступають на малюнках художника як контраст до сучасного йому життя. Вслід за В. Штернбергом Шевченко одним із перших в українському пейзажному живописі вирішував завдання правдивої передачі в пейзажному малюнкові простору, неба, повітря, тобто йшов шляхом художника-плєнериста, хоч до кінця й сам ще, очевидно, не усвідомлював всієї важливості цього шляху.

Подальша малярська творчість Т. Г. Шевченка відбувалася уже в нових суспільно-історичних умовах 50-60-х рр. XIX ст. і в особливих обставинах особистого життя. В результаті слідства в справі членів підпільного Кирило-Мефодіївського товариства Шевченка, як відомо, було визнано особливо небезпечним державним злочинцем і наприкінці травня 1847 р. відправлено рядовим солдатом в Оренбурзький окремих корпус. У ті часи це було надзвичайно жорстоке покарання. До того ж Шевченкові за власноручним письмовим розпорядженням царя Миколи I було суворо заборонено писати й малювати.

Однак і в невимовно важких умовах солдатського життя, незважаючи на царську заборону, Шевченко продовжував творити і як поет, і як художник. Нині відомо уже кілька сот малярських творів Шевченка цього періоду. Більшість із них стали найвищим досягненням тогочасного російського мистецтва.

Ведучи мову про мистецький доробок Шевченка років заслання, слід передусім зупинитися на його пейзажних творах. Навесні 1848 р. Шевченка було

прикомандировано в якості художника до складу членів наукової експедиції, яка під керівництвом капітана-лейтенанта О. І. Бутакова протягом двох навігаційних періодів (1848-1849) досліджувала і описувала Аральське море. Участь в Аральській експедиції була важливою подією в житті Шевченка-засланця і позитивно позначилася на його творчості.

За час перебування в експедиції у 1848 і 1849 рр. Шевченко виконав із науковою метою значну кількість малюнків із зображенням приаральських краєвидів, у яких виявив себе неабияким майстром реалістичного пейзажу («Пожежа в степу», «Форт Кара-Бутак», «Джангис-агач», «Укріплення Раїм», «Крутий берег Аральського моря», «Низький берег острова Ніколая», «Місячна ніч на Кос-Аралі» та ряд ін.)

Не менш своєрідні й майстерні за виконанням пейзажі Мангишлаку, які Шевченко виконав під час своєї участі в геологічній експедиції в гори Кара-Тау влітку 1851 р. Подорож у Кара-Тау була після Аральської експедиції періодом нового творчого злету Шевченка-пейзажиста. Саме тут остаточно виробився його неповторно-своєрідний стиль, який дає можливість легко відрізнити його пейзажні малюнки від робіт будь-кого з інших майстрів. Тонкий і спостережливий художник, Шевченко «знайшов справжню красу в суворому гірському пейзажі – в одиноких скелях та солончакуватих долинах, знайшов і відповідні засоби, щоб передати прозорість повітря і сліпучу гру сонця на поверхні крейдяних гір Ак-Тау.

Як і малюнки з зображенням приаральських краєвидів, пейзажі мангишлацького циклу сповнені сонця, повітря, в них майстерно передано безмежність і величність казахської природи, забарвленої глибоким поетичним настроєм, без якого взагалі не може існувати справжній мистецький твір.

У роки заслання Шевченко виконав чимало жанрових малюнків. Це головним чином сепії, сюжетами для яких послужили сцени з життя й побуту місцевих жителів – казахів, та малюнки, які розповідають про обставини життя самого художника на засланні. Пильними очима художника Шевченко приглядається до неповторного своєрідного побуту степових кочівників, виявляючи при цьому глибоку симпатію і співчуття до поневоленого, але гордого і нескореного народу.

Майстерні за виконанням, сповнені високого патріотичного пафосу, жанрові малюнки Шевченка з життя кочівників-казахів є своєрідним звинувачувальним документом, спрямованим проти царизму, який, здійснюючи свою шовіністичну політику, жорстоко пригноблював окраїнні народи Росії, позбавляючи їх права на вільний самостійний розвиток. Разом із тим є цінним джерелом для вивчення побуту й матеріальної культури казахів, оскільки в них правдиво відтворено і їхні

житлові умови, і одяг, і речі господарського вжитку, національні музичні інструменти тощо.

Малюнками на теми з життя кочівників-казахів Шевченко висловив свою велику любов до знедоленого казахського народу, важку долю якого йому багато в чому судилося розділити. Шевченко ніколи не дивився на казахів як на істот екзотичних – «степових дикунів» – саме так їх нерідко іменували навіть у деяких офіційних урядових документах. Для Шевченка це були цікаві, щедро обдаровані природою працелюбні люди – і саме такими вони й постають перед нами на його малюнках. Невипадково вдячний казахський народ вважає Шевченка своїм першим національним художником.

В останні роки перебування на засланні (1856-1857) Т. Г. Шевченко виконав ряд жанрових творів на біблійні, античні та літературні теми («Благословіння дітей», «Святий Себастьян», «Мілоп Кротонський», «Нарцис та німфа Ехо», «Діоген», «Телемак на острові Каліпсо» та деякі інші), в яких він продемонстрував високу майстерність рисувальника. У цих малюнках, які раніше вважалися ранніми творами Шевченка академічного періоду, є чимало умовного, зокрема в зображенні екзотичної природи Сходу, якої художник ніколи не бачив і не міг писати з натури. Однак, що стосується людських постатей, їхніх поз, жестів, то все це виконано зі справжньою віртуозністю майстра, який пройшов блискучу академічну школу.

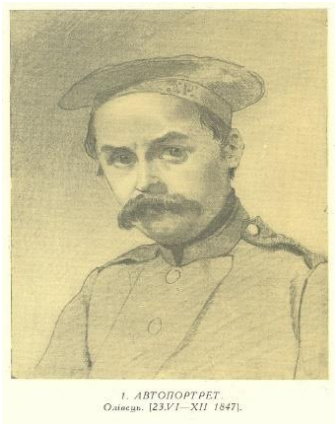
До творчого доробку Шевченка-художника років заслання належить також ряд портретів і ціла низка автопортретів. У порівнянні з портретними творами попереднього періоду, портрети років заслання відзначаються більшою реалістичністю, глибшим проникненням у внутрішній світ людини. У багатьох із них не лише правдиво передано вдачу портретованих, а й їх психологічний стан у момент зображення: глибоку задуму, смуток, відчай, натхнення тощо. З метою поглиблення характеристики образу художник охоче вводить у них інтер'єр, деталі антуражу, нерідко вдається до парних, а то й групових композицій. Техніка більшості портретів – сепія, хоч є серед них портрети, виконані аквареллю та олівцем.

Із портретів Шевченка, виконаних на засланні, виділяються портретні зображення польського політичного засланця Хоми Вернера, М. Ф. Савичева, К. А. Баженової, коменданта Новопетровського укріплення І. О. Ускова та його дружини А. О. Ускової. Твори ці свідчать про подальше зростання майстерності Шевченка-портретиста, про зміцнення в його портретній творчості реалістичних тенденцій.

Автопортрети Шевченка років заслання дають нам чітку уяву як про зовнішній вигляд «крамольного» художника і поета, так і про його внутрішній психологічний стан, яскраво промовляючи про його мужність, незламність, нескореність перед долею.

Перший автопортрет Шевченко-засланець виконав у 1847 р. під час перебування в Орській фортеці. Художник зобразив себе в солдатській уніформі, однак солдатського в його вигляді дуже мало. Перед нами мудра людина з високо розвиненим інтелектом і слідами важких душевних переживань на обличчі. Суворий погляд, похмурі зсунуті брови, як і весь вигляд Шевченка на цьому портреті, свідчать про те, що важке покарання не зломило його волі, не похитнуло його революційних переконань.

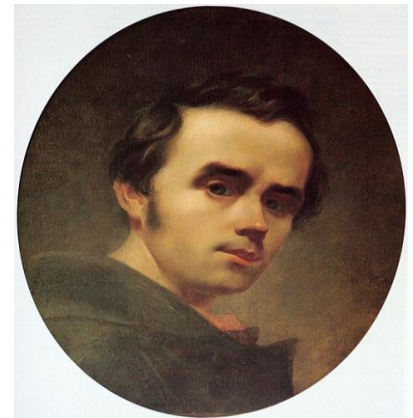
«Автопортрет» (1847, олівець)

«Автопортрет з свічкою» (1860, офорт)

«Автопортрет» (1840, олія)

Після повернення з заслання Шевченко з новою силою береться за перо поета і пензель художника. В його творчості настає нове піднесення. Особливої сили й гостроти набувають поетичні твори Кобзаря, в яких звучить відвертий заклик до революційної боротьби.

Найбільше часу й уваги в останній період своєї малярської діяльності Шевченко приділяє мистецтву гравюри, зокрема офортів і акватинті (*Акватинта – різновид заглибленого гравірування, що здійснюється травленням кислотою із застосуванням асфальтового порошку*). Ще перебуваючи на засланні, Шевченко мріяв повністю присвятити свою діяльність художника гравюрі. З цього приводу в «Щоденнику» він писав: «Из всех искусств мне теперь больше всего нравится гравюра. Быть хорошим гравером значит быть распространителем света истины, значит быть полезным людям. Прекраснейшее, благороднейшее призвание гравера. Сколько изящнейших произведений, доступных только богачам, копилось бы в мрачных галереях без твоего чудотворного резца? Божественное призвание гравера». З цього запису видно, що Шевченко бачив у гравюрі найбільш демократичний вид образотворчого

мистецтва, широко доступний народіві, і саме цим вона його передусім і приваблювала.

За короткий час напруженої праці Шевченко досяг у галузі офорту й акватинти таких успіхів, що став одним з найвидатніших офортистів у Росії. У цій техніці він виконав у 1858-1860 рр. ряд портретів (художника-академіка Ф. А. Бруні – автора відомої картини «Мідний змій», конференц-секретаря Академії мистецтв Ф. Толстого, видатного скульптора П. К. Клодта та ін.), а також кілька своїх автопортретів: «Автопортрет зі свічкою в руках», «Автопортрет у темному костюмі», «Автопортрет у світлому костюмі», «Автопортрет з бородою», «Автопортрет у кожусі й шапці», датовані 1860 р.).

«Автопортрет» (1850, сепія)

«Автопортрет у шапці та кожусі»(1860, офорт)

Автопортрети останніх років Шевченко виконував на основі фотографій, за винятком автопортрета зі свічкою, в основу якого покладено малюнок, зроблений художником ще в молоді роки. Як правило, це зображення погрудні, більш-менш однотипні за композицією, хоч з боку манери виконання відзначаються певною різноманітністю. В них Шевченко варіює тло (темне чи світле), використовує різні джерела освітлення, змінює характер штриховки тощо. Художник майстерно користується контрастними сполученнями чорного й білого кольорів, вміло застосовує тонові градації. Опускаючи все другорядне, він зосереджує основну увагу на моделюванні обличчя, досягаючи досить високого рівня характеристики образу, яка в кожному конкретному випадку позначена певною домінуючою рисою.

Малярська творчість Шевченка – видатне явище в історії українського образотворчого мистецтва. Підпорядкувавши свій пензель, як і своє пристрасне поетичне слово, високій і благородній меті – служінню рідному народіві, Шевченко став прикладом для багатьох українських митців наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Антонович Д. В. Шевченко-маляр / Д. В. Антонович ; [вступ. сл. С. А. Кальченка] ; післям. Т. І. Андрущенко. – К.: Україна, 2004. – 272 с.;
2. Боронь О. Альбом офортів Т. Шевченка «Мальовнича Україна» у відгуках російської преси 1844 року / О. Боронь // Слово і час.- 2013.- № 6.- С.19-27;
3. Офорти Тараса Шевченка: Альбом репрод. / Авт. тексту та упоряд. В.Касіян. - К.: Мистецтво, 1964. - 158 с.;
4. Пономаренко О. Класицизм і романтизм у живописі історичного жанру Шевченка-художника : Ескіз "Богдан Хмельницький з сином перед кримським ханом"/ Олеся Пономаренко //Українська мова й література в сучасній школі. - 2013. -№ 6. – С. 14-17;
5. Слободянюк О. Т. Г. Шевченко «Пожежа в степу». Нарис до акварелі 1848 року / О. Слободянюк // Українська мова й література в сучасній школі.- 2012.- № 3 .- С. 53-54;
6. Тарас Шевченко: Живопис. Графіка: Альбом / Авт. вступ. ст. та упоряд. Д.В.Степовик. - К.: Мистецтво, 1986. - 175 с.: іл.
7. Тарас Шевченко. Живопис, графіка : альбом / [авт.-упоряд. Д. В. Степовик]. – К.: Мистецтво, 1984. – 18 с.: 134 іл.
8. Ткач А. «Український Рембрандт» / А. Ткач // Дивослово.- 2011.- № 3.- С. 1724;
- Хіврич С. Художні прийоми творення образів у картинах Тараса Шевченка / С. Хіврич // Українська мова й література в сучасній школі.- 2013.- № 3.- С. 50-53; № 4.- С. 55-59;
9. Яцюк В. М. Віч-на-віч із Шевченком: іконографія 1838-1861 років / Володимир Яцюк. – К.: Балтія Друк, 2004. – 112 с.: іл.